

ИЗДАТЕЛИ НА ЗНАНИЕ

Сборникът „Издатели на знание“ е създаден от студентите по книгоиздаване от втори курс във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Изданието е творческият резултат на дисциплината „Учебно издателство – майсторски клас, I и II част“ с преподавател д-р Георги Александров през академичната 2025/2026 година.

Издатели на знание

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

София, 2026

© Анна Вдович, Анна Христова, Ваня Миганова, Гергана Илиева, Даниел Гаджев, Екатерина Панчева, Екатерина Христова, Елена Димитрова, Емилиян Доцински, Йоана Панайотова, Калина Канева, Магдалена Дечева, Мариана Тарлева, Мартин Марчев, Мила Георгиева, Невена Маркова, Ралица Иванова, Стилиян Господинов, Теодора Пенева, Теодора Шерлетова, Христина Маринова, Юлияна Сакъзова – автори, 2026

© Йоана Панайотова, Теодора Пенева – корица, 2026

© Теодора Пенева – графични елементи, 2026

vecteezy.com – изображения на стр. 51 и 163

© Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

ISBN 978-619-7567-38-0

Съдържание

Драги читателю. 9

Дигиталният преход

Новият посредник между човека и науката 13

Мартин Марчев

Отвореният достъп в академичната среда. 29

Христина Маринова

Списания в овчи кожи 39

Калина Канева

Наука без граници

Световният лидер. 53

Екатерина Христова

От семейна печатница до технологичен гигант. 61

Теодора Пенева

До Мексико и назад за 60 минути. 73

Ваня Миданова

Най-старото академично издателство 87

Гергана Илиева

Да завладееш и широката публика 97

Теодора Шерлетова

Традиция и иновации	105
<i>Мила Георгиева</i>	
Берлинският експеримент	115
<i>Елена Димитрова</i>	
Поглед към Испания	125
<i>Ралица Иванова</i>	
Моделът Вилнюс	133
<i>Даниел Гаджев</i>	
В сърцето на Латинския квартал	143
<i>Теодора Шерлетова</i>	
Общото благо пред личната изява	153
<i>Екатерина Панчева</i>	

Българският принос

По една нова книга на ден	165
<i>Юлияна Сакъзова</i>	
Новото научно публикуване в старата столица	173
<i>Магдалена Дечева</i>	
Вдъхновението да си издател	185
<i>Йоана Панайотова</i>	
Достъпното знание като мисия	195
<i>Анна Вдович</i>	
В дълбините на икономиката	203
<i>Елена Димитрова</i>	
Надежден партньор в научния обмен	209
<i>Стилиян Господинов</i>	

Изкуството да издаваш	215
<i>Ваня Миданова</i>	
Където музиката среща науката.	223
<i>Мариана Тарлева</i>	
Медицината не е болна тема.	237
<i>Емилиян Доцински</i>	
Авторитетен издателски център	245
<i>Анна Христова</i>	
С високи академични стандарти	251
<i>Невена Маркова</i>	
Благодарни сме.	261

Драги читателю,

В ръцете си не държиш просто книга. Държиш едно пътуване – през времето, континентите, часовите зони и езиковите бариери. То може да ти се стори статично със своите бели страници и послушно подредени редове. Но искаме да споделим, че ние – създателите ѝ – непрестанно пътувахме с нашата творба. И сега се надяваме, че и ти ще опътуваш с нас.

Първоначално темата на тази книга ни се стори точно каквато може би ти се струва и на теб – трудна. Изглеждаше ни почти непосилно да напишем книга за академичното книгоиздаване – да обхванем необятното, да обобщим вековното, да съживим нещо почти архаично. Не бяхме осъзнали обаче, че зад фасадите на всички академични издателства работят хора – с истински преживявания, трудности, вдъхновение и надежди за своята професия. Именно тези издатели на знание одушевяха нашата книга и с тях пропътувахме хиляди километри.

Започнахме нашето пътешествие от настоящето – онова универсално „сега“, което важи във всяка страна и във всяко издателство, независимо от езика и традициите. Тръгнахме от феномена, познат на всички ни – изкуствения интелект. Прогължихме с проучванията си за отворения достъп и „хищните“ списания и след това поехме към непознатите земи на академичното публикуване.

В нашата книга представихме дейността на единадесет престижни чуждестранни издателства от три континента. Тази част от работата ни беше начинание, заради което написахме безброй имейли на какви ли не езици и се наложи да чакаме търпеливо отговори. Те идваха, подписани от ръководители на издателствата на едни от най-прочутите университети – Принстън,

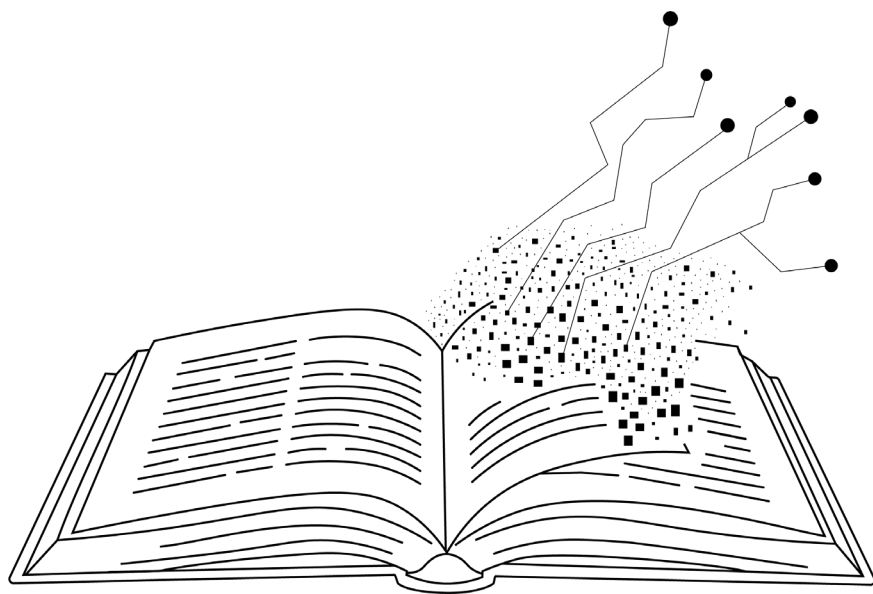
Йейл, Сорбоната. Понякога кореспонденцията отнемаше повече време, отколкото ни се искаше, но в крайна сметка получавахме или сами намирахме нужната ни информация. Съединените щати, Мексико, Япония, Германия, Франция, Литва, Испания, Нидерландия и Обединеното кралство са страните, които пропътувахме, за да открием, че за академичното публикуване и за науката днес граници няма.

След тези пътешествия в дигиталното пространство решихме да посетим и водещите академични издателства в нашата страна. Тук вече пътуването не беше само мисловно, а и действително. Проучванията ни се простираха от единия до другия край на България, от столицата до много други университетски градове. Срегнахме се с представители на издателствата на най-авторитетните академични институции – от Алма Матер до БАН, от многопрофилните висши училища до творческите академии и медицинските университети.

Всичко, което открихме в необятния свят на академичното книгоиздаване, описахме в тази книга. Сега я държиш в ръцете си и от теб зависи дали ще отвориш следващата страница, за да видиш коя е първата ти дестинация.

*Студентите от втори курс,
специалност „Книгоиздаване“
2025/2026 г.*

Дигиталният преход

Новият посредник между човека и науката

Мартин Марчев

Академичното книгоиздаване играе ключова роля в разпространението и утвърждаването на нови изследвания в различни области на научното познание. Неговата основна мисия е да потвърждава, съхранява и разпространява постигнатите научни резултати, като гарантира тяхната достоверност чрез стриктен процес на рецензиране. В продължение на векове този механизъм разчита на човешкия експертен опит – от автора и рецензента до научния редактор. Стандартният процес преминава по утвърден, почти ритуален път – внимателна редакция, рецензиране от специалисти, стриктно оформление и разпространение през академични канали.¹

През последното десетилетие обаче се наблюдава съществена промяна. В тази консервативна и строго регулирана среда навлиза нов участник – изкуственият интелект (ИИ). Той вече не е футуристична концепция, а ключова технологична иновация, интегрирана в почти всички сфери на нашия живот. Първоначално разглеждан като технологична новост с ограничено приложение, ИИ постепенно се превръща в инструмент, който може да оптимизира почти всеки етап от издателския процес. Той ускорява множество рутинни операции, изискващи часове труд от

¹ Prof. Salguero, Pierce. Navigating the Process of Publishing an Academic Book. Medium [online], Dec 24, 2024. Available from: <https://piercesalguero.medium.com/navigating-the-process-of-publishing-an-academic-book-65cf66eba00a>

професионално квалифицирани кадри. Качеството на научните публикации се повишава чрез автоматични езикови корекции и структурни анализи. Може да осъществява проверка на фактология, автоматично форматиране, езикови редакции и превод. Възможностите му се разширяват изненадващо и плашешо бързо.

Едновременно с това технологията поставя важни въпроси и нови предизвикателства относно прозрачността, авторството и етиката в научната комуникация. Това е преломен момент в развитието на академичното книгоиздаване, когато технологичният напредък трябва да намери точния баланс с достоверността и авторската отговорност. Какво печелят и какво рискуват академичните издателства, когато включват ИИ в работата си? Дали новите технологии ще повишат качеството и достъпността на научните издания, или ще създадат дилеми, свързани с точността, етиката и доверието? Но може би най-важният и актуален въпрос е как да се постигне хармония между традиционните стандарти в науката и възможностите на алгоритмите.

В следващите страници са разгледани основните приложения на ИИ в академичното книгоиздаване с цел да се установят конкретните ползи, рискове и етични проблеми, както и да се очертаят перспективите за бъдещо развитие. Анализът е подкрепен с примери от водещи международни академични издателства като „Уайли“, „Шпрингер Нейчър“ и „Кеймбридж Юнивърсити Прес“, които активно включват ИИ в своите работни процеси и формират етични насоки за неговата употреба. Тези издателски компании са ориентирани за цялата научна и издателска общност.

Приложения в академичното книгоиздаване

Изкуственият интелект вече има широко приложение при рецензиране и редактиране. Рецензирането традиционно е един от най-времеемките и ключови процеси в академичното публикуване. Обикновено включва рецензия от експерт, който оценява значимостта, актуалността, методологията, фактологичната

точност и изследователския принос на ръкописа. Този процес доскоро е отнемал седмици или дори месеци.

Рецензентите и редакторите вече имат автоматизирани инструменти, които значително оптимизират този етап от процеса. Чрез специализирани алгоритми системите могат да проверяват факти, да удостоверяват препратки, да откриват плагиатство и да идентифицират стилови и структурни несъответствия. Благодарение на алгоритмите за обработка на естествен език (Natural language processing, NLP) се анализира дали научната статия поддържа логическа структура, съдържа ясно формулирано резюме и следва коректна аргументация.²

Автоматичната проверка за цитиранията е друг помощен инструмент. Той проверява дали цитатите са верни, дали данните са адекватно описани и дали използваните методи и резултати отговарят на общоприетите стандарти. Например според систематичен преглед, публикуван в онлайн библиотеката на „Уайли“ (Wiley Online Library) се посочва, че ИИ се използва за *автоматизирана проверка на текстове, форматиране и структура в академичното публикуване и рецензирането*.³ В статия в научното сп. Nature⁴ се отбелязва, че софтуерът съдържа функции, които могат да маркират недостоверни твърдения или формулировки, които изглеждат автоматично генерирани или прекалено обобщени. Това позволява на редактора да концентрира вниманието си върху научното съдържание, а не толкова върху механични грешки или очевидни несъответствия.

Издателската компания „Шпрингер Нейчър“ разработва

² AI and NLP for Publishers: How Artificial Intelligence & Natural Language Processing Are Transforming Scholarly Communications. KGL. Knowledge Works Global Ltd [online], 5.02.2019. Available from: <https://www.kwglobal.com/blog/ai-and-nlp-for-publishers/>

³ Kousha, Kaivan. Thelwall, Mike. Artificial intelligence to support publishing and peer review: A summary and review. Online Library Wiley. Learned Publishing, vol.37, issue 1, p 4-12 [online], Jan 2024. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/leap.1570>

⁴ Naddaf, Miryam. AI is transforming peer review — and many scientists are worried. Nature [online], 26.03.2025. Available from: <https://www.nature.com/articles/d41586-025-00894-7>

интелигентни системи, които извършват предварителен анализ на структурата и логиката на текста още в началния етап на предаването му. Когато авторът качи ръкописа си, системата автоматично сканира документа и генерира доклад с потенциални проблеми. Тя отчита структурни несъответствия, липсващи елементи, неясни препратки, дублирано съдържание от предишни публикации. Редакторът получава този преглед в рамките на минути и може да вземе информирано решение дали ръкописът има потенциал за публикуване, или следва да бъде отхвърлен. Това значително намалява времето за първоначална оценка и позволява на издателството да обработва повече ръкописи без разширяване на редакционния персонал.⁵

„Уайли“ създава платформи, които автоматично разпознават дублирано съдържание и проверяват коректността на всички препратки в ръкописа. При предаване на статия системата сравнява текста с милиони вече публикувани материали в базите данни на компанията и други големи издателства. Алгоритъмът не търси само буквални съвпадения, а разпознава и парафразирани или променени версии на текст, което е ключово за откриването на плагиатство. Освен това системата проверява дали всяка цитирана публикация действително съдържа посочените твърдения. Когато бъде открито несъответствие, се маркира за преглед от редактор, който взема окончателното решение.⁶

Изкуственият интелект помага на авторите при подготовка на ръкописите им. Те получават съдействие от системи, които анализират изказа, предлагат нови формулировки и подпомагат по-ясното представяне на идеите. Това е особено важно за изследователи, които искат да публикуват в международни научни

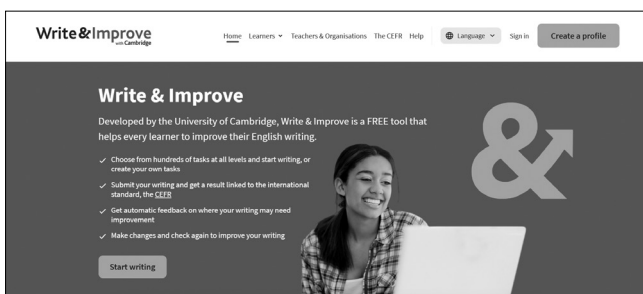
⁵ Artificial Intelligence Review. Springer Nature Link [online]. Available from: <https://link.springer.com/journal/10462>

⁶ Wakley, Hannah. Wyatt, Foong-Ee. Identify Ethical Problems at Submission with iThenticate v2.0. Editor Insights. Publish. Wiley [online]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/publish/editor-insights/identify-ethical-problems-ithenticate-v2-0/>

списания, но за които английският не е майчин език, тъй като той е доминиращ в академичната комуникация.

„Кеймбридж Юнивърсити Прес“ разполага със система за анализ на академичен английски, която функционира като интелигентен редактор. Когато автор качи чернова на ръкопис, механизмът разглежда текста в реално време и предоставя подробни предложения за подобряване. Това не е просто инструмент за правописна проверка. Системата разпознава сложни граматични конструкции, които могат да затруднят разбирането на научния текст. Тя може да маркира дълги пасажии с множество подчинени изречения и да предложи нова структура за по-голяма яснота. Освен това предупреждава за разговорен език или жаргон, който не е подходящ за международната академична аудитория. Авторите имат достъп до системата преди окончателното изпращане на ръкописа и така могат значително да подобрят качеството му още преди рецензирането.⁷

Платформата Write & Improve, разработена от Университета в Кеймбридж

Редакционните системи, базирани на ИИ, обикновено постигат по-голяма точност в корекциите на граматиката и правописа в сравнение с редакторите, тъй като използват обширни бази данни и алгоритми за последователно откриване на грешки. Редакторите обаче разбират по-добре контекста, нюансите и

⁷ Write & Improve. Write & Improve with Cambridge [online]. Available from: <https://writeandimprove.com/>

стилистичния избор. Проучване на Университета в Кеймбридж установява, че инструментите с изкуствен интелект могат да намалят граматическите грешки до 90%, но редакторите се справят по-успешно в улавянето на по-малки пропуски като липса на съгласуване и неправилен изказ, които изкуственият интелект може да пренебрегне. Това показва, че макар изкуственият интелект да може да подобри техническата точност, човешкото разбиране осигурява смислова точност, която засега той не може да постигне.⁸

Инструменти като Grammarly и DeepL Write също подпомагат автоматичното редактиране на текст. Тези интелигентни системи могат да намалят времето от създаването на първата чернова до финалната версия на ръкописа с 30% – 40%, което позволява на авторите да се съсредоточат върху научното съдържание и оригиналния принос, вместо да отделят много време за езикови, пунктуационни и стилови корекции.

Изкуственият интелект успешно се използва за подобряването на достъпността и многоезичното публикуване. Предоставя възможност за автоматично създаване на аудиоверсии на научни публикации, което има огромно значение за хора със зрителни увреждания или дислексия, както и за всички, които предпочитат слушането пред четенето. „Уайли“ и „Шпрингер Нейчър“ активно разработват и внедряват подобни решения, които са важна стъпка към достъпно академично книгоиздаване.

„Уайли“ вече интегрира системи за преобразуване на текст в реч, които могат да превръщат научни статии в аудиоформат с голяма точност. Тези системи не просто „четат“ текста механично, а разбират и правилното произношение на технически термини. Например системата знае, че ДНК трябва да се произнесе като отделни букви, докато химичните формули трябва

⁸ Hawthorne, Emma. The Impact of Artificial Intelligence on Manuscript Editing and Proofreading. Stirling Publishing [online], 21.04.2025. Available from: <https://stirlingpublishing.co.uk/the-impact-of-artificial-intelligence-on-manuscript-editing-and-proofreading/>

да се прочетат по специфични научни стандарти. Академичните статии, налични в аудиоформат, осигуряват достъп за незрящи изследователи и студенти или хора със зрителни увреждания. Това е значима иновация, която премахва една от физическите бариери пред достъпа до знание.⁹

Многоезичните преводи на анотации, резюмета и дори на цели статии стават възможни благодарение на съвременните езикови модели за обработка на естествен език. „Шпрингер Нейчър“ предлага преводи на ключови научни публикации на 15 – 20 езика. Когато статията бъде публикувана на английски, системата автоматично генерира преводи на китайски, испански, френски, немски, японски и други езици. Така например китайски учен може да прочете адаптирана версия на статията на родния си език, без да зависи изцяло от познанията си по английски. Това не само разширява достъпа до информация, но и премахва езиковите бариери между различните научни общности и допринася за по-богат международен обмен на идеи и постижения.¹⁰

Практически ползи

Внедряването на ИИ в академичното книгоиздаване носи редица конкретни и измерими ползи, които трансформират целия сектор.

Автоматизирането на проверката за плагиатство, структурният анализ и езиковите корекции намаляват времето за обработка на един ръкопис до 73%, според данни от „Уайли“.¹¹ Това значително повишава ефективността на редакторите и

⁹ Do Wiley Platforms Support Built-In Text-To-Speech. Wiley Support [online]. Available from: <https://support.wiley.com/s/article/Do-Wiley-Platforms-Support-Built-In-Text-To-Speech>

¹⁰ Andrews, Chloé. Springer Nature and Unbabel Talk Translation Quality at Scale with Human-Refined MT. Unbabel [online], 8.02.2023. Available from: <https://unbabel.com/springer-nature-and-unbabel-talk-translation-quality-at-scale-with-human-refined-mt/>

¹¹ Farber, Shai. Enhancing peer review efficiency: A mixed-methods analysis of artificial intelligence-assisted reviewer selection across academic disciplines. Online Library Wiley. Learned Publishing, vol.37, issue 4 [online], Oct 2024. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/leap.1638>

рецензентите, които традиционно са прекарвали часове в рутинна редакция. Те вече разполагат с повече време да се съсредоточат върху научното съдържание, методологията и оригиналния принос. Издателствата могат да обработват по-голям брой ръкописи без увеличаване на редакционния персонал, което води до значително спестяване на разходи.

Моделите на изкуствения интелект предлагат езикови и структурни подобрения относно стила, яснотата и терминологичната точност на научните текстове. Резултатът е повишаване на качеството на съдържанието и по-убедителни публикации, които са по-лесни за разбиране от международната научна аудитория. Статии, които преди биха могли да бъдат отхвърлени заради слаба езикова редакция, сега имат по-голям шанс да бъдат приети благодарение на подобренията, предложени от ИИ.

Моделите на изкуствения интелект осигуряват и по-широка достъпност. Чрез многоезични преводи, аудиоформати и групи адаптирани версии научното знание достига до по-разнообразна аудитория с различни потребности. Изследователски постижения, които преди са били ограничени само до англоезичната научна общност, вече имат световно въздействие.

Автоматизацията на редица процеси намалява необходимостта от човешки труд при рутинни задачи, позволявайки на издателствата да пренасочват ресурси към по-сложни и стратегически дейности. „Шпрингер Нейчър“ отчита намаляване на оперативните разходи след внедряването на ИИ системи.¹²

Президвикателства и рискове

Един от най-сериозните проблеми, породени от широкото използване на ИИ, е въпросът за авторството и отговорността в научните публикации. Водещите академични издателства „Шпрингер Нейчър“, „Уайли“ и „Кеймбридж Юнивърсити Прес“

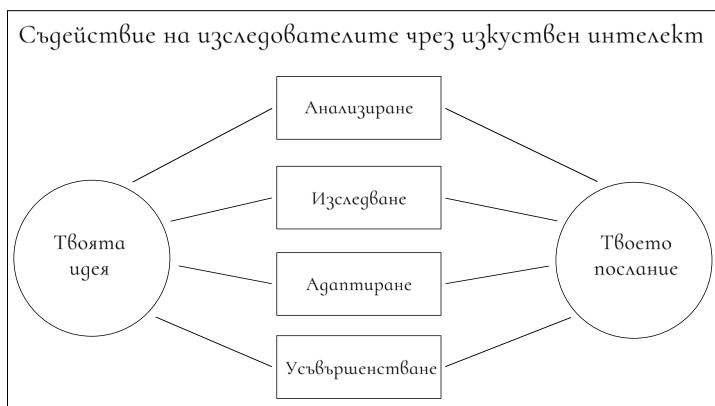
¹² AI Approach. AI. Springer Nature [online]. Available from: <https://group.springernature.com/gr/group/ai/ai-approach>

приемат ясни указания и политики, според които изкуственият интелект не може да бъде смятан за съавтор на текстовете.

„Шпрингер Нейчър“ публикува официално указание, в което се посочва, че *изкуственият интелект не може да бъде съавтор и не може да носи отговорност за съдържанието на публикацията*. Издателството изисква всеки автор да декларира какви инструменти на ИИ е използвал, на кой етап и с каква цел. Например ако той е използвал ИИ модел за създаване на първоначална чернова, това трябва да бъде ясно декларирано. Ако ИИ е използван за езикова редакция, това също трябва да бъде отбелязано. „Шпрингер Нейчър“ предоставя шаблон за деклариране, който авторите трябва да попълнят преди подаването на ръкописа.

„Уайли“ също има подробно разработени инструкции. Академичното издателство позволява използването на ИИ за спомагателни функции като езиково изглаждане, проверка на форматирането или техническа помощ, но забранява използването на ИИ за генериране на научни резултати, интерпретация на данни или създаване на оригинално съдържание без явен и проверим човешки принос. Ето как визуално „Уайли“ представя дейностите, които ИИ може да извърши при доразвиване на творческата идея на авторите.¹³

¹³ Using AI tools in your writing. AI Guidelines. Resources. Publish. Wiley [online]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/publish/book/resources/ai-guidelines/>

„Кеймбридж Юнивърсити Прес“ публикува детайлно разработен етичен кодекс, който определя кои приложения на ИИ са приемливи. Сред тях са езиковата редакция, проверката на препратки, създаване на резюмета и превод. Неприемлива е употребата, свързана с генериране на научни идеи, автоматичен анализ на данни без човешка интерпретация, както и представяне на текст, изготвен от изкуствения интелект, като оригинален. Според етичните правила на издателството авторът остава изцяло отговорен за всяко твърдение в ръкописа, независимо дали текстът е написан лично от него или е редактиран с помощта на програма.¹⁴

Въпреки че технологиите на ИИ са впечатляващи, те все още не са безреши. Съществува реален риск да генерират убедителни, но неточни или напълно неверни твърдения, известни в индустрията като „халюцинации“.¹⁵ Това може да включва неправилни цитати, погрешни препратки или дори измислени научни твърдения, които на пръв поглед изглеждат достоверни. Затова ключова роля имат човешкият надзор и критичният преглед на съдържанието, създадено с помощта на ИИ. Редакторите и рецензентите трябва да проверяват достоверността на всички твърдения и препратки, което отново доказва необходимостта от съчетаване на автоматизацията с човешката експертиза.

Друг огромен проблем, с който издателите трябва да се справят, е рискът от плагиатство и злоупотреби с авторски текстове. Автоматично генерираното съдържание осигурява бързина, но без прецизен контрол може да възпроизведе чужди идеи като свои, което нарушава основни принципи на академичната почтеност.

¹⁴ Cambridge launches AI research ethics policy. News and Insights. Cambridge [online], 14.03.2023. Available from: <https://www.cambridge.org/news-and-insights/cambridge-launches-ai-research-ethics-policy>

¹⁵ Sun, Yujie. Sheng, Dongfang. Zhou, Zuhuan. Wu, Yifei. AI hallucination: towards a comprehensive classification of distorted information in artificial intelligence-generated content. Humanities and Social Sciences Communications. Nature [online], 27.09.2024. Available from: <https://www.nature.com/articles/s41599-024-03811-x>

Издателствата приемат строги правила, според които авторите са задължени да декларират всички средства на ИИ, които са използвали, като не приемат текстове без оригинален и значим човешки принос.

Големите академични издателства имат внушителни финансови ресурси, които позволяват внедряването на скъпи и сложни решения чрез изкуствен интелект. Университетските издателства и по-малките издатели със скромни бюджети се изправят пред значителни предизвикателства, тъй като не могат да си позволят подобни инвестиции. Това създава рискове от централизиране на сектора, от задълбочаване на технологичната пропаст и може да доведе до неравномерен достъп до предимствата на ИИ. Докато големи издателски компании като „Уайли“ и „Шпрингер Нейчър“ разполагат с голям финансов капацитет, позволяващ разработката на собствени системи, университетските издателства зависят от безплатни интелигентни системи. Това означава, че научни статии от по-малките институции не получават същото качество редакция и разработка като статиите от водещите академични издателства.

Конкретно приложение

Издателската компания „Уайли“ е един от пионерите в интеграцията на ИИ в академичното публикуване, като го използва предимно за автоматизирана проверка на ръкописи, структурен анализ и подпомагане на рецензентите. На сайта ясно са посочени правилата на етичното използване на изкуствен интелект и необходимостта от прозрачност.¹⁶ През 2023 г. „Уайли“ публикува подробни указания за авторите си как трябва да декларират употреба на ИИ и разработва интегриран помощник, който съдейства на редакторите при първична оценка на ръкописи. Системата анализира различни критерии за качество и генерира

¹⁶ AI at Wiley. AI Resources. About Us. Wiley [online]. Available from: <https://www.wiley.com/en-ie/about-us/ai-resources/>

детайлен доклад за всеки ръкопис в рамките на минути. Това намалява времето за редактиране и позволява на издателския екип да обработва повече ръкописи без разширяване на персонала.¹⁷

Предварителен анализ на структурата и логиката на текста чрез интелигентни системи прилага и „Шпрингер Нейчър“. В политиката на компанията е заложен принципът, че изкуственият интелект не може да се смята за съавтор. Издателите всекидневно работят по прилагането на нови регулации за сигурност при работата с данни и етично използване на технологиите, като ясно са разграничени приемливите от неприемливите приложения на ИИ. През 2024 г. се внедрява система за автоматизирано препоръчване на подходящи рецензенти съобразно съдържанието на ръкописа. Тя анализира темата, методологията и резултатите на статията и предлага на редактора списък с експерти, които вероятно имат съответната компетентност. Това значително намалява времето за намиране на подходящ рецензент от дни на часове.¹⁸

Като друг водещ играч в световното академично книгоиздаване „Кеймбридж Юниверсити Прес“ разработва система за анализ на академичен английски (Write & Improve), която предлага на авторите граматични и стилистични подобрения, както и автоматичен превод на различни езици. Издателството изисква всеки принос на ИИ в ръкописите да бъде ясно деклариран и да бъде защитен със задължителен човешки надзор. Тези правила всъщност са част от цялостната политика на Университета в Кеймбридж, в която специално място е отредено на изкуствения интелект.¹⁹

Сравнението между трите издателски компании относно

¹⁷ Using AI tools in your writing. AI Guidelines. Resources. Publish. Wiley [online]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/publish/book/resources/ai-guidelines/>

¹⁸ Finding Reviewers. Editing. Snapp. Springer Nature [online]. Available from: <https://www.springernature.com/gp/snapp/editing/finding-reviewers>

¹⁹ AI Guidance. Guidance. Data Protection. Information Compliance. University of Cambridge [online]. Available from: <https://www.information-compliance.admin.cam.ac.uk/data-protection/guidance/ai-guidance>

регламентацията на използването на изкуствен интелект може да се обобщи със следната таблица:

Компания	ИИ като съавтор	Задължително деклариране	Технологична интеграция	Ограничения и забрани
Уайли	Не	Да	iThenticate за откриване на плагиатство	Не се използва за рецензиране и редакция на текстове
Шпрингер Нейчър	Не	Да	Gerpetto открива машинно генерирано съдържание; SnappShot анализира цялостта на изображенията	Не може да е съавтор и не носи отговорност за съдържанието
Кеймбридж Юнивърсити Прес	Не	Да	Write & Improve за академичен английски	Генериране на научно съдържание

Футуристични прогнози

В своята книга „Бъдещето е по-бързо, отколкото си мислите“ Питър Х. Диамандис прогнозира, че *ще преживеем 20 000 години технологични промени през следващите 100 години.*²⁰ В този изключително динамичен свят, където технологичните нововъведения се развиват с по-бързи темпове от всякога, е станало почти невъзможно да се предвиди какво следва, как може да ни засегне и кога. Ясно е, че ИИ няма да отстъпи позиции в академичното книгоиздаване, а напротив, ще се задълбочи и развие в много нови направления. До 2030 г. се очаква появата на все по-специализирани езикови модели, които прецизно ще обработват различни научни стилове и терминология, адаптирани към конкретни

²⁰ Roberts, Rohan. Review: The Future is Faster Than You Think. Awecademy. Medium [online], 18.06.2020. Available from: <https://medium.com/awecademy/review-the-future-is-faster-than-you-think-c2bdeecbb8de>

дисциплини и академични жанрове. Публикациите в областта на химията ще имат специализирани модели, които разчитат сложни молекулярни структури и химични формули. За публикациите на медицинска тематика ще се прилагат системи, които разбират съответната терминология, а за текстовете, свързани с физиката, ще има модели, които разбират например от квантова механика. Академичните издателства активно работят върху развитието на международни стандарти и норми, които да съчетаят технологичния напредък с етичните изисквания и запазването на човешкия творчески принос. Очаква се изработването на световна регулация, която да осигури яснота относно авторството, приносите на изкуствения интелект и отговорността при научните публикации. Прогнозира се и задълбочаване на взаимодействието човек – машина, при което ИИ ще служи като помощен инструмент, а човекът остава на челната позиция с окончателната отговорност и решение. Редакторите няма да бъдат заменени, а техните умения ще бъдат преориентирани към стратегически и творчески функции.

През 2024 г. година KGL – една от водещите компании доставчици на услуги в академичното издаване, отправя любопитно предизвикателство към многобройния си екип.²¹ Всички включили се, влизат в ролите на футуристи и визионери, трябва да отговорят на един привидно лесен въпрос: *Ако можехте да прочетете заглавията на новините за академичното книгоиздаване за 2030 г., какви биха били те?* Заданието цели да проучи какво може да поднесе бъдещето и какви ще бъдат тенденциите, определящи следващите 5 – 10 години. Отговорите са най-различни – от реалистични до идеалистични и от зловещи до забавни: от предположение, че ИИ ще промени пейзажа на рецензирането до неузнаваемост, до по-смели концепции като появата на списания, задвижвани от

²¹ Vision 2030: Scholarly Publishing Headlines from the Future. Blog. KGL. Knowledge Works Global Ltd [online], 10.04.2025. Available from: <https://www.kwglobal.com/blog/vision-2030-scholarly-publishing-headlines-from-the-future/>

виртуална реалност (VR). Ето някои от заглавията, предложени в този любопитен експеримент.

Системите за рецензиране чрез изкуствен интелект стават все по-популярни

Смъртта на импакт фактора?

Преводът, генериран от изкуствен интелект, прави списанията глобални

Разнопосочни реакции на първата холографска академична конференция

Стартира първото в света VR списание

Пробив в посмъртното публикуване: разработката на починал учен най-накрая е завършена

Изкуственият интелект вече не е далечна перспектива, а реалност в академичното публикуване, довела до значителни подобрения в ефективността, качеството и достъпността на научната информация. Успешното и етично използване на ИИ обаче изисква ясни правила за авторство, пълна прозрачност и постоянен човешки надзор. Водещите академични издателства активно оформят и налагат стандарти и принципи, които служат като ориентири за цялата научна общност. Балансирането между иновацията и традицията е ключово предизвикателство, с което академичните издателства успешно се справят в този преломен период. Бъдещето на този вид публикуване зависи от способността на издателствата, авторите, рецензентите и редакторите да намерят равновесната точка между технологичното усъвършенстване и незаменимата човешка експертиза. Изкуственият интелект ще продължи да преобразува този сектор, но човекът остава в основата на всяко решение.

Отвореният достъп в академичната среда

Христина Маринова

В академичната медийна среда отвореният достъп представлява набор от принципи и практики, чрез които резултатите от изследванията се разпространяват онлайн, безплатно или без други бариери за достъп.¹ Благодарение на дигиталните технологии се осигурява по-бърз достъп до учебни ресурси и научни публикации. Основната му цел е да демократизира знанието и да го направи достъпно не само за студенти, преподаватели и учени, но и за широк кръг читатели, които искат да изградят цялостна картина от знания по дадени теми и да достигнат до нови перспективи. Това е фундаментален принцип, който позволява да се намали разликата в нивото на информираност между хората. Когато знанието е предоставено на всички, то се превръща в обществено благо и стимулира развитието на образованието, науката и икономиката.

Отвореният достъп е тясно обвързан с развитието на интернет. Преди дигиталната ера намирането на голяма част от научната информация е било трудоемко поради няколко причини. Търсенето е ставало ръчно, а източниците били ограничени до книги, списания и вестници, съхранявани предимно в библиотеки, архиви или институции. Случвало се е намерената информация да бъде непълна или остаряла. Днес тази практика се осъществява

¹ What is Open Access? Lane Medical Library [online], [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://laneguides.stanford.edu/openaccess>

все повече с помощта на онлайн ресурси. Това е така, защото всичко в интернет се намира на един клик разстояние, чрез който нужната ни информация става достъпна на момента. Онлайн ресурсите се обновяват често, което гарантира, че потребителите получават актуални данни. Това дава възможност за сътрудничество между учени, като те могат свободно да споделят резултати, публикации и ресурси, независимо в коя точка на света се намират. Източниците в интернет спестяват време, защото позволяват бързо и целенасочено търсене с помощта на ключови думи, филтри и индекси.

Малко история

В края на ХХ век университетските издатели и библиотекарите от цял свят са изправени пред огромен проблем, известен днес като кризата на научните периодични издания. Появата ѝ е резултат от дългогодишно бързо увеличение на абонаментните разходи за публикации с темпове, надвишаващи инфлацията, и от увеличение на броя на академичните списания отвъд капацитета на малките университетски издателства. Налага се те да избират върху кои списания да се фокусират, защото нямат финансовата възможност за поддържане на всички заглавия.² Така се стига до необходимостта публикуването на научните изследвания да се възлага на търговски издателски компании. С времето тези компании стават все по-влиятелни и богати, заради което вдигат стойността на абонаментните пакети за списания. Цената се оказва непосилна за бюджета на университетските библиотеки.³

По това време интернетът процъфтява. Всеки, който има

² A Brief History of Open Access. What is Open Access? Harvard University Archive [online], [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://archive.blogs.harvard.edu/openaccess101/what-is-open-access/what-is-open-access/>

³ Open Access Movement. Open Library of Humanities [online], [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://www.openlibhums.org/site/open-access-movement/>

достъп до световната мрежа, може да публикува информация и да я разпространява. Началото на движението за по-голяма прозрачност и достъпност до научна информация се бележи със създаването на платформата arXiv.org – дигитален архив в областта на физиката, който позволява на изследователите да споделят ръкописите си онлайн преди официалното им публикуване. В онлайн пространството започват да се появяват и множество безплатни списания. През 2000 г. се създава дигиталното хранилище PubMed Central, което днес вече съдържа почти 6 милиона статии на отворен достъп.⁴

В периода 2002 – 2003 г. академичната общност предприема две начинания: Будапещенската инициатива за отворен достъп и Берлинската декларация за отворен достъп, които са подкрепени общо от близо 500 научни институции. Тези инициативи обединяват учените в техния стремеж за свободен научен обмен и популяризиране на публикациите им. Те са ключови за развитието на отворения достъп, защото утвърждават принципите и целите на движението.⁵

Ако в началото на хилядолетието отвореният достъп се определя единствено от тези две инициативи, през второто десетилетие на века започва етап на регламентиране. Това води до друг важен момент – създаването на международното сдружение cOAlition S⁶ на 4 септември 2018 г., което обединява национални организации за финансиране на научни изследвания, Европейската комисия и Европейския съвет за научни изследвания. Тази инициатива изработва т. нар. *План S* с ясно формулирана цел: *Смятано*

⁴ A Journey Through the History of Open Access [online], 25.09.2023 [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://opusproject.eu/openscience-news/a-journey-through-the-history-of-open-access/>

⁵ A Brief History of Open Access. What is Open Access? Harvard University Archive [online], [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://archive.blogs.harvard.edu/openaccess101/what-is-open-access/what-is-open-access/>

⁶ В наименованието е вpletено съкращението ОА на понятието за отворен достъп на английски език Open Access. – Б. рег.

от 2021 г., всички научни публикации относно резултатите от изследвания, финансирани чрез публични или частни грантове, предоставени от национални, регионални и международни изследователски съвети и финансиращи организации, трябва да бъдат публикувани в списания на отворен достъп, в платформи на отворен достъп или да бъдат незабавно достъпни чрез дигитални хранилища на отворен достъп без ограничения. Така се въвежда един общовалиден и до днес широко прилаган принцип в научното публикуване – финансираните публикации да се предоставят за безплатно потребление.⁷

Стратегията на cOAlition S за следващия петгодишен период (2026 – 2030 г.) се основава на три приоритета: укрепване на основите за пълен, незабавен, устойчив и равноправен достъп до рецензирани научни статии; подкрепа на цифрови инфраструктури, които позволяват отворен достъп; проучване на финансово устойчиви и справедливи издателски системи и мониторинг.⁸

Друга важна инициатива е „Хоризонт Европа“ (Horizon Europe). Това е рамкова програма на Европейския съюз за научни изследвания и иновации в периода 2021 – 2027 г. Програмата поставя условие за всяка научна публикация, създадена като част от финансиран проект, да се предоставя незабавен отворен достъп до нея веднага след публикуване на окончателната ѝ рецензирана версия. Друго условие е авторите да депозират електронно копие на публикацията в „доверено дигитално хранилище“, включително ако е излязла и в печатен вариант.⁹

⁷ What is cOAlition S? Coalition S [online], [viewed 08.11.2025]. Available from: <https://www.coalition-s.org/about/>

⁸ cOAlition S Strategy for 2026 – 2030. Coalition S [online], [viewed 08.11.2025]. Available from: <https://www.coalition-s.org/coalitions-strategy-2026-2030/>

⁹ Horizon Europe – Open Access requirements for publications and data. Horizon Europe. Open Science. Library. Scuola Superiore Sant'Anna [online], [viewed 07.11.2025]. Available from: <https://www.santannapisa.it/en/library/horizon-europe-open-access-requirements-publications-and-data>

Моделите на отворения достъп

Отвореният достъп се гради върху система от правила, лицензи и модели. Той, в най-чистата си форма, е цифров, онлайн, безплатен и свободен от повечето ограничения за авторски права и лицензиране. Авторът е подкрепен от институцията или финансираща организация и плаща разходите за публикуване, за да може да притежава авторските права.¹⁰ Научните публикации трябва да са публикувани, четени, споделяни, цитирани и използвани повторно безплатно. Тяхната регулация се осъществява чрез лицензи.

Лицензите за свободно достъпно съдържание са стандартизирани лицензи, които позволяват безплатното използване на защитени с авторски права произведения. Това увеличава не само възможностите за тяхното използване, но и видимостта им. В науката често се използват лицензите Creative Commons (CC), докато тези за дигитално публикуване (DPPL) и за свободна документация (GNU-FDL) се използват по-рядко. Лицензът Creative Commons дава право на авторите да предоставят разрешение на други да използват произведението им при определени условия, като запазват определени авторски права върху публикациите си. При предоставянето на този лиценз на дадена публикация се улеснява разпространението ѝ от други, които след това ще продължат да надграждат информацията.¹¹ Целта е тя не само да бъде достъпна, но и етично използвана.

Не може да бъде приложен един универсален модел на отворен достъп до различните научни изследвания във всички научни области, защото тяхното финансиране и публикуване са най-разнообразни. Важно е да се познават различните модели на отворен достъп, за да се вникне по-добре в спецификата на

¹⁰ Abdelrahman, Omer. Overview of the Principles and Practices of Open Access Publishing. IntechOpen [online], 25.12.2020, [viewed 15.11.2025]. Available from: <https://www.intechopen.com/chapters/74582>

¹¹ Open Access Network [online], 21.10.2025 [viewed 16.11.2025]. Available from: <https://open-access.network/en/information/legal-issues/licences>

академичното книгоиздаване. Все пак се приема, че съществуват следните шест модела на отворен достъп, описани в платформата Open Economics Guide.¹²

Модел	Определение
Златен отворен достъп (Gold OA)	Разходите за публикуване се покриват от такси, заплащани от автора, неговата институция или издателство.
Зелен отворен достъп (Green OA)	Вторично публикуване в дигитални архиви и хранилища, обикновено след период на ембарго, на статии от списания или книги с ограничен достъп.
Хибриден отворен достъп (Hybrid OA)	Публикации от списания с ограничен достъп. Авторите обаче могат да откупят правото на отворен достъп до своите статии с такса за издателска обработка.
Бронзов отворен достъп (Bronze OA)	Свободно достъпни статии от списания от дигиталния архив на издателите без ясни правила за повторно потребление.
Черен отворен достъп (Black OA)	Нерегламентиран отворен достъп чрез платформи като SciHub.
Диамантен отворен достъп (Diamond OA)	Публикация е безплатна и за читателите, и за авторите. Разходите се покриват от академични институции или държавни субсидии.

Модели на отворен достъп

¹² The Meaning of the Different Types and Colours of Open Access. Fundamentals & Advantages. Open Access. Open Science. Open Economics Guide [online], [viewed 08.11.2025]. Available from: <https://openeconomics.zbw.eu/en/knowledgebase/the-meaning-of-the-different-types-and-colours-of-open-access/>

Предузвикателствата

За да се очертае пълната картина на отворения достъп, е необходимо да се разгледат и предузвикателствата, пред които е изправен. Инициативи като Коалицията за научно публикуване и академични ресурси (SPARC – Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) – европейска инициатива за неограничен достъп до научни изследвания и образование, много добре установяват проблемите и предлагат алтернативи за справянето с тях.¹³ Основните проблеми са свързани с необходимостта от по-широко разпространение на научните изследвания, осигуряването на равнопоставен достъп на потребители до пълния корпус от научна литература, както и създаването на интегрирана научна информационна среда (от начални данни до рецензирани публикации). Към тях се прибавят и предузвикателства, произтичащи от разработването и устойчивостта на модели на отворен достъп, прилагането на нови технически стандарти за дългосрочно цифрово архивиране. Съществуват също правни и икономически проблеми, свързани с авторското право, ограничените лицензионни практики, високите цени за абонаменти на научните списания, както и концентрацията на значителна част от научната продукция в малък брой търговски издателства със силно влияние.¹⁴

Коалицията SPARC е известна с подкрепата си на отворения достъп до научни изследвания и образование за всички. Сътрудничеството ѝ с университети и изследователски институти, включително и техните библиотеки, трансформира начина, по който се осигурява достъпът до научните публикации.¹⁵

¹³ About us. Who are we. SPARC Europe [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://sparceurope.org/who-we-are/about-us/>

¹⁴ Challenges to be dealt with. Open Access Challenges. Open Access. What We Do. SPARC Europe [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://sparceurope.org/what-we-do/open-access/open-access-challenges/>

¹⁵ Open Access. What We Do. SPARC Europe [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://sparceurope.org/what-we-do/open-access/>

Политиката на водещите университетски издателства

Ролята на университетските издателства е от ключово значение за развитие на движението за отворения достъп, тъй като те поддържат целия научен процес. Те възприемат и прилагат различни модели на достъп. Един от примерите е визията на едно от водещите университетски издателства „Кеймбридж Юнивърсити Прес“: *Публикуването на достъпни научни публикации и данни означава по-голям достъп за обществото като цяло и потенциално по-голямо обществено участие в научните изследвания. Отвореният достъп ни позволява да изпълним мисията си за по-нататъшно развитие на обучението, знанието и изследванията в световен мащаб.*¹⁶

Пет от най-авторитетните англоезични университетски издателства използват различни модели на отворен достъп. Световното им признание позволява да влияят на тенденциите в публикуването и да задават стандарти в академичната общност, които другите да следват. Общото между петте издателства е, че превръщат академичната среда в „отворена“, като премахват финансовите бариери за достъп до голяма част от техните научни издания, увеличават видимостта на резултатите от научни изследвания и насърчават международното сътрудничество между автори на публикации. Техният фокус е насочен върху качеството – публикациите, преди да са достъпни, са подложени на експертно рецензиране.¹⁷

¹⁶ Benefits of open access. Open research. Cambridge University Press [online], [viewed 28.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/services/open-research/benefits-of-open-access>

¹⁷ Peer review. Services. Cambridge University Press [online], [viewed 15.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/services/peer-review/peer-review>

Издателство	Модел на отворен достъп
Оксфорд Юнивърсити Прес	Комбиниращ всички основни модели.
Кеймбридж Юнивърсити Прес	Комбиниращ всички основни модели.
Принстън Юнивърсити Прес	Златен достъп Зелен достъп
Харвард Юнивърсити Прес	Комбиниращ всички основни модели.
Станфорд Юнивърсити Прес	Златен достъп Зелен достъп

*Модели на отворен достъп, прилагани във водещи
англоезични университетски издателства*

Отвореният достъп в България

Платформата, която подпомага отворения достъп в България, е Българският портал за отворена наука (BPOS). Съгласно Закона за насърчаване на научните изследвания и иновациите, порталът представлява национално хранилище на научна информация, като осигурява достъп до нея. Порталът се създава и поддържа от Министерството на образованието и науката чрез Националния център за информация и документация (НАЦИД). Към доставчиците на съдържание в BPOS спадат основно университети, научни организации и институционални хранилища.¹⁸

Със създаването на платформата през 2020 г. България прави първите крачки към развитието на отворената наука. Нейната задача е да направи достъпни всички резултати от научни изследвания в страната, финансирани с публични средства, и да ги обедини на едно място. Насърчава се в портала и хранилището към

¹⁸ Публикуване. BPOS [онлайн], [видяно на 30.11.2025]. Достъпно на: <https://bpos.bg/bg/publish>

него да публикуват всички учени, които желаят да предоставят отворен достъп до свои публикации, дори и да не са финансирани с публични средства. Целта е да се осигури възможно най-широк достъп до научни публикации и да се допринесе за развитието и разпространението на науката сред българското общество.¹⁹

За превръщането на отворената наука от намерение в реалност е изработен Национален план за развитие на инициативата за отворената наука. В него е формулирана целта на изследователите и на обществеността в Република България да се предостави достъп до научни публикации, рецензирани от независими експерти, надеждни научноизследователски данни и резултати по открит и недискриминационен начин на възможно най-ранен етап в процеса на разпространение, както и да осигури възможност за тяхното повторно използване.²⁰

Отвореният достъп променя коренно начина, по който стигаме до научните изследвания и информация. Той променя света на академичното публикуване, премахвайки ограниченията пред разпространението на знания. Колкото повече научаваме за него, толкова повече разбираме, че не е просто идея, а работеща практика в академичната среда и двигател на научния прогрес. Все повече университети, издателства и институции преминават от платени абонаменти към напълно безплатни модели на публикуване. Очаква се в бъдеще диамантеният модел на отворен достъп да добие най-широко приложение, тъй като е напълно безплатен както за авторите, така и за читателите. Колкото по-широк става достъпът до академичните публикации, толкова повече ще се ускорява научният прогрес.

¹⁹ Отворена наука. BPOS [онлайн], [видяно на 30.11.2025]. Достъпно на: <https://bpos.bg/bg/about>

²⁰ Визия и цели пред отворената наука в Република България. Национален план за развитие на инициативата за отворена наука в Република България. BPOS [онлайн], [видяно на 30.11.2025]. Достъпно на: <https://bpos.bg/assets/documents/.pdf>

Списания в овчи кожи

Калина Канева

Не е възможно да се говори за академично книгоиздаване, без да се споменат научните списания, а темата за този тип периодика неизбежно води и до тази за нейната тъмна страна – „хищните“ издания. Те са опасност, позната на всички опитни изследователи, но често трудно забележима. Младите учени обичайно не знаят за този подведен камък по пътя към академичното израстване. А казано накратко – „хищни“ са изданията, чието качество е съмнително, редакторската обработка е прибързана или дори несъществуваща, а публикуването в тях отразява лошите издателски практики. Целта на тяхното съществуване не е развитието на науката, а печалбата. Влиянието им върху бъдещето на изследователите, публикували на техните страници, е от неутрално до негативно – никога положително.

Разговарям с д-р Савина Кирилова в Библиотеката на Факултета по химия и фармация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, която тя ръководи. Тя подробно разказва за тези списания – как да ги разпознаваме, какви са съпътстващите ги опасности, кого най-силно те застрашават и как бихме могли да се справим с този проблем.

Първият ми въпрос към д-р Кирилова е кога и как е осъзнала, че „хищните“ списания са голям проблем в сферата на научното и академичното книгоиздаване.

– По време на подготовката на дисертацията ми – отговаря тя. – Тогава за първи път осъзнах, че съществува този проблем.

Д-р Савина Кирилова

Започнах по-сериозно да го проучвам. „Хищните“ списания се разпространиха най-много по време на пандемията от COVID-19, наистина в огромни мащаби. Не само защото се провеждаха повече конференции онлайн, но и понеже хората искаха много бързо да публикуват проучвания за самия вирус, най-различни такива списания се възползваха от възможността за развитие.

Освен покани за рецензиране и публикуване в „хищни“ списания се срещат и подобни за научни конференции или участие в написването на книга.

– Съвсем случайно щях да участвам в подобна конференция – разказва д-р Кирилова. – Докато си подготвях дисертацията, имаше възможност за участие. Аз изпратих всичко – материалите, презентацията, затова може да се каже, че съм участвала по някакъв начин. Просто не присъствах физически поради определени обстоятелства. Нито ми възстановиха таксата за участие, макар да уведомих, че по здравословни причини няма да присъствам. Нито, както на повечето научни конференции, се изпратиха никакви материали, например, че поне е включен като резюме самият доклад. Не получих абсолютно никаква обратна връзка след момента, в който писах, че няма да мога да взема участие.

Покани съм получавала и за участие като съавтор в сборници. Преди това го нямаше, правеше се само за списания, а сега се ориентират вече и към издаване на книги. Но вгледаш ли се внимателно, нещата изглеждат доста съмнителни. Твърди се, че уж се преминава през процес на висококачествена редакция, но всъщност

по нищо не личи да се прави проверка. Накрая качеството не е добро или пък поначало срокът е твърде кратък, за да може да се проверят, да кажем, 10 глави от книга.

Д-р Кирилова е убедена, че в някои случаи включването в такива лоши практики е неволно. Тя се съгласява и с твърдението, че рискът за младите изследователи е особено голям, но това не значи, че и опитни учени не попадат в такъв капан. По нейни наблюдения понякога участието в „хищно“ или съмнително издание има негативно влияние върху репутацията на някои учени и те получават откази за публикация от реномирани научни списания като Nature и Science.

Винаги трябва да сме внимателни и да проучваме изданието, преди да публикуваме труда си в него. Как бихме могли да го направим? Д-р Кирилова препоръчва на първо място проверката в „бели“ и „черни“ списъци. Функцията им е да служат като справочници, съдържащи най-добрите или най-лошите налични научни списания, както и възможно най-много издания извън тези две крайности. Такива справки на качеството можем да извършим чрез „черния“ списък на Джефри Бийл, американски библиотекар и изследовател, който въвежда и понятието „хищни списания“. Известен като Beall's List¹, този списък обаче през последните години не е допълян. Когато се интересуваме от авторитетни и надеждни списания, най-добре да проверим в платформата Scopus², където можем да проверим и техния импакт фактор. Според информация от уебинар, проведен от д-р Кирилова през октомври 2025 г., други възможни, но незадължителни характеристики на съмнителните академични списания са нискокачествен уебсайт, скрити такси, агресивен имейл маркетинг, твърде широк спектър на темите,

¹ Beall's List – of Potential Predatory Journals and Publishers [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://beallslist.net/>

² Scopus [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://www.scopus.com/sources.uri?zone=TopNavBar&origin=searchbasic>

повтарящи се в много статии, автори или членове на предполагаема редакционна колегия, чиито статии не присъстват.

– Качеството на статиите ли е основното, по което можем да съдим при всяко съмнение за „хищно“ списание? – питам д-р Кирилова.

– Да, но това предполага допълнителна работа. Трябва да прегледаш архива, да се запознаеш със съдържанието, с авторите. Необходимо е време, а невинаги си склонен толкова да проучваш, защото бързаш да публикуваш и не осъзнаваш дори, че можеш да попаднеш на такова издание. Изпращаш ръкописа, а след това вече може да не успееш да го оттеглиш, дори и в някакъв момент да осъзнаеш, че си срещнал.

Другото, което тя ни предлага, е да сме наблюдателни, да не спираме да се учим и да сме информирани. И добавя: *Първата стъпка е да добиваме колкото е възможно повече умения за разпознаване на такива издания и практики. След това вече можем да мислим как да ги ограничим, вместо да ги стимулираме. Дълъг е процесът, но поне можем да започнем с информираност.*

А докато някои се борят всячески да не попаднат в списъка с автори на „хищно“ списание, учени с вече изградена кариера се възползват от тях за по-лесното трупане на цитирания и увеличаване на броя публикации.

– Смятате ли, че образователните институции и реномираните списания имат косвена вина за съществуването на „хищните“ издания заради трудното публикуване и нагласата, определяна като Publish or perish (Публикуваш или загиваш)?

– До някаква степен имат вина. Наистина институциите непрекъснато изискват. От една страна, университетите и научните звена те притискат да имаш все повече публикации в списания с възможно най-голям импакт фактор или друг показател. От друга страна, си учен с недостатъчно опит и време или пък си опитен, но с желание да излъжеш системата. При тези

условия хората се отклоняват от авторитетното публикуване и избират по-лесния вариант. Реномираните списания, заради огромния наплив от желаещи да публикуват, нямат възможност да обработват всички постъпили текстове и понякога просто отхвърлят ръкописи, които може да са наистина стойностни. Те нямат реалната възможност да прегледат всички предложени статии. А когато трябва бързо да публикуваш изследването си, търсиш други варианти, за да не загуби актуалността си. Можеш и съвсем несъзнателно да попаднеш на такова издание и да го установиш впоследствие. Те стават все по-трудни за разпознаване, докато в началото е имало по-точни критерии. Различавали са се по определени характеристики от реномираните списания – най-лесно откриваемата разлика е била качество на уебсайта. Сега вече е много трудно. Днес и без особена експертиза можеш да създадеш прилично изглеждащ уебсайт. Сега особено сериозен е проблемът с така наречените фабрики за съдържание, които изпълняват цялата процедура. Освен че ще обработят статията и ще я направят перфектна, вече намират начини и да пробиват в реномирани издания.

– Пробиват дори и в реномирани издания, така ли?

– Да. Например злоупотребяват с акаунт на рецензент, създават фалшиви профили или хакват съществуващи. Същото може да се случи и с редакторите, които обработват статиите – от техния акаунт да бъдат изпратени положителни отзиви за дадени ръкописи. Големият брой постъпващи текстове увеличава риска главните редактори, колкото и да преглеждат, да допуснат пропуски и да публикуват такива статии.

– Значи ли това, че успяват да публикуват слаби статии и в реномирани списания?

– Абсолютно. Впоследствие може да се открие и да бъде премахната такава статия от списанието. Случвало се е доста статии да са открити, но все пак минава време, в което може да

бъде прочетена, да бъде цитирана. След това авторите, които злоупотребяват, могат пак да публикуват някъде. Има случаи и на вътрешно съдействие от екипа на списанието. Хора, които работят, създават такива измамни схеми за лична изгода. Дори в реномираното издателство „Уайли“ сравнително скоро откриха такива случаи.

Докато обсъждаме темата за съвременното качество на „хищните“ списания и прогнозите за развитие, повдигам въпроса за употребата на изкуствен интелект – иновацията, оказала влияние върху всекиго и всичко през последните години. Като знаем как този инструмент вече е интегриран в останалите сфери на книгоиздаването, лесно е да се досетим, че академичната сфера няма да е изключение.

– Много сериозно ще бъде влиянието на изкуствения интелект. То вече е много сериозно. Рецензии се правят с изкуствен интелект с цел да се печели време. Рецензентът няма желание да чете статията и да прави проверки. Споделя текста в чатбот и иска отзив на дадена статия за определено списание. Изкуственият интелект открива какви са критериите на изданието и рецензията е готова. Цели статии също се пишат. Примери има в тази „база за оттеглени статии“³, която споменавам по време на уебинара: там се виждат причините, поради които са оттеглени дадени статии, и употребата на изкуствен интелект често е една от тях. Дори измества вече плагиатството, което доскоро беше основният проблем. Сега вече това е изкуственият интелект.

– Плагиатството поне може да е несъзнателно...

– Да, до определена степен може да се каже „преработете го“, „посочете източниците, които сте ползвали“. А за статии, генерирани от изкуствен интелект, плагиатството може да не

³ Retraction Watch Database [online], [viewed 06.12.2025]. Available from: <https://retractiondatabase.org/RetractionSearch.aspx>

бъде забелязано първоначално. Зависи с какви инструменти за проверка разполагат издателите. Затова има идеи да се приложи изкуствен интелект за откриване на статии, за чието създаване той е бил използван. Поне и за двете страни може да е полезно. За добро и лошо. Получава се затворен кръг.

Все още не сме сигурни как да се справим с употребата на изкуствения интелект. В същото време учените публикуват в тях и е по-вероятно списанията да се развиват, а не да изчезнат. Бъдещето на академичното книгоиздаване така става несигурно, тъй като множество фактори се припокриват и създават условия, в които „хищните“ издания да просперират. Въпреки това съществуват начини за справяне.

Възникват въпросите защо няма санкции, защо не се говори повече за тези практики, как се е стигнало дотук и какво може да се промени. Д-р Кирилова разкрива и вижданията си по въпроса за санкциите и практическите решения, които наистина биха могли да донесат положителни промени – като уебинара, който тя самата води.

– Как решихте да се заемете с този уебинар, който проведохте вече няколко пъти?

– Първоначално се запознах с проблема покрай дисертацията ми, която донякъде е свързана с него, но злоупотребата с „хищните“ списания предизвика доста интереса ми и задълбочих проучването си. Планирам и да издам монография, по която в момента работя. Така стана – научен интерес, няколко публикации, свързани с „хищни“ издания и конференции. С колегите решихме, че би било полезно да направим такива уебинари, включително и за подбора на подходящи списания. Много по-малка е вероятността да попаднеш на „хищно“ списание, ако си избереш правилното издание за твоето изследване.

Д-р Кирилова споделя, че повечето библиотеки в чуждите университети (там често стават жертви на такива практики)

подготвят уебинари и предлагат обучения за докторанти, както и комуникация с други учени в зависимост от академичния им профил. Имат съвсем кратки указания и насоки, достъпни на сайтовете си, като в повечето случаи се посочват и линкове към полезни ресурси. Ако университетът има достъп до бази данни, в които студентите могат да проверяват дали списанието е включено в „черни“ или „бели“ списъци, те могат да използват съответните линкове към тях.

– А нашият университет?

– Ние също обмисляме тази възможност. За момента нямаме указания, но работим по въпроса, обмисляме дали наистина да не се публикува нещо като кратко ръководство. Отделно планираме да провеждаме периодично такива уебинари, които ще се надграждат, тъй като някои неща се променят със сигурност с времето. Обмисляме и как да включваме актуална обратна връзка от самите учени, които също да споделят опит.

Д-р Кирилова не смята, че паричните санкции биха решили проблема – дори да бъдат наложени за случаите, в които авторите умишлено са публикували текстовете си в подобен тип издания, те няма да изчезнат. Много е сложно да се докаже, че един автор умишлено е публикувал в такова списание. Това е толкова трудно за доказване, че ако се наложат санкции, те трябва да се прилагат еднакво за всички. А това би създавало проблеми.

Според нея би било трудно да се реши как да бъдат санкционирани конкретните лица, без да има опасност от неоснователни обвинения. Изключенията не са вариант, защото, когато започнат да се правят, правилата се размиват. Това е и причината да не се мисли толкова за санкции, а да се търсят варианти да бъде ограничено разпространението на тези издания.

– До някаква степен проблемът е свързан с критериите, които се налагат на учените, за да израстват академично. Непрестанният натиск за публикации, за това в кои списания трябва

да са те. Не се залага на качеството и дали наистина статиите, които този учен е публикувал, са допринесли за развитието на неговата научна област. Колкото повече статии, колкото по-висок е импакт факторът, толкова по-добре. И в международен мащаб е по този начин. В Китай се издава огромно количество публикации не само защото населението е многобройно. Там се издава страшно много и заради начините им на оценяване на изследователите от страна на научните организации. Просто в световен мащаб се залага на количеството пред качеството.

Този процес всъщност започна откъде и, предвид мащабите ни, е трудно да бъде избегнат. Изданието, в което публикуваме, трябва да е в Web of Science или Scopus. Има и други специализирани бази данни, например за химия – платформата Reaxys, която е на добро ниво. Може да имаш и 10 публикации, включени в тази база. Scifical Abstract е също реномирана база, но това не ти носи нищо, въпреки че е международно призната. В другите научни области също имат специализирани бази, но те не са ни заложили в критериите по някакви причини.

Д-р Кирилова стига до следното възможно решение на проблема:

– Трябва да се помисли кои други реномирани бази данни в конкретни научни области могат да се допълнят към Scopus и Web of Science, за да имат учените повече свобода къде да публикуват и да не се притесняват, че „точно в това списание ще публикувам, защото то е в тази база данни“. Така те изпращат нещо в издания, които невинаги са на добро ниво. Накрактото – според мен би било добре да се разшири списъкът с реномирани бази данни за специфични научни области, които също да носят висок импакт фактор.

– По-малка база данни в по-конкретна научна област означава ли по-ниско качество?

– Със сигурност не. В световен мащаб тези две бази – Scopus и Web of Science, имат висок авторитет и ние няма как да се

отклоним от тях, защото така ще бъдем изхвърлени от международната научна общност. Това обаче не означава, че не трябва да се разширяват възможностите за публикуване в по-специализирани платформи.

– Тоест по Ваши наблюдения има тенденция за промяна?

– Да. Особено в годините след пандемията от COVID-19 в Scopus и Web of Science се наблюдават пробиви, макар и да се установяват сравнително навреме. Това може би ще наклони везните в полза на мнението, че не би трябвало да се разчита само на тези две платформи.

Д-р Кирилова е убедена, че България не може да води борба с лошите практики в академичното книгоиздаване на местно ниво, като уточнява:

– В Европейския съюз има различни разработки по проблема с „хищните“ списания. Необходимо е да се помисли какви изисквания да се поставят, така че учените да изгубят мотивация да включват статиите си в тях, а издателите им да нямат възможност да извличат печалба от тези практики. Когато нямаш клиенти, в един момент умираш, но това е бавен процес.

– Благодаря Ви. Има ли нещо, което бихте добавили като заключение?

– Важно е да се провеждат повече обучения. Важно е младите учени, дори още студентите, да се запознават с тези „хищни“ практики, да могат до някаква степен да се ориентират сами, да не стават неволни жертви.

Разговорът с д-р Савина Кирилова ме оставя с множество въпроси, на които не мога да открия ясен отговор. Огромните възможности на света днес, необятният пъзел на интернет, възможността за употреба на изкуствен интелект, сложният морален компас на днешните хора и въпреки всичко – вечният стремеж към знания и иновации – ще си взаимодействат все повече.

Резултатът от това в някои ситуации ще са нови „хищни“ практики, дори по-убедителни от съществуващите до момента. В други случаи резултатът ще бъде създаването именно на методите, необходими за справяне с тази рана в тялото на книгоиздаването. Проблемът ще еволюира, но проучванията с цел борба с него също, защото в основата на академичното книгоиздаване е желанието за развитие. Въпросът с „хищните“ списания изглежда като своеобразен парадокс – техните създатели се опитват да осуетят развитието на изследователите, но правейки го, създават и храна за техните умове. Има много за обмисляне и за вършене. Тепърва ще са необходими още повече усилия за преодоляване на тази лоша практика в академичното публикуване. Ще отнеме време, но е нужно единствено да сме бдителни, информирани, честни.

Наука без граници

Световният лидер

Екатерина Христева

В съвременния свят издателските компании, които създават, съхраняват и разпространяват академични публикации, имат ключова роля за развитието на науката. Една от най-значимите сред тях е „Елсевиър“, изградила своя огромен авторитет върху забележителна по разнообразие академична продукция от научни списания, книги и дигитални платформи.

„Елсевиър“ принадлежи към сектор „Наука, техника и медицина“ на Групата RELX. Огромната ѝ по своя мащаб дейност включва публикуване и разпространение на научни трудове, разработване на дигитални платформи, както и анализ на данни и консултантски услуги на най-високо равнище. Благодарение на глобалния обхват, технологичните иновации и развитието на научната комуникация, компанията се утвърждава като значим партньор за академичната общност по цял свят. Мисията на „Елсевиър“ е да осигурява надеждна информация, да улеснява достъпа до нея и да подпомага вземането на информирани решения в областта на науката, медицината и технологиите.

Историята на „Елсевиър“

„Елсевиър“ започва като малко издателство, основано през 1880 г. в Ротердам. Още в първите години на съществуването си то се насочва към образователни и енциклопедични издания. През 30-те години на XX век стартира няколко научни и медицински периодични издания. В края на 40-те и началото на 50-те години на XX век

седмичното списание „Елсевиър Уйкли“ (Elsevier’s Weekly) се превръща в най-тиражното периодично издание в Нидерландия. Финансовият му успех позволява на издателството да реинвестира печалбите в бързо разрастване на продуктовото портфолио, отваряне на нови офиси, включително в Съединените щати, и придобиване на други издателства. Постепенно развитието на академичното публикуване става основна професионална цел на „Елсевиър“.

След поставянето на тези основи „Елсевиър“ продължава да се развива технологично и да разширява портфолиото си с разнообразна печатна периодика. Ключови за издателството са 1970 и 1971 г., когато придобива последователно „Норд Холанд Публишинг“ (North-Holland Publishing) и „Ексерпта Медика“ (Excerpta Medica). Следвайки инвестиционната си стратегията

ELSEVIER

за разширяване на присъствието в медиите, през 1978 г. се обединява с влиятелната нидерландска вестникарска компания NDU.¹

Най-значимият стратегически ход на „Елсевиър“ е сливането през 1993 г. с британската компания „Рийд Интернешънъл“ (Reed International), създавайки „Рийд Елсевиър“ (Reed Elsevier). По този начин рязко увеличава международното си влияние, отваряйки врати за нови партньорства. През 2015 г. наименованието на вече огромната компания е променено на RELX Group. С тази промяна се дава сигнал за стратегическия преход към дигитално публикуване, систематизиране на данни и бизнес анализи.

През 2013 г. „Елсевиър“ придобива Mendeley – софтуер с настолен и мобилен достъп, който улеснява сътрудничеството в областта на научните изследвания и обработката на библиографските данни на академични публикации. Основен фокус на

¹ Elsevier. EBSCO Knowledge Advantage™ [online], [viewed 12.12.2025]. Available from: <https://www.ebsco.com/research-starters/business-and-management/elsevier>

компанията също е и развитието на отворен достъп до информация за библиотеки, университети, студенти и изследователи чрез разработването на аналитични платформи и дигитализация на научни трудове и изследвания. От 2019 г. „Елсевиър“ се оглавява от Кумсал Баязит, която е първата жена изпълнителен директор в историята на компанията.²

Дигитални издания и платформи

„Елсевиър“ предоставя различни специализирани инструменти, предназначени за улесняване на изследователските процеси, информирание на академичните институции, съхранение и анализ на огромни бази данни. Обхваща различни етапи на научните изследвания – от откриването на автори до финансирането и публикуването на академични трудове. Целта е да предостави висококачествени академични публикации и да допринесе със своя мащаб и експертизата си за възможно най-добри резултати за изследователи и потребители.

„Елсевиър“ разработва първата в света дигитална платформа за библиографски данни ScienceDirect още през 1997 г. Тя предлага отворен достъп до метаданните на огромен брой научни публикации, но ползването на цялостните им текстове обичайно е възможно след абонамент. ScienceDirect впечатлява с мащаба си: над 22 милиона съдържателни единици (статии и глави от книги) от 5100 научни списания и 48 000 книги. Изследователските области са в много широк спектър от всички клонове на науката, технологиите и медицината. Платформата осигурява на авторите и обратна връзка преди официалното публикуване на трудовете им от колеги и специалисти в съответната област.³

Създадена през 2004 г., Scopus е библиографска и рефериреща

² Reed Elsevier. Company Histories [online], [viewed 13.12.2025] Available from: https://www.company-histories.com/Reed-Elsevier-plc-Company-History.html?utm_source=chatgpt.com

³ ScienceDirect: The premier platform for scientific, health and technical literature. Elsevier [online], [viewed 12.12.2025]. Available from: <https://www.elsevier.com/products/sciencedirect>

платформа със съдържание от над 30 000 академични списания и 400 000 книги на повече от 7000 издателства. Платформата съхранява абстракти, проследява цитирането и извършва индексирание на научните публикации. Процесът по намиране на достоверна информация и цитати за научни разработки става още по-бързо и лесно след разработването на допълнението към нея – Scopus AI. То има за цел да улесни навигирането из масивите от информация и да засили сътрудничеството между академичните общности от различни изследователски полета.⁴

През последните години „Елсевиър“ насочва вниманието си не само към дигитализацията на научното публикуване, а и към ускореното въвеждане на инструменти на изкуствен интелект. ScienceDirect AI е инструмент, който съкращава изследователското търсене при разработка на научни изследвания. Освен в Scopus и ScienceDirect разширения с интегрирани интелигентни системи имат и групи платформи, сред които е и ClinicalKey, предоставяща достъп до огромен информационен ресурс в областта на медицината.

За изследователските институции и университети „Елсевиър“ разработва SciVal, Pure и Interfolio. Това са платформи, които подпомагат стратегическото планиране на нови публикации и създаването на бази данни, основани на събраната и анализирана информация от вече публикувани научни трудове.

Пример за научна платформа в по-тясно научно поле е Reaxys – най-голямата база данни в областта на химията, пряко свързана с фармацевтичната индустрия. Платформата също използва изкуствен интелект в оптимизирането на химически изследвания и разработката на нови лекарства.⁵

Системата от дигитални платформи на „Елсевиър“ обединява

⁴ Scopus: A comprehensive abstract and citation database for impact makers. Elsevier [online], [viewed 12.12.2025]. Available from: <https://www.elsevier.com/products/scopus>

⁵ Reaxys. Elsevier [online], [viewed 12.12.2025]. Available from: <https://www.elsevier.com/promotions/reaxys-solution>

източници, резултати от изследвания, анализи на данни и образователни ресурси с цел развитие и подобрене на научните изследвания и създаване на достъпни източници за широка аудитория от целия свят.

Пазарната позиция

Годишният доклад на Групата RELX за 2024 г. съдържа данни, които дават представа за мащаба на „Елсевиър“: компанията издава над 3000 списания, в които през 2024 г. са публикувани 720 хиляди статии от общо 3,5 милиона предложени ръкописа. Пазарният дял на списанията на „Елсевиър“ се изчислява на 17% от научните статии и 29% от цитиранията на академични публикации в света.

„Елсевиър“ присъства в международното академично публикуване и като инвеститор, и като важен партньор. Част от инвестициите на компанията са в други дигитални начинания като платформата за изследователи в областта на обществените науки Social Science Research Network (SSRN) – онлайн общност за предварителни публикации, в която авторите качват своите текстове в начален етап на подготовка. Scopus Author Profiles е друга платформа, показваща предварителни публикации, за да даде предварителна представа за областите, върху които се фокусира даден изследовател, засилвайки интереса към него и работките му. Digital Commons е облачно базирана платформа, която предоставя възможност на образователни институции, обществени и университетски библиотеки да представят и споделят своите научни изследвания и публикации.⁶

Стратегическият приоритет на „Елсевиър“ е подпомагането на потребителите им при вземане на трудни решения чрез разширяване на обхвата и надеждността на базите данни, свободно

⁶ Products. Elsevier [online], [viewed 20.01.2026]. Available from: <https://www.elsevier.com/products>.

достъпна информация и технологични иновации като изкуствения интелект.

В областта на базите данни и електронните справочници „Елсевиър“ свързва обширни масиви от научна информация, патенти, изследователски грантове, лекарствени данни и медицински изкове, за да разработва съдържание, предназначено за институционалните и индивидуалните клиенти. Разпространява продуктите си основно чрез директни продажби на университети, библиотеки, здравни организации и корпоративни клиенти, използвайки платформи като Scopus, ScienceDirect, ClinicalKey и Reaxys. Приходите от публикациите в списанията и платформите на „Елсевиър“ се осигуряват чрез два основни модела – плащане за четене и плащане за публикуване. Всеки от тях предлага два начина на заплащане – чрез абонамент или чрез единични транзакции.

Към 2024 г. „Елсевиър“ си сътрудничи с над 3600 институции по света на основата на споразумения за отворен достъп. Сред тях е и българското Министерство на образованието и науката, което в края на 2025 г. удължи с още три години споразумението за безплатно публикуване в списанията на „Елсевиър“.

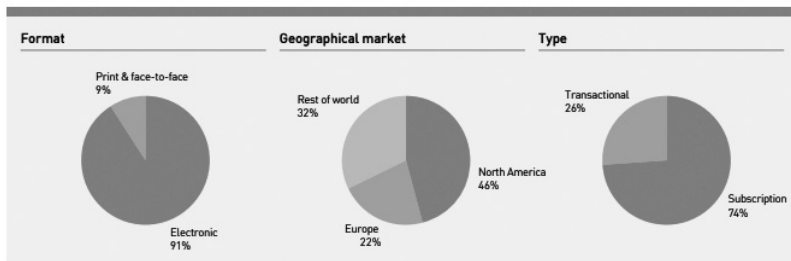
Дейността на „Елсевиър“ е в крак с дългосрочните тенденции за растеж, включително необходимостта от глобални инвестиции. Това обещава стимулиране и разрастване на изследователските общности, които търсят достоверна и актуална информация в най-различни сфери на науката. Така „Елсевиър“ подкрепя академичните, правителствените, корпоративните и индивидуалните потребители да постигнат научните си цели. В областта на академичното книгоиздаване „Елсевиър“ допринася за лидерската пазарната позиция на RELX с гъвкавите бизнес модели, които съчетават абонаментния модел и отворения достъп за ползване на публикациите и базите данни, разпространявани в световен мащаб.

Диаграмата показва как се разпределят приходите на „Елсевиър“ за 2024 г. Доминира абонаментният бизнес модел, който

осигурява 74% от приходите спрямо 26% от единични транзакции. Решаващото значение на дигиталните издания и платформи се доказва от факта, че те генерират 91% от общите приходи на компанията.⁷

2024 Revenue £3,051m

Разпределение на приходите на „Елсевийър“ през 2024 г.

Приходите от 3,051 милиарда британски лири през 2024 г. извеждат „Елсевийър“ на лидерската позиция в световното академично публикуване. Компанията разработва дигитални платформи и предоставя огромен дигитален информационен ресурс, както на университети, библиотеки и организации, така и на индивидуални потребители. Отромен е приносът ѝ за популяризирането на изследователските постижения чрез платен и отворен достъп до уникални по своя обем информационни и публикационни масиви. Като част от Групата RELX „Елсевийър“ съчетава традиционното публикуване с аналитични бизнес услуги, като утвърждава позицията си на изключително важен партньор за учени, образователни институции, библиотеки и компании от цял свят.

⁷ RELX 2024 Annual Report. RELX Group [online]. Available from: <https://www.relx.com/investors/annual-reports/2024>

От семейна печатница до технологичен гигант

Теодора Пенева

Академичното книгоиздаване се свързва най-често с дейността на университетските издателства. Тяхната мисия е фокусирана върху издаването и разпространението на научни публикации, чиито изследвания са направени в съответните институции. Извън тази издателска сфера съществуват търговските академични издателства, като някои от тях прерастват в мощни медийни гиганти. Сред тях е компанията „Уайли“, която повече от два века променя академичната издателска практика.

Историята на компанията започва през 1807 г., когато Чарлз Уайли отваря малка печатница в Манхатън. Само седем години по-късно той вече издава автори от Ню Йорк, но истинският възход настъпва, когато синът му Джон поема управлението през 1826 г. Заедно с Джордж Палмър Пътман разширяват каталога с европейска литература, но две десетилетия по-късно фокусът постепенно се измества към науката и технологиите. Официалното наименование John Wiley & Sons се утвърждава през 1876 г., когато синовете на Джон се включват в работата и насочват издателството към инженерството и химията в разгара на Индустриалната революция.

Ключов период в развитието на компанията „Уайли“ са 60-те години на миналия век, когато тя се разраства в шест страни, като реализира серия от стратегически инвестиции. Най-значимите

са придобиването на германското VCH¹ през 1996 г. и Blackwell Publishing² през 2007 г. С тази сделка „Уайли“ силно разширява позициите си в хуманитарните и социалните науки. Чрез тези иновации се преминава от традиционен модел на книгоиздаване към предоставяне на интегрирани онлайн услуги, които улесняват търсенето на достоверни източници и сътрудничеството между изследователи от цял свят.

Днес „Уайли“ е символ на иновации в академичното книгоиздаване, който съчетава принос към науката и пазарна ефективност. Инвестирането в новите технологии като изкуствен интелект и отворен достъп дава огромно стратегическо предимство.³

Огромният каталог позволява отворен достъп до множество научни публикации, а платформите за обучение подпомагат развитието на образованието. „Уайли“ се интегрира и в модерната епоха на изкуствения интелект с мащабни инвестиции в софтуери – интелигентни системи за оптимизация на работните процеси, с които постига технологично превъзходство.

Компанията е насочена към широк спектър от потребители. От учени, които публикуват дългогодишни научни изследвания, до масовия потребител, който има желание да усвои нови познания и умения. „Уайли“ успява да удовлетвори и двете групи чрез строгата академична издателска дейност и успешен бранд за

¹ VCH – Verlag Chemie – германско водещо издателство в сферата на природните науки. – Б. а.

² Blackwell Publishing – британско издателство, което публикува научни списания. Известно в сферата на хуманитарните науки. – Б. а.

³ CEO Letter. Wiley's fiscal Year 2025 ESG Annual Report. Corporate responsibility: Our ESG strategy. About. Wiley, 2025 [online], [viewed 28.11.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/content/dam/wiley-com/en/pdfs/about/wiley-esg-annual-report-2025.pdf>.

глобалния пазар като поредицата For Dummies. Като компания, отворена към обществото, „Уайли“ предоставя отворен достъп до информация за всяка сфера на познание.⁴

Конкурентните предимства: технология и мащаб

Конкурентното предимство на организацията се базира на няколко фактора, но най-значимият е технологичният мащаб. Дигитализирането и поддържането на онлайн библиотеки изисква огромни финансови средства, които висшите училища обичайно не притежават. С напредването на технологиите потребителите все по-рядко използват физическите библиотеки. Търсенето се осъществява чрез интернет пространството, което превръща отворения достъп в необходимост.

Издателството разполага и с няколко софтуера, които помагат за съвременното развитие в бранша. Вместо да плаща лиценз за външни продукти, „Уайли“ купува компаниите, които ги разработват. Така през 2016 г. придобива Атупон – създател на платформата Атупон Experience Platform (Literatum).⁵ Това е софтуерът, който поддържа сайтовете на много академични издателства. Платформата позволява управление на потребителския достъп и анализ на потребителското поведение. Университетските издателства разполагат с информацията за броя изтегляния на публикациите им, а „Уайли“ има възможност да наблюдава пълен анализ на потреблението – кой кога влиза, какво и колко дълго чете. Тази статистика помага за управление на маркетинга.⁶

Друго софтуерно предимство е форматът на публикациите.

⁴ Пак там.

⁵ Atypoon Ownership. About Us. Atypoon, 2025 [online], [viewed 28.11.2025]. Available from: <https://www.atypoon.com/about-us/atypoon-ownership/>.

⁶ Atypoon. For Societies & Publishers. Solutions & Partnerships. Home. Wiley, 2025 [online], [viewed 28.11.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/solutions-partnerships/societies-publishers/atypoon/>.

Масово използваният PDF-формат е труден за проверка от компютър. „Уайли“ си служи с XML (Extensible Markup Language). Този подход позволява т.нар. Single Source Publishing (Публикуване от един източник). Всички елементи на текста – глави, формули, автори, цитати – се съхраняват в един първоначален основен XML файл („майка“) като структурирана база данни. Преформатирането му в PDF или EPUB файл се извършва чрез софтуер. При откриване на грешка корекцията се прилага само във файла „майка“ и автоматично поправката се отразява в останалите формати, което гарантира актуалност на съдържанието.⁷

Предизвикателства пред научната етика

Съвременната наука е изправена пред сериозна заплаха, известна като „фабрики за статии“ (Paper Mills). Това са организации, които произвеждат изследвания с фалшифицирани данни и манипулирани изображения. Този тип „научни трудове“ се продават на учени, притиснати от нуждата за бързо публикуване или спечелване на авторитет пред научните общества.

Най-големият риск е разпространяването на неверни данни. Ползването на фалшиви резултати от изследователите води до загуба на време и ресурси. Нещо повече, участниците в тези организации правят опити да подкупят редакторските отдели на списания, за да публикуват фалшивите статии. Това застрашава престижа на издателствата и противоречи на мисията за достоверно и качествено знание.⁸

За справяне с тези заплахи „Уайли“ прилага технологични решения. В области като медицината доказателствата често са

⁷ JATS-XML: Why Scholarly Publishers Should Embrace the Standard. News and stories. Fabasoft, 2025 [online], [viewed 28.11.2025]. Available from: <https://www.fabasoft.com/en/news/jats-xml-for-scholarly-publishers>.

⁸ Paper Mills Research report from COPE & STM. Paper mills research. Research and reports. Guidance. COPE (Committee on Publication Ethics), 01.06.2022 [online], [viewed 30.11.2025]. Available from: <https://publicationethics.org/guidance/research-and-reports/paper-mills-research>.

визуални. Фалшификаторите усвояват много умело обработването на изображенията, така че човешкото око да не го забележи. Компанията използва софтуер, който проверява истинността на снимките. Те се сканират пиксел по пиксел, за да се установи дали са копирани, дублирани или сглобени от няколко различни изображения, симулирайки нов резултат.

Съществуват софтуери за парафразиране (spinbots), които намират приложение в пренаписването на текстове, подменяйки думите със синоними. В науката обаче се употребява фиксирана терминология. „Уайли“ разполага с лингвистични алгоритми, които засичат такива аномалии в текста. Той се сканира и алгоритъмът, свързан с базата данни на издателството, засича неправилно използване на термини или абсурдни фрази и маркира работата като фалшифицирана.⁹

Retraction Watch (База данни на оттеглени научни публикации) е защита, чийто метод работи на принципа на социалните мрежи, които предлагат приятели. Софтуерът картографира връзките между авторите, за да открие групи учени, които повишават рейтинга си изкуствено, като се цитират взаимно без научна обосновка.

Основни направления

Дейността на компанията има три основни направления – научни изследвания, професионално развитие и образование.

Научните изследвания генерират знания, променящи хода на историята. Глобалната общност от изследователи посвещава живота си на науката. На този принцип „Уайли“ се развива през двувековното си съществуване. Научните списания наброяват над 1600 броя и функционират като отделни институции със

⁹ Wiley announces pilot of new AI-powered Papermill Detection service. Press Releases. Wiley, 13.03.2024 [online], [viewed 30.11.2025]. Available from: <https://newsroom.wiley.com/press-releases/press-release-details/2024/Wiley-announces-pilot-of-new-AI-powered-Papermill-Detection-service/default.aspx>

собствени редакционни отдели и строги стандарти.¹⁰ Дигиталният архив съхранява над 8 милиона статии, които служат като база данни за софтуерите на издателството и основа за бъдещи открития. Най-убедителното доказателство за качеството на академичната продукция на „Уайли“ несъмнено е броят на нейните автори, носители на Нобелова награда – над 350 учени са придобили престижното отличие в различни сфери на познанието.¹¹

Въпреки огромния набор от информация има няколко ключови области, в които лидерството е безспорно. Химията и материалознанието са силно развити, особено в немския отдел Wiley-VCH. Списанието *Angewandte Chemie* е част от най-авторитетните в света, където се публикуват открития на нови материали и напредък в нанотехнологиите. Медицината и здравеопазването са подкрепени от партньорство с *The Cochrane Library*¹², което се смята за „златния стандарт“ в тази сфера, защото се базира на доказателства и факти и служи за еталон за лекарите. След придобиването на *Blackwell Publishing* през 2007 г. социалните и хуманитарните науки заемат значително място в огромното портфолио на компанията.¹³

Публикуването е сложно и многостепенно, затова правилното ориентиране, предлагано от „Уайли“, е изключително важно. Първата стъпка е изборът на подходящо списание, където изследването да постигне максимално въздействие. Текстът се подготвя спрямо модела на избраното периодично издание. Създават се висококачествени графики, които подпомагат по-доброто представяне на резултатите от проучването. Работата преминава през

¹⁰ About Wiley Journals. Products. Librarians. Wiley Online Library [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/librarians-info/products/journals>.

¹¹ Wiley worldwide. About Wiley. Wiley-VCH [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://www.wiley-vch.de/en/about-wiley/wiley-worldwide>.

¹² About the Cochrane Library. Cochrane Library, 2025 [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://www.cochranelibrary.com/about/about-cochrane-library>

¹³ Wiley to Acquire Blackwell Publishing (Holdings) Ltd [online], [viewed 01.12.2025]. Available from: <https://www.blackwellpublishing.com/pdf/wiley.pdf>

системите за проверка на плагиатство и фалшиви изображения, след което се стига до редакционен преглед, оценяващ темата и научната ѝ тежест. При одобрение се предава на експертни рецензенти – независими учени от глобалната база данни на компанията. Сложният процес на коригиране, редактиране и евентуално повторно експериментиране гарантира качеството. Накрая защитата на интелектуалната собственост е от съществено значение. Поради навлизането на отворения достъп авторите запазват правата върху публикациите си, а читателите ползват разработките им свободно, стига да ги цитират. Изключение прави търговската употреба – корпорациите заплащат лиценз, когато научният труд ще служи за маркетинг или обучение.¹⁴

Отвореният достъп е най-ефективният начин за разпространение, защото достига до масовата аудитория. „Уайли“ не разчита на приходи от публикации. Вместо това прилага модела Article Processing Charge (APC) или „Такса за обработка на статия“, което позволява те да бъдат достъпни за всеки.¹⁵ Вероятността, трудът да бъде видян, оценен и най-вече цитиран, се увеличава.

Не всеки специалист може да си позволи да заплати високите такси. Машабните партньорства на издателството с държавни консорциуми или университети подпомагат с финансови ресурси да се осъществи публикуването.¹⁶

Професионалното развитие свързва научните изследвания с изискванията на пазара на труда. Финансови анализатори, софтуерни инженери и корпоративни лидери могат да се възползват

¹⁴ Publish. Wiley, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/publish/>.

¹⁵ Article Publication Charges (APCs). Open Access. Journal Authors. Author Resources. Wiley Author Resources, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://authorservices.wiley.com/author-resources/Journal-Authors/open-access/article-publication-charges/index.html>

¹⁶ Institutional Payments. Affiliation Policies and Payments. Open Access. Journal Authors. Author Resources. Wiley Author Resources, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://authorservices.wiley.com/author-resources/Journal-Authors/open-access/affiliation-policies-payments/institutional-funder-payments.html>

от специални обучения. Тази подготовка спомага за по-ефективна работа и плавно преминаване през икономически кризи и регулаторни промени. Секторът на информационните технологии е динамичен, но дейността на експертите не трябва да изостава от развитието на иновациите. Въвеждат се нови езици за програмиране или предишните се обновяват, внедряват се нови технологии, а други се премахват от употреба. В отговор на това „Уайли“ предоставя курсове в областта на киберсигурността, науката за данните и изкуствения интелект, с които професионалистите остават релевантни.¹⁷ Вместо да се търсят други по-квалифицирани служители, компанията дава възможност на вече наетите да се преквалифицират или да надградят уменията си чрез платформите ѝ.

Ако се гледа на IT специалистите като „хардуер“ на една компания, то лидерите са нейният „софтуер“. Всеки знае, че когато софтуерът има бъгове, няма значение колко мощен е компютърът.

„Уайли“ публикува автори, чиито книги се превръщат в методология в съответния сектор. Такъв е случаят с Патрик Ленсиони. Той пише книги, които се използват за подобряване на корпоративното управление и чрез тях издателството изгражда работни тетрадки, видео обучения и лицензирани инструменти. Заедно с компанията той създава платформата The Five Behaviors за индивидуално или колективно обучение.¹⁸

Изкуственият интелект застрашава програмирането и счетоводството от автоматизация, но той все още не може да комуникира с големи клиенти или да сформира колектив. „Уайли“ залага на сектора с професионалните умения, защото в днешно време все по-ценни стават човешките качества като емпатия, адаптивност и комуникация.

¹⁷ Professional development. Teach & Grow. Wiley, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/grow/professional-development/>

¹⁸ The five behaviors, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.fivebehaviors.com>

В маркетинга съществува понятието „покупка с нежелание“ – стоки, които потребителите купуват не защото искат, а защото трябва. Учебните материали често се възприемат като такива. Издателството успява да избегне стария модел с учебниците, които студентите се опитват да препродадат следващия семестър. Вместо това предлага пълна трансформация на учебния процес.

Пример за това е платформата WileyPLUS, която предлага „жив учебник“. Скучните и дълги текстове са заменени с видеоматериали и интерактивни триизмерни модели. Системата за домашни работи олекотява практиката на преподавателите. Тя генерира тестове, съобразени с урока, и след това ги проверява автоматично, спестявайки административния труд.¹⁹

Още по-напреднала технология е Knewton Alta, базирана на адаптивно обучение. Анализира задачата на студента в реално време и ако има грешки разпознава точно до какво водят. По този начин помага с наваксването на пропуснатите или дори забравени знания.²⁰

Помощта в компютърните науки идва от zyBooks – платформа с интерактивни учебници. Уроците включват упражнения, които се правят директно в самия учебник и се проверяват на момента. Така теорията и практиката се сливат в едно действие, което повишава ефективността на ученето.

Inclusive Access или „Включен достъп“ е бизнес модел, който „Уайли“ използва, за да се включи във висшето образование. Ако някой университет иска да се възползва от всички тези платформи, той плаща за интеграцията на дигиталното съдържание директно в системата си и начислява стойност „Учебни материали“ в

¹⁹ WileyPLUS. Courseware. Teacher Resources. Teach & Learn. Teach & Grow. Wiley 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/grow/teach-learn/teacher-resources/courseware/wileyplus/>

²⁰ Knewton Alta. Courseware. Teacher Resources. Teach & Learn. Teach & Grow. Wiley 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/grow/teach-learn/teacher-resources/courseware/knewton-alta/>

семестриалната такса. Студентите получават нужните ресурси в момента на плащане на семестъра, а висшето учебно заведение административно има прозрачност за работата на всеки един преподавател, използващ платформите. Обучаващите се имат възможност да се откажат от допълнителната помощ, но тъй като WileyPLUS играе ролята на виртуална класна стая и е мястото, в което се създават тестове и домашни работи, те няма да могат да бъдат оценявани.²¹

Важно е да се отбележи, че платформите, базирани на изкуствен интелект, са ефективни в STEM дисциплините (наука, технологии, инженерство, математика) и бизнеса, където има ясни верни отговори. Хуманитарните науки, изискващи критичен анализ и субективно разсъждение, не разполагат със софтуер, който да заменя човешката преценка.

Поредицата For Dummies

В портфолиото на „Уайли“ съществува поредица, която контрастира със сериозността на академичните текстове. Всичко започва през 90-те години, когато книгите, свързани с компютри, са писани на език, който само инженерите разбират. Компанията решава да успокои читателите, че не са глупави, а просто темата е сложна. Така се създава For Dummies.

Брандът е уникален с това, че покрива много сфери на познанието – от сложни бизнес стратегии през фундаментални науки до практически наръчници за хоби, личностно развитие и приложни изкуства.

Поредицата се създава по такъв начин, че не е нужно да се чете от корица до корица, за да се разбере всичко. Читателят преценява кои от главите ще му бъдат полезни и те са напълно достатъчни. Липсват сложни изречения и академична терминология, което

²¹ Inclusive Access. Instructors and Administrators. For Academic Institutions Solutions & Partnerships. Wiley, 2025 [online], [viewed 02.12.2025]. Available from: <https://www.wiley.com/en-us/solutions-partnerships/academic-institutions/instructors-administrators/inclusive-access/>

кара цялата книга да звучи сякаш приятел обяснява основи на уеб дизайн или как се плетат чорапи.

Поредицата съдържа елементи на хумор, но това не прави съдържанието ѝ несериозно. Освен основния автор, който се грижи да предаде „по приятелски“ информацията, зад него стои технически редактор, който проверява фактите и дали съветите са съобразени с безопасността на читателя особено ако става въпрос за бизнес или здраве.²²

„Уайли“ развива успешна маркетингова стратегия за изграждане на доверие в своя бранд. В официалния сайт се публикуват безплатни статии или част от съдържание, които изпълняват функцията на дигитална стръв. Потребителят търси решение на проблем, намира и прочита за две минути статията, която се оказва полезна. Така безплатният съвет повишава шанса за покупка на книга от поредицата.

Книгоиздаването отдавна не е само на хартия, а дигиталното разпространение на знание може би ще промени човешкото познание и науката завинаги. Мисията на „Уайли“ е учените, които прекарват безсънни нощи в трупане на знания, проучване и експериментирание, да бъдат чути и от широката аудитория. Този процес не само създава продукт, а се превръща в услуга. Компанията доказва, че бъдещето на професията „издател“ не е само в това да се избира между книгите и технологиите. То е в комбинацията от двете.

²² About For Dummies. Dummies, 2025 [online], [viewed 05.12.2025]. Available from: <https://www.dummies.com/about-for-dummies/>

До Мексико и назад за 60 минути

Ваня Миданова

Цели 11 139 километра разделят София от мексиканския град Гуадалахара. Точно осем часа е разликата във времето на двата града. Ако приемем, че един стандартен работен ден започва в 8 ч. и свършва в 17 ч., то софиянци и гуадалахарци имат един-единствен общ работен час във всекидневието си – мексиканският от 8 до 9 ч. сутринта и българският между 16 и 17 ч. следобед. Само шестдесет минути – на толкова се равнява донирната точка между тези отдалечени места. Но това не спира нашата комуникация, а напротив – мотивира я, защото това са цели 3600 секунди, в които можем да обменим информация.

Преди 235 години, на над 11 000 километра от София, е основано висше училище – Университет на Гуадалахара (Universidad de Guadalajara). През 1791 г. вторият по важност университет в Мексико е установен под името Кралски университет на Гуадалахара. Институцията се колебае между названията „Университет на Гуадалахара“ и „Институт по държавни науки“ в продължение на тридесет и четири години.¹ Изминал е цял век от датата 12 октомври 1925 г., на която официално е признато основаването на Университета на Гуадалахара и учебното заведение се превръща в *университет за всекиго и всички*.²

¹ History. About our university. Universidad de Guadalajara [online], [viewed 13.12.2025]. Available from: <https://www.udg.mx/en/history>

² 100 años de la refundación de la UDG: Inicio. Universidad de Guadalajara [online], [viewed 13.12.2025]. Available from: <https://centenario.udg.mx/>

Университетът на Гуадалахара има дълга издателска традиция, но едва през 2002 г. е учредено специализираното Университетско издателство. То е уникален проект на мексиканското висше образование, който има за цел да съхранява и разпространява културното и образователно наследство на мексиканския щат Халиско.³

За да се основе това издателско звено, Университетът кани Сайри Карп Митащайн да го създаде и оглави. Тя завършва Националния автономен университет на Мексико със специалност „Испански език и литература“. По-късно получава и магистърска степен по издателски права от Международния център за професионални изследвания за издатели и книгоразпространители към Университета на Гуадалахара. Активно се занимава с популяризирането и укрепването на академичното книгоиздаване чрез редица международни асоциации и форуми, а също така е носител на различни редакторски отличия.⁴ Въпреки натоварения си график, именно Сайри Митащайн прекара общите ни 60 минути в дигитален разговор с мен относно академичното издаване.

Да говориш на испански в един англоезичен свят

– Как виждате развитието на латиноамериканските академични издателства в глобалния пейзаж на научната комуникация?

Това е първият въпрос, който задавам на Сайри Митащайн. Тя посочва, че от 2024 г. съществува споразумение за насърчаване на признаването на испанския и португалския език

³ Nuestra Historia. Historia. Nosotros. Editorial Universidad de Guadalajara [online], [viewed 13.12.2025]. Available from: <https://editorial.udg.mx/nuestra-historia>

⁴ Sayri Karp Mitastein. Consejo Consultivo. Nosotros. EULAC [online], [viewed 13.12.2025]. Available from: <https://eulac.org/nosotros/consejo-consultivo/sayri-karp-mitastein/>

за езици на науката. Споразумението от Гуадалахара представлява над петстотин издателства на висши училища и изследователски центрове. Работата по интегрирането на латиноамериканските езици в научната среда продължава и през 2025 г., когато е създаден т.нар. Иберо-американски съвет за научно и академично издаване. Основните стратегически цели, които организацията си поставя, са следните: качество на издателските практики, отворен достъп, каталогизиране на иберо-американските издания, академични списания, редакционна мобилност, форуми, панаири и издателско сътрудничество.

Сайри Карн Митащайн

В рамките на тези инициативи се разработват редица проекти и платформи, целящи да улеснят приобщаването на иберо-американските издатели на академичната сцена. Издателската платформа за отворено публикуване, известна на испански език като РЕРА, е най-новото виртуално пространство за разпространение на научни и академични трудове с отворен достъп. Сайри Митащайн определя тази инициатива на Съюза на испанските издатели като ключов фактор в развитието на колективните проекти между латиноамериканските академични издателства. Съществуват и множество проекти за дигитално промотиране на специализирани събития чрез QR кодове, както и инициативи за осигуряване на диамантен отворен достъп за периодичните академични издания. Силно се откроява проектът „Свързани“, който се съсредоточава върху подобряването на комуникацията между самите издатели и разпространители на академични трудове. *Стремим се към укрепване на тази инициатива, която насърчава диалога на знанието чрез организиране на специализирани тематични*

кръгли маси и каталози. Проектът цели да подобри сътрудничеството между автори, редактори, дистрибутори, книжари и читатели, споделя директорката на Университетското издателство на Гуадалахара.

Със следващия си въпрос поставям акцент върху монополиста на академичния и научен подиум – английския език. Важно е да се има предвид, че всеки език, различен от него, трябва да води своеобразна борба за място на издателския пиедестал. Сайри Митащайн потвърждава това мое разбиране, като споделя, че вече над петнадесет години в Латинска Америка се развиват инициативи, които целят да насърчават многоезичието в издаването и потреблението на академична литература. *Вярваме, че е необходимо да работим съвместно на национално и международно ниво, за да постигнем признание на испанския като език на науката – допълва тя. – Затова и нашето издателство членува в мрежата Altexito от университетски и академични издателства на Мексико и в Асоциацията на университетските издателства в Латинска Америка и Карибите.*

Шиброс – това е името на платформата, към която ме насочва директорката на издателството, за да проследя развитието на иберо-американската академична издателска дейност през последните две десетилетия. Описва я като система за дигитално публикуване и каталогизиране на академичните и университетски книги. Електронният портал осигурява пространство за търговия с книги в дигитални формати, предоставя научни и академични трудове с отворен достъп, предлага печат при поискване (print on demand) и систематизира тематичните каталози на проекта „Свързани“. Към 2025 г. в платформата са публикувани над 75 000 препратки към приблизително 550 000 заглавия. Сайри Митащайн акцентира върху още една инициатива на издателството – Международния форум за университетско и академично публикуване. Основан през 2004 г., той се провежда по време на Международния панаир на книгата в Гуадалахара (FIL Guadalajara), на който Университетското издателство е съорганизатор от самото си начало. Основната му цел е да стимулира научния диалог, като

насърчава професионалното развитие и сплотеността на академичната издателска общност в Латинска Америка. В рамките на форума се осъществяват различни дейности като конференции, семинари и срещи със стратегически партньори и асоциации на университетски издателства. *Ние също така допринасяме за организирането на дейности, насочени към университетския издателски сектор по време на панаира. Оттогава сме провели единадесет издания на Международния форум за университетско и академично книгоиздаване. Заедно с Панаира на книгата успяхме да съберем мексиканските университетски издателства на едно място. Вярваме, че е важно да се изградят съюзи с други асоциации на университетски издателства в международен план, защото признаването на многоезичието в науката е важно и за много други страни, споделя Сайри Митащайн.*

*Щандът на издателството на
Международния панаир на книгата в Гуадалахара*

Мексико е страна, която се бори за езиково представителство не само в световен, но и в национален мащаб. Затова разговорът ни се насочва и към местните езици, на които Университетското издателство на Гуадалахара посвещава цяла научна поредица.

Поредицата от произведения на коренните езици на Америка „Мигел Леон Портия“ се ръководи от изследователя Хосе Луис Итуруиос Леса, бивш директор на катедрата по изследвания на коренните езици в Университета на Гуадалахара.

Към 2025 г. поредицата включва деветнадесет двуезични книги на испански и различни местни езици. Нейната цел е да съхранява историята на коренното население и да представя тяхното културно богатство. Чрез поезия и разкази поредицата предлага поглед към етническото и езиково многообразие на Южна и Северна Америка. През миналата година се добавят още пет заглавия, удостоени с наградата „Коренните литератури на Америка“ (Premio de Literaturas Indígenas de América). Тя е учредена, за да се отдаде признателност на постиженията на авторите, пишещи на коренните американски езици. В този двуезичен проект се отличават творби от три литературни жанра – есеистика, поезия и проза.

– Това начинание на Университетското издателство на Гуадалахара е изправено и пред редица трудности – изтъква Сайри Митацайн. – Все още има много предизвикателства за преодоляване. Поради липса на преводачи в много случаи самите автори са отговорни за превода и корекцията на своите произведения както на родния си език, така и на испански. Това затруднява и издателите, тъй като няма как те да са сигурни, че граматиката, синтаксисът и съдържанието на текстовете са правилни. Неясен е и правописът на много от коренните езици, тъй като повечето от тях са устни и не отговарят на фонетичните изисквания на издателската индустрия. Друг проблем е, че носителите на тези езици не четат на родния си език, тъй като по-голямата част от тях са получили образование на испански. Важно е да се изисква от отговорните институции за ISBN в Латинска Америка да признаят съществуването на всички местни езици на континента, за да знаем колко произведения са публикувани на всеки език, в коя държава и какво е тяхното съдържание.

Въпреки че пътят към издаването на коренните езици е осеян с препятствия и по този дългосрочен проект предстои много работа, Сайри Митацайн е обнадеждана от положителната обществена реакция.

Анатомията на едно мексиканско издателство

– Как е структуриран екипът на Университетското издателство на Гуадалахара и как са интегрирани различните процеси като редактиране, дизайн, разпространение и реклама в неговата организационна рамка?

– Издателството има Дирекция, в която работят двама души, и седем отдела – „Администрация“, „Производство“, „Редакция“, „Маркетинг“, „Разпространение и медии“, „Технологични проекти“ и „Връзки с обществеността“. Персоналът ни наброява общо 30 души. Комуникацията и сътрудничеството между отделите е от решаващо значение, тъй като книгите са продукт на екипна работа. Всеки от колегите е наясно, че работата му влияе върху другите отдели и развитието на цялото издателство. Всички решения трябва да бъдат внимателно обмислени и каталогът винаги трябва да балансира разходите и печалбите.

Сайри Митацайн обръща внимание и на някои характерни особености на издателството:

– Нашият модел на самоуправление е уникален в сектора на университетското книгоиздаване. Университетското издателство на Гуадалахара е част от т.нар. Обединение на производствените предприятия за генериране на допълнителни ресурси. Други организации, които са част от Обединението, са Международният панаир на книгата в Гуадалахара, книжарницата „Карлос Фуентес“, хотелите „Монтекарло“ и „Примавера“, езиковият център „Прулекс“ и други. Всяка година всички тези предприятия предоставят печалбите си на Университета на Гуадалахара. Самото издателство е на самоиздръжка, като наема офис и склад, изплаща заплатите на целия екип, закупува и поддържа компютърното оборудване, мебелите и превозните средства, заплаща транспортните услуги и производство на почти всички негови книги. Съсредоточаваме ресурсите си в издаването на учебници за гимназиално и бакалавърско ниво.

Висококачественото съдържание, добрият дизайн и старателната редакция на изданията помагат в оцеляването им на конкурентния пазар на учебниците за средно образование.

Издателството изгражда стратегически съюзи, особено с други университетски издателства, за популяризиране на каталога си, участие в различни национални и международни книжни панаири, както и рекламиране и разпространение на печатното и дигиталното си съдържание. С убеждението, че сътрудничеството в академичното книгоиздаване е ключов фактор за развитието му, задавам следващия си въпрос:

– Какъв тип партньорства смятате за най-ценни за Вашето издателство както в национален, така и в международен контекст?

– Интересен проект е съвместното издаване на книги за музика с различни латиноамерикански и испански издателства. Изданията ни са посветени на историята на емблематични музиканти и групи и възстановяват музикалното наследство на Латинска Америка. Като добър пример мога да посоча книгата *Vanguardia, jaleo y duende. Música española en el siglo 21*⁵, която получи наградата на Съюза на испанските университетски издатели за най-добро иберо-американско съвместно издание.

Важно е да спомена и поредицата ни „Сравяне с кризите“, ръководена от Центъра за латиноамерикански изследвания в областта на хуманитарните и социалните науки. Поредицата вече наброява 29 сборника с научни статии. Печатните им издания се разпространяват в търговските мрежи, а електронните се предлагат на отворен достъп в пет държави. Поредицата е съвместно издание на четири германски университета – в Билфелд, Йена, Касел и ХанOVER, и четири латиноамерикански институции – Университет на Гуадалахара, Латиноамериканския

⁵ Абангард, суматоха и соул. Испанската музика през 21. век. – Б. а.

факултет по социални науки в Еквадор, Университета на Коста Рика и Националния университет на Сан Мартин.

Освен това имаме седмична радиопрограма по Университетското радио на Гуадалахара, която популяризира всички наши публикации и техните автори.

Дигиталната трансформация в книгоиздаването се извършва особено ускорено в сферата на академичното публикуване. Следващият ми въпрос е в тази посока:

– Публикувате електронни книги, поддържате онлайн репозиториум, осигурявате отворен достъп до електронните си издания. Какви възможности и какви предизвикателства изникват с дигитализиране на продукцията Ви?

– През последните няколко години издателство без дигитален каталог практически не съществува и няма начин да се достигне до читателите по света, ако сайтът няма електронна търговия. Наличието на голям брой заглавия на отворен достъп не пречи на икономическата стабилност на издателството ни. Той често служи като инструмент за разпространение на важни документи и споделяне на съдържание, необходимо за важни проекти. Пандемията от COVID-19 беше повратна точка за дигитализацията на издателската индустрия. Тогава започнахме да развиваме своя система за дигитална търговия. Преди това вече бяхме решили, че всички заглавия ще бъдат публикувани едновременно както в печатна, така и в дигитална версия, а системата ни помогна да разпространим дигитални книги чрез повече от осемдесет канала и да достигнем до близо седемстотин точки на продажба. Малко след това добавихме публикациите от другите издателски звена на Университета, но за тях създадохме отделен втори каталог, за да го разграничим от този на издателството ни.

Демократизатор на знанието е начинът, по който Сайри Митащайн описва отворения достъп: *Вярваме, че знанието принадлежи*

на всички. То е универсално човешко право. Тя отбелязва, че отвореният достъп не гарантира насърчаване на четенето или по-голям обхват на изданията, като дори посочва, че търговското разпространение е по-добрият вариант за достигане до масовите читатели. За да е ефективен отвореният достъп, потребителите трябва да знаят как да се сдобият с наличните заглавия.

Друг начин за дигитализиране на издателската продукция са т.нар. академични репозиториуми, които Митащайн определя като неудобни за масова употреба. Този тип хранилища обикновено се използват от специалисти и студенти, които търсят специфичен тип информация, която да използват в своите дипломни работи или изследователски статии. Дори доста от университетските общности нямат достъп до тях и не знаят за тяхното съществуване.

Между страниците на изданията

Обичайно в България университетските издателства отделят част от своите ресурси за публикуването на поне едно периодично академично издание. Моята кореспонденция със Сайри Митащайн ми показва, че практиката поне в този мексикански университет е различна:

– В Университета на Гуадалахара има две издателски звена – за книги и за периодика. Едното отговаря за издаването на книги, а другото – за координирането на над шестдесетте академични списания, публикувани в различните факултети и изследователски центрове. Книгоиздателският и периодичният отдел синхронизират своята работа, но имат различни отговорности. Периодичните издания, които изискват различни нужди и срокове от книгите, не се публикуват от Университетското издателство. Различни са и порталите ни в онлайн пространството.

Освен върху обширния каталог от учебници, монографии и сборници, разговорът ни се съсредоточава и върху инициативите,

които издателството подкрепя чрез своите книги. През 2025 г. се отбелязват петнадесет години от създаването на една от най-известните програми за насърчаване на четенето на Университета на Гуадалахара – „Летящо слово“. Университетът е сложна институция, която функционира като мрежа в целия щат Халиско. Той разполага със система за средно образование, която координира повече от осемдесет средни училища, които обхващат почти 190 000 ученици. Всяко училище получава безплатни книги, а координаторът за културни дейности помага за популяризирането на проекти като „Летящо слово“ или участието в различните програми, които Международният панаир на книгата в Гуадалахара предлага на младежите. Това е мащабно начинание и изисква участието на много заинтересовани страни: власти, учители и ученици. Програмата се стреми да осигурява масов достъп до книги, като Сайри Митащайн посочва, че това е много важно в страна като Мексико с големи икономически разлики между отделните щати и региони:

– Програмата има за цел да превърне четенето в огледало за хората, начин на общуване с тях, да им позволи да се идентифицират с героите и да почувстват, че научават нещо. Друга функция на програмата е да насърчава познанието и да използва четенето за решаване на всекидневни проблеми. Следователно от съществено значение е да се научим да разбираме и да поставяме под въпрос прочетеното. Инициативата се фокусира върху запознаването на деца и младежи с четенето чрез разнообразни дейности и публикуване на различни сборници с книги. През последните петнадесет години програмата е осигурила достъп на млади читатели до десет литературни поредици с над сто и петдесет заглавия. Благодарение на тази инициатива те са издадени в масови тиражи за ученици от гимназиите и университетите, а първите три поредици носят имената на забележителни фигури в университетската общност като писателите Уго Гутierrez Вега, Фернандо дел Пасо и Фернандо Карлос Вевиа

Ромеро. Резултатът е отпечатването и разпространението на почти милион екземпляра. Програмата „Летящо слово“ дава началото и на няколко поредици, които имат за цел да насърчат четенето сред мексиканската общност. Първата е „Популяризатори на четенето“. В рамките на тази инициатива са разработени ръководства за преподаване на четенето, както и ръководства за т.нар. популяризатори на четенето, каквито има във всяка гимназия. През 2025 г. е създадена и втора подобна поредица, озаглавена „Обединено слово“, която е съсредоточена върху публикуването на есета относно насилието, основано на половова принадлежност, с цел изграждане на по-справедливо общество.

Сайри Митащайн поставя акцент върху факта, че програмата има както положителни, така и отрицателни аспекти, тъй като ангажираността на учителите варира от училище до училище, а читателският опит и историите на всеки ученик са много различни: *Когато обаче автори посещават училища, децата приемат тези беседи с голям ентузиазъм и много от тях участват в различни дейности, които не само насърчават четенето, но и писането, и събуждат техните творчески способности.*

Цялата тази информация прелетя над Атлантическия океан и стигна чак от мексиканския щат Халиско до София. Дали отново някога ще се свърже със Сайри Карп Митащайн остава загадка, но знам, че 60-те минути, които образуват нашия общ работен час, не са били пропилены. Университетското издателство на Гуадалахара е институция с уникален принцип на работа, която революционизира академичното книгоиздаване – не само в Латинска Америка, но и в глобален мащаб. Неговите принципи на работа, читателски инициативи и международно сътрудничество могат да служат за пример на издателства от всички краища на света. Издателството на Университета на Гуадалахара е не само академична институция, а и живо пространство за споделяне на идеи, гласове и перспективи. Между страниците на неговите

издания знанието намира форма, паметта – продължение, а диалогът между науката, културата и обществото остава отворен, динамичен и необходим.

Най-старото академично издателство

Гергана Илиева

Най-старото академично издателство, което и до днес запазва и поддържа световния си престиж, е „Кеймбридж Юниверсити Прес“ (Cambridge University Press). То принадлежи към второто най-старо висше училище в Обединеното кралство – Университета в Кеймбридж, основан през 1209 г. Историята на издателството е пряко свързана с развитието на този прочут университет. Над 200 Нобелови лауреати са сред авторите на издателството и на неговите партньори.¹

Издателството води началото си още от 1534 г. по време на управлението на крал Хенри VIII, който предоставя патент на Университета за печатане на книги, учредявайки новото издателство, станало известно под наименованието „Кралската печатница“. Издателската и печатарската дейност започват през 1584 г., а седем години по-късно е отпечатана и първата Библия за Университета.²

¹ Our year. Cambridge University Press & Assessment Annual Report 2025 [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: https://www.cambridge.org/sites/default/files/media/documents/Cambridge_Annual_Report_2025_1.pdf

² History of Cambridge University & Assessment. Timeline. Our story. About us. Cambridge University Press & Assessment [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/our-story/timeline>

Патентната грамота от 1534 г., издадена от крал Хенри VIII

През следващите два века се забелязват значителни промени в тогавашните водещи принципи. Издава се научният труд на Исаак Нютон „Математически начала на натурфилософията“, който е едно от най-значимите изследвания в историята на науката. За първи път през 1799 г. е публикувана книга, изцяло написана от жена. Следва създаването на програмата за научни списания. За да разшири дейността си, издателството открива първия си заграничен клон в Ню Йорк през 1949 г., който играе ключова роля в разпространението на изданията на територията на САЩ и представлява мост между европейското и американското академично книгоиздаване.³

В началото на 90-те години на XX век издателството отваря собствена книжарница на историческо място в центъра на Кеймбридж. Продажбите, които достигат 1,3 милиона паунда, са малка част от глобалния оборот за една година. Разширяването на дейността на издателството е причината за забележителния творчески кръг от автори – 50 000 от над 190 държави из целия свят. Над 2000 служители в повече от 50 собствени офиса в Северна и Южна Америка, Европа и Азия поддържат каталог

³ Пак там.

от над 50 000 заглавия, от които около 24 000 са налични и в електронен формат.⁴

Още през 1999 г. издателството взема смело решение за преход към модерната епоха. Онлайн речниците вече съществуват по това време, но издателството изненадва конкуренцията с безплатния достъп до платформата Cambridge Dictionaries Online. Никой до този момент не е правил тази крачка. Тъй като ресурсите са създадени за специфична аудитория, съответно терминологията е академична и сложна, издателството улеснява потребителите, които не владеят толкова добре английския език, като предоставя пълен набор от речници за изучаващите този език. До следващата година са отбелязани 2 милиона търсения, което е впечатляващ успех във времена, когато интернет не е достатъчно популярен и хартиеният носител все още се смята за по-удобен.⁵

През 2021 г. „Кеймбридж Юнивърсити Прес“ се слива с Cambridge Assessment (официалния орган за изпитване и оценяване към Университета, познат още като University of Cambridge Local Examinations Syndicate)⁶. Двете организации официално се обединяват под името Cambridge University Press & Assessment, създавайки тясна връзка между механизмите за оценяване, учебното съдържание и академичното издаване.⁷

Целта на обединението е широкото разпространение на

⁴ A brief history of Cambridge University Press [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: https://www.cambridge.org/gb/files/9914/0860/8802/History_Web_2014.pdf

⁵ Software Demonstration: Cambridge Dictionaries Online [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: https://euralex.org/wp-content/themes/euralex/proceedings/Euralex%202000/009_Andrew%20HARLEY_Software%20Demonstration%20Cambridge%20Dictionaries%20Online.pdf

⁶ The Assessment Archive. Archives & Heritage. About us. Cambridge University Press & Assessment [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/archives-and-heritage/assessment-archive>

⁷ History of Cambridge University & Assessment. Timeline. Our story. About us. Cambridge University Press & Assessment [online], [viewed 24.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/our-story/timeline>

академичния принос на Университета, който от създаването си следва принципите си, но се развива спрямо наложените промени в книгоиздаването. Стреми се към модели за отворен достъп и дигитализация на съдържанието, което позволява достигането до глобалната аудитория. Университетското издателство публикува над 400 академични списания в печатен и електронен формат. Те обхващат множество от дисциплините, които се изучават в Кеймбридж.

Академичното знание е изключително детайлно и изисква ясно категоризиране на проблематиката. Списанията на издателството са водещи академични издания. Днес те са едни от най-ценните и изчерпателни ресурси, които са лесно достъпни за цял свят.⁸

The British Journal of Psychiatry е от първите издадени академични списания. Създадено е още през 1853 г. под заглавието The Asylum Journal. По-късно е преименувано два пъти, а от 1963 г. до днес носи настоящото си заглавие. Кралският колеж на психиатрите отговаря за месечното му публикуване. Списанието разглежда аспекти, включващи изследване, диагностика, превенция и лечение на психичните заболявания, като разработва темата за грижата за менталното здраве в световен мащаб. Съдържанието е разнообразно и освен оригиналните изследователски статии, се публикуват коментари, обзорни статии, рецензии на книги и рубрика за кореспонденция.⁹

Водещото списание на издателството в сферата на

⁸ Cambridge University Press. Jstor [online], [viewed 25.11.2025]. Available from: <https://www.jstor.org/publisher/cup>

⁹ The British Journal of Psychiatry. Journals. Cambridge Core [online], [viewed 25.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/the-british-journal-of-psychiatry>

международното право е *American Journal of International Law* (AJIL). Публикувано за първи път през 1907 г. от Американското дружество по международно право, то публикува кратки оригинални есета, коментари, статии и анализи на проблеми в съдилищата и трибуналите в САЩ и по света. Целта му е да обедини в една общност специалисти с различни професионални направления – адвокати, изследователи, преподаватели, както и студенти. Този диалог развива критическото мислене и създава баланс между теория и практика. За да се допълни печатното издание, е създадена платформата AJIL Unbound. Тя е изцяло онлайн и е достъпна за всички. Предлага по-кратки и актуални коментари върху събитията, свързани с тази проблематика.¹⁰

Списание *Memory, Mind and Media* се отличава със своя интердисциплинарен подход. Изданието поставя акцент върху изследването на човешката памет и формирането на мисълта особено когато медийните технологии се развиват толкова динамично. Идеята зад създаването му е да анализира социалните и технологичните фактори, да разгледа когнитивните процеси и влиянието им върху начина на възприемане и обработване на информация. Публикуват се статии за промените в поведението, които са повлияни от медиите. Въпросите, засегнати в списанието, са от различни дисциплини – история, философия, културология, социология, литература, антропология, психология. Достъпът до тези знания не само помага на академичното развитие, но и спомага да се разбере и осмисли функционирането на мисълта и паметта в съвременния дигитализиран живот.

Академичните списания на университетското издателство представляват не просто източник на достоверна информация, но и механизъм за изграждането на авторитет.¹¹

¹⁰ *American Journal of International Law. Journals. Cambridge Core* [online], [viewed 25.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law>

¹¹ *Memory, Mind and Media. Journals. Cambridge Core* [online], [viewed 26.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/memory-mind-and-media>

„Кеймбридж Юнивърсити Прес“ публикува над 1300 поредици, които са активни и присъстват в каталога. Това отразява мисията на издателството – да разпространява знанията, да подкрепя научните изследвания и да публикува както класически, така и съвременни текстове. Поредиците, както и списанията, покриват почти всички академични дисциплини. Поради огромния си обем тази част от продукцията се организира в по-широка структурирана система, в която изданията се групират по тематика и методологически подход.

Разбирането за историческите процеси се изгражда от ясно подредени взаимовръзки. Cambridge Histories е от най-значимите и престижни поредици, издадена за първи път през 1902 г. Съдържа близо 500 тома с акцент върху политическата и културната история, но обхваща и области като социалните и хуманитарните науки, литературата, философията, религията, музиката и изкуствата. Всяко тематично направление е посветено на дадена държава, регион или исторически период. Поредицата е разделена на следните групи: американска, азиатска, британска и европейска история, световна история, древна история, изследвания на Близкия изток и Африка, литература, музика и театър, философия и политика, религия.¹²

Работата с класическите произведения изисква задълбочено проучване на съдържанието, езиковите особености, стила на писане, времето, в което са създадени, и още много фактори, които влияят на начина на интерпретиране. Поредицата Cambridge Editions представя творбите на видни мислители и писатели. Критиката на класическите текстове от латинските и гръцките писатели е обобщена в подразделението Cambridge Classical Texts and Commentaries. Сред тях присъстват Цицерон, Софокъл, Тацит. Всеки том включва също въведение, пояснителни бележки

¹² The Cambridge History of China. Series. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [26.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/series/cambridge-history-of-china/A4D3D77A97EACA3F903136BBF64B9169>

и критически коментар, който подробно разяснява проблемите с текста и други въпроси.¹³

Когато вярата и културата се преплитат, се създава предпоставка за съвсем различен и нов начин на мислене. Ранните християнски ръкописи свидетелстват за стремежа на човека да осъзнае своето място в света, но и смисъла от вярата. Те са мост между античност и съвременни идеи. Поредицата *The Cambridge Edition of Early Christian Writings* е усилие за събиране, превеждане и интерпретиране на историческите документи в периода 100 – 650 г. сл. Хр. Томовете представят преводи на текстове, написани първоначално на гръцки, латински, сирийски и коптски, както и въведения, бележки, библиографии и библейски указатели в помощ на читателите.¹⁴

Останалите поредици са посветени на конкретни автори и техните публикации с цел да се изследва приноса и влиянието им върху литературата, историята и културата. Ърнест Хемингуей, Георг Хегел, Хенри Джеймс, Имануел Кант, Джейн Остин, Джонатан Суифт, Платон, Самюел Ричардсън, Томас Харди, Томас Лав Пийкок и Артур Шопенхауер оставят дълбок отпечатък и продължават да определят традициите столетия след написването на текстовете си.¹⁵

В академичното познание достъпът до редки и оригинални източници е от съществено значение. Поредицата *Cambridge Library Collection* предоставя издания, чиито авторски права са изтекли, и редки книги от библиотеката на Университета и други институции от цял свят. Издателският екип често е поставян

¹³ Cambridge Classical Texts and Commentaries. Series. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [26.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/series/cambridge-classical-texts-and-commentaries/51252139188DDBF618222EC72D9ED59F>

¹⁴ Early Christians Writings. Cambridge Editions. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [27.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridge-editions/early-christian-writings>

¹⁵ Cambridge Editions. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [27.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridge-editions/about>

пред предизвикателството на лошото състояние на визуалните материали (илюстрации, карти, декоративни елементи). Публикуват се предимно научни и нехудожествени издания. Томовете достигат до над 6000 и се публикуват всеки месец.¹⁶

Информацията в съвременния академичен свят непрекъснато се разширява. Необходимостта от достоверните и същевременно достъпни ресурси става все по-осезаема. Cambridge Companions е поредицата, която заема ключово място в обобщаването на огромните количества знания. Целта на подобрите издания е да въвеждат читателя в определени теми чрез справочници, написани от специалисти. Над 900 заглавия са публикувани онлайн – есета, библиографии и допълнителни материали за четене. Всеки текст съдържа подробен преглед на съответната област, но и поставя читателя в активна роля, за да го подтикне към по-дълбок анализ. В това отношение включените книги са инструмент, подпомагащ обучението и способността да стимулираме критическото мислене при вече разработени теми, което е от решаващо значение за научните изследвания и тяхното развитие.¹⁷

Поредицата Cambridge Handbooks изпълнява подобна функция. В нея са събрани така наречените „наръчници“, които изследват най-важните теми и въпроси в областите на езикознанието, образованието, правото и психологията. Те имат за задача да предоставят обобщен вариант за дадената дисциплина и в същото време да служат при детайлното ѝ изучаване. Освен традиционните подходи, в томовете са предоставени и актуалните методи, критики и изследвания.¹⁸

¹⁶ Cambridge Library Collection. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [27.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridge-library-collection>

¹⁷ Cambridge Companions. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [28.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridge-companions/about>

¹⁸ Cambridge Handbooks. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [28.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridgehandbooks>

Уилям Шекспир е смятан за един от най-влиятелните автори и драматурзи в световната литературна история. Поставен е в центъра на културната и националната идентичност на Обединеното кралство. Неговото творчество символизира богатството на британските ценности. Произведенията му са превеждани на множество езици и са изучавани в учебните заведения из света. За да почете и съхрани творческия път на Шекспир, издателството създава поредица, състояща се от всички негови пиеси, сонети и стихотворения в цялост, допълнителни източници с бележки, справочни материали и онлайн ресурси.¹⁹

Публикациите, книгите и списанията на „Кеймбридж Юнивърсити Прес“ стават все по-достъпни за широката публика чрез отворен достъп. Според статистика на издателството за 2025 г. то предоставя отворен достъп до 428 списания, над 500 книги и над 100 000 самостоятелни публикации. Предоставени са два вида – Gold Open Access (цялата налична информация е достъпна и може да бъде цитирана, споделяна и адаптирана спрямо авторските права) и Green Open Access, чрез който авторите могат да публикуват предварително текстовете си в списания с абонамент напълно безплатно. А авторите на книгите с отворен достъп могат да изберат ограничен брой глави, които да са безплатни за всеки потребител.²⁰

През 2025 г. издателството поддържа рекордните приходи от над 1 милиард паунда, като това е втора поредна година, в която световният лидер постига този успех. Оперативната печалба възлиза на около 205 милиона, което е увеличение с 2 милиона спрямо 2024 г.²¹

¹⁹ Cambridge Shakespeare. Collections. Browse. Cambridge Core [online], [28.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/publications/collections/cambridge-shakespeare>

²⁰ Open Access. Open Access Publishing. Open research. Cambridge Core [online], [29.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/services/open-access-publishing/open-access>

²¹ Downloads. Annual Report. Annual Report 2025. Cambridge University Press & Assessment [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://www.cambridge.org/about-us/annual-report>

Издателството разглежда изкуствения интелект от две страни – като помощ в обучението и като заплаха за авторите и техните права. Поради тази причина заедно с Университета в Кеймбридж създава правила за правилното му използване. Забранено е да бъде назоваван като „автор“ на публикуваните научни статии, списания или книги и е задължително декларирането при използване, тъй като авторът е този, който носи отговорност за оригиналността на текста.²²

„Кеймбридж Юнивърсити Прес“ затвърждава позицията си на водещо академично издателство с устойчива платформа за познанието чрез интегриран подход, който обединява книги, поредици и списания с високо качество. Този синхрон между различните формати гарантира видимост и заслужен авторитет в академичното книгоиздаване.

²² Cambridge University Press. Artificial Intelligence (AI) Guide. LibGuides [online], [29.11.2025]. Available from: <https://utsouthwestern.libguides.com/artificial-intelligence/ai-publishing-cup>

Да завладееш и широката публика

Теодора Шерлетова

Изключено е да се засяга темата за академично книгоиздаване, без да се спомене продукцията на едно от най-известните висши училища в света, при това с над 300-годишна история, а именно „Йейлският университет“ (Yale University).

Седалището на институцията се намира в САЩ, град Ню Хейвън, щата Кънектикът. Основните ѝ приоритети включват разширяването и споделянето на знанието като ключови фактори за успешно личностно развитие, стремеж към вдъхновяване на студентите да създават иновации и съхраняването на културна и научна информация, така че тя да бъде достъпна за следващите поколения. Университетът „Йейл“ поддържа силни партньорства както на местно, така и на международно ниво с цел стимулиране на опознаването на различни култури, подобряване на условията на живот, дълбоко навлизане в изследователски теми от различни равнища и формиране на бъдещите световни лидери сред студентите.¹

Издателската дейност, обвързана с висшето училище, се извършва от „Йейл Юнивърсити Прес“ (Yale University Press). Още със своето основаване през 1908 г. от Джордж Пармли Дей, издателството заявява сериозно позициите си в академичната сфера, като застава зад желанието си да публикува значими научни

¹ About Yale. Home [online] Yale University, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://www.yale.edu/about-yale>

трудове. Първоначално дейността му се извършва в малък офис в Манхатън, но през 1910 г. се мести в Ню Хейвън, за да се развива редом с Университета. От самото начало се задават много високи стандарти за продукцията – не само за съдържанието, а и за полиграфическата изработка. В периода 1918 – 1948 г. работата по дизайн на всички книги се извършва под ръководството на Карл Пюрингтън Ролинс, който по-късно се превръща в уважавана и вдъхновяваща фигура – майстор в изкуството на създаването и оформлението на книгата.²

Ако трябва да бъде описана идеологията, която стои зад „Йейл Юнивърсити Прес“ от началото на XX век до наши дни, може да се използва следният цитат от Кларънс Дей, брат на основателя на издателството: *Светът на книгите е най-забележителното творение на човечеството. Нищо друго, създадено от него, не издържа толкова дълго. Паметниците се срутват, цели нации изчезват, наблюдаваме цивилизации, които бавно остаряват и накрая замират... Но в света на книгите има томове, които са свидетели на това години наред и все пак продължават да живеят – все толкова актуални, колкото са били в момента на написването си, все така призвани да разказват историите на човешкото сърце днес с помощта на тези от отминалите векове...*

Развитието на издателството през годините продължава с фокус върху поредици на различна тематика. От 1919 г. насам Yale Series of Younger Poets (Поредица на „Йейл“ за млади поети) се радва на огромна почит за приноса си към популяризирането и разпространението на поезията. Тя е съпътствана и от годишен конкурс. Награда в него, смятана за най-важната в областта на поезията в САЩ, е публикуване на дебютна книга с поезия на автор на възраст под 40 години.

Характерна за „Йейл Юнивърсити Прес“ е амбицията да издава обемисти многотомни трудове, работата по някои от които трае дори десетилетия. Примери за подобни мащабни начинания

² A Brief History of Yale University Press. Yale University Press, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.yale.edu/a-brief-history-of-yale-university-press/>

са изданията на писмата на Хорас Уолпоул, публикувани в 48 тома от 1924 до 1982 г. и трудовете на Самюел Джонсън, издавани от 1955 г. до ден днешен.

Сред поредиците се открояват и колекции с лекциите на различни преподаватели в Университета, които са се превърнали в едни от най-важните книги в издателската продукция. Този фокус върху научната дейност на висшето училище показва разнообразието от образователни програми, които предлага още от първите години на съществуването си и дава възможност на аудиторията да се запознае с тях отблизо.

През 1961 г. настъпват две сериозни промени за „Йейл Юнивърсити Прес“. На първо място, вече съвсем официално, издателството се превръща в отдел на Университета, макар че то винаги е било и продължава да бъде автономно както във финансов, така и в оперативен план. Другата промяна е учредяването на клон в Лондон, тогава наречен „Йейл Юнивърсити Прес Лимитед“ (Yale University Press Limited), чиято основна функция е разпространението на издателската продукция в чужбина. Близо десетилетие по-късно ролята му се разраства значително. Отчасти това се дължи на ангажимента, който Университетът поема към Центъра за изучаване на британско изкуство „Мелън“ (Mellon Centre for Studies in British Art), за да подпомогне неговата издателска дейност. През 1973 г. Джон Никол е назначен да отговаря за лондонския клон и да наблюдава работата му. През следващите три десетилетия той успява да развие офиса до степен на изградена собствена идентичност, изготвени приложими стратегии и блестяща репутация със своите специфични отлици като издаването на висококачествени, одобрени от критиката книги за изкуство и утвърдени трудове в сферата на обществената история. Малко над 10 години след това клонът е преименуван на „Йейл Юнивърсити Прес Лондон“ (Yale University Press London), а под ръководството на сегашната директорка Хедър

Маккалъм офиcът отговаря за почти една трета от заглавията на издателството.

„Йейл Юнивърсити Прес Лондон“ публикува около 60 нови заглавия на година. Изданията са насочени най-вече към тематичните сфери на изкуството и историята, но и навлизат в проблематика, свързана с актуалната социална и политическа обстановка, литература, религия и музика. Издателството е познато

Yale
UNIVERSITY
PRESS | London

най-вече със своите висококачествени научни издания, предназначени за широката публика. Уважавано е и заради професионализма, вложен във всяка книга, с която постига най-добър естетически и търговски вид, както и за безспорната челна позиция в областите изкуство и история. Екипът на издателството полага усилия да даде добър пример с каталога си от знаменити автори, като отразява богатство на теми и идеи в стремежа си да публикува книги с дългосрочно благоприятно въздействие върху обществото.³

Като ръководител в издателската структура Хедър Маккалъм отговаря за подбора на книги насочени към историята от Средновековието до късните години на ХХ век с фокус върху Европа, Азия и Африка. Проявява интерес към същински важните течения, способни да променят рамките, в които съществува обществото. Проявява интерес и към хуманитарни трудове в сферата на литературата, религията и философията. Отговаря и за поредицата „Малки истории“ (Little Histories), която цели да представи всевъзможни теми на широк кръг от читатели.⁴

Издателството се стреми да достигне и до аудиторията отвъд пределите на академичната среда. В отговор на моите

³ Our story. About Us Yale University Press London, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.co.uk/our-story/>

⁴ Meet Our Editors. Contact Yale University Press London, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.co.uk/for-authors/>

въпроси Хедър Маккалъм споделя желанието си да разшири авторския каталог на „Йейл Юнивърсити Прес Лондон“ и да предложи творбите на изследователи, които дават гласност на нови идеи.

– До каква степен желанието Ви да достигнете до читатели с различни интереси определя издателската Ви стратегия? Този подход различава ли се от нагласите на „Йейл Юнивърсити Прес“ в Съединените щати?

– Въпреки че се стремим да провокираме интереса на широка читателска аудитория, книгите, които издаваме, са основани на сериозни академични разработки. За по-голямата част от продукцията „Йейл Юнивърсити Прес“ си поставя същите цели и за американския книжен пазар. Вярно е обаче, там издателството публикува повече монографии и трудове, предназначени само за академично четене.

Британският офис запазва водещото си място в сферата на изкуството и чрез своите партньорства. Освен с други издателски къщи, „Йейл Юнивърсити Прес Лондон“ работи активно и си взаимодейства с много галерии и музеи. По този начин дългосрочно се защитават позициите на издателството за подкрепа на изкуството с реални действия. Част от тези партньори са националните галерии в Лондон, Канада, Ирландия и Вашингтон, както и Музей на изкуството „Метрополитън“.⁵ В това отношение, Хедър Маккалъм споделя, че сътрудничеството с подобни институции е от жизнена важност за запазването на прозвището „най-добър издател“ в тази конкретна област.

Академичното издателство също разполага и с изключително добре развити дигитални платформи. Във всяка една от тях се съхраняват и обработват голямо количество файлове на различна тематика. Електронният портал за изкуство и архитектура (A&AePortal) предлага добре организирана селекция от книги.

⁵ Publishing Partners. Museums & Partners. Yale University Press London, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.co.uk/publishing-partners/>

Библиотечният фонд на платформата съдържа издания с изчерпан тираж, както и нови, налични само в електронен формат заглавия. Предлага се и издания на партньорите на издателството. До част от тези заглавия има осигурен отворен достъп. Платформата се налага като основен ресурс в сферите, които засяга, тъй като около 80% от наличните файлове в него не са достъпни никъде другаде.⁶

Други подобни платформи са Interaction of Color, Complete Digital Edition (Взаимодействие на цветовете, пълно дигитално издание), Stalin Digital Archive (Дигиталният архив за Сталин) и Posen Library of Jewish Culture and Civilization с фокус върху еврейската култура и цивилизация. Издателството предлага и аудиокниги чрез платформата Yale Press Audio. Според Хедър Маккалъм това са платформи с голям принос към развитието на бранша, като издаването на печатни книги и подобни мащабни дигитални проекти се подпомагат взаимно. Що се отнася до аудио съдържанието, „Йейл Юниверсити Прес“ го издава чрез придобити лицензионни права, а не създава собствени аудиопродукти.

– Отчитате ли разлика в продажбите на печатната продукция спрямо тези на дигиталните Ви издания? Планирате ли да разширите каталога си за аудио съдържание вследствие на нарастващия интерес към този формат?

– Печатните книги остават много важни за нас заради профилирането ни в сферата на изкуството, както и заради фокусирането ни върху търговската реализация. В същото време електронните продажби представляват голяма част от приходите на издателството.

По темата за издателската продукция изниква още един въпрос. Според достъпната информация на уебсайта, лондонският офис не публикува периодика. От разяснението на Хедър Маккалъм разбирам, че всъщност издателството се отказва от списанията си

⁶ Digital Products.Books. Yale University Press London, [online], 2025, [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.co.uk/digital-products/>

преди много време с цел да наблегне на друг тип издания. Тя вярва, че акцентът върху книгите подпомага развитието на тематичните направления, които са от най-голямо значение за издателския екип, който все пак остава отворен към нови възможности в случай на промени в медийната среда или издателската политика.

Като единствен задграничен клон на „Йейл Юнивърсити Прес“ лондонският офис покрива всички територии по света освен САЩ, Канада и Южна Америка.⁷ Подобен обширен обхват на дейността, за която и да е компания, определено е предизвикателство. От позицията си на директор на издателството Хедър Маккалъм споделя, че стратегическата ѝ нагласа е възприемането на международния пазар като съвкупност от възможности. За да достигне до по-широка аудитория, издателството разпространява продукцията си на английски и други езици. Разполага със световна мрежа от литературни агенти, потребители и контакти, но разбира се, съществуват геополитически и икономически фактори, които затрудняват тази част от издателската дейност.

– Според Вас осигуряването на отворен достъп очертава ли се като всеобщ приоритет в академичното публикуване? Каква е стратегията на Вашето издателство по този въпрос?

– Отвореният достъп от много години е неизменна част от дневния ред за академичните издатели и дебатът по тази тема доста се промени през последните две десетилетия. Пазарната ни ориентация и профилирането ни в сферата на изкуството ни дава възможност да удържаме натиска за осигуряване на отворен достъп, с който трудно се справят други издатели. Все пак ние също публикуваме някои книги с отворен достъп и начинът, по който работим, ни позволява да го предоставяме.

Бъдещите тенденции в академичното книгоиздаване се оказват трудни за предвиждане, тъй като тази сфера е изключително

⁷ FAQs. Resource Hub Yale University Press London, 2025, [online], [viewed 17.12.2025]. Available from: <https://yalebooks.co.uk/faqs/>

динамична. И все пак, трудно не означава невъзможно. Хедър Маккалъм запазва позитивната си нагласа за това, което предстои. Според нея издателите ще продължават да се стремят към високо качество на своите публикации и от желание за принос към науката. Водещи ще бъдат и нуждите от разнообразие и всеобхватност наред с рационалното използване на всички ресурси, с които разполага академичното книгоиздаване. Последна, но не по важност, се нарежда амбицията за иновации и развитие в този вечно развиващ се сектор.

Традиция и иновации

Мила Георгиева

Основано през 1905 г. от ентузиазма на университетската общност, издателството на прочутия Университет в Принстън започва като скромна университетска печатница, но бързо се превръща в институция, която стои зад някои от най-важните идеи на XX и XXI век.¹ Още през 1910 г. получава официален статут и модел на управление: независима фондация с нестопанска цел, тясно свързана с академичната среда на Университета в Принстън, но финансово независима от него.²

Издателството постига забележителен успех с комплексния проект *The Papers of Woodrow Wilson*, чрез който излиза на преден план в американската историческа наука.³ През 1922 г. издава *The Meaning of Relativity* на Алберт Айнщайн⁴, който след емигрирането си в Съединените щати постъпва в Университета

¹ About us. Princeton University Press [online], [viewed 29.11. 2025]. Available from: <https://press.princeton.edu/about>

² Princeton University Press Records, 1905–2014. Manuscript Collection C0728, Special Collections, Mudd Library, Princeton University. “History/Biography“ [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://findingaids.princeton.edu/catalog/C0728>

³ A Century in Books: Princeton University Press, 1905–2005 (Princeton, NJ): Princeton University Press, 2005). Staff PrincetonUniversity Press [online], 2005, [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://archive.org/details/centuryinbooks00staf>

⁴ Einstein, A. *The Meaning of Relativity: Including the Relativistic Theory of the Non-Symmetric Field*. Princeton: Princeton University Press [online], 26.10.2014, [viewed 29.11.2025]. Available from: https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691164083/the-meaning-of-relativity?srsltid=AfmBOooclbPy2DrYgpC9M6O-PVFsQDixyrEMTBGqdBooHRK9DIqm_pIC

в Принстън. Издателството затвърждава авторитета си и с публикуването на събраните съчинения на знаменития учен, като допринася за развитието на съвременната наука.⁵

През десетилетията „Принстън Юнивърсити Прес“ (Princeton University Press) се утвърждава като издателство, което публикува книги и изследвания с дългосрочно влияние в икономиката, политическите науки, философията и хуманитаристиката. То е известно с внимателния подбор на автори и строгото академично рецензиране, което гарантира високо качество на публикациите.⁶

„Принстън Юнивърсити Прес“ публикува трудове, които формират мисленето в редица научни области като социална теория, поведенческа икономика и финансови изследвания. Част от авторите са носители на престижни международни отличия, включително Нобелова награда, което подчертава влиянието на издателството върху световната научна общност.

От 70-те години насам се развиват забележителни поредици като Princeton Series in International Economics и Princeton Studies in Political Behavior. През 1999 г. издателството отваря офис в Оксфорд, за да укрепи международното си присъствие. Днес публикува около 200 книги годишно, но остава вярно на своята философия за строг подбор на публикациите: малък каталог, голямо влияние.

Издателството отдавна се е превърнало в авторитетна научна институция, оформила цели научни школи и гала на света

⁵ The Collected Papers of Albert Einstein. Princeton: Princeton University Press [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://press.princeton.edu/collected-works/collected-albert-einstein>

⁶ Princeton University, Princetoniana. Princeton University Press [online], 09.2005, [viewed 29.11.2025]. Available from: https://pr.princeton.edu/history/companion/princeton_university_press.html

книги, които променят начина, по който разбираме реалността. Историята му е белязана от интелектуална смелост, научни постижения и непрекъснато търсене на истината – история, която продължава да се пише и днес.

Директор на „Принстън Юнивърсити Прес“ е Кристи Хенри. Тя заема този престижен пост от 2017 г., като е и първата жена, застанала начело на издателството. Преди да поеме ръководството му, в продължение на 24 години тя е част от екипа на издателството на Университета в Чикаго, където се издига от редакционен асистент до директор на отдела за научни издания.⁷ Въпреки натоварения си график Кристи Хенри с готовност прие да отговори на въпросите ми и сподели откровено за предизвикателствата пред издателството и за амбициите, които го движат напред.

Кристи Хенри

Под нейното ръководство „Принстън Юнивърсити Прес“ ускорява дигитализацията си, разширява глобалното си присъствие и модернизира издателските процеси, като същевременно запазва фокуса върху качествените научни издания и строгото рецензиране. Кристи Хенри поставя акцент върху разнообразието, достъпа до знание и баланса между традицията и иновацията – принципи, които превръщат издателството в една от водещите академични институции в света.

Когато издателството е създадено през 1905 г., амбицията му е ясна: да публикува стойностни научни идеи и да ги прави достъпни извън рамките на университета. Повече от век по-късно

⁷ Our People. Princeton University Press [online], [viewed 29.11.2025]. Available from: <https://press.princeton.edu/our-people>

тази мисия звучи по същия начин, но средата, в която издателството работи, се е променила. Дигитализацията, различните читателски навици и новите технологии разтърсват издателската индустрия. И все пак те са сред малкото академични издателства, които не само издържат на натиска, но и разширяват влиянието си.

Питам Кристи кое от академичния дух, който през годините осигурява развитието на издателството, може да бъде открито и днес.

– Мисията на издателството ни се осъществява от невероятни екипи още от самото му създаване. Първоначалната идея е била да се допринесе за обогатяването на човешкото познание и това остава основата на нашето издателско дело. Дигиталната ера позволи на изданията ни да бъдат достъпни на повече места, като наложи и създаването на повече медийни формати на книгата, за да достигнем до по-обширна аудитория и чрез електронни платформи. Това обаче днес изисква все повече ресурси за защита на интелектуалната собственост от злонамерени лица, тъй като заедно с дигиталното публикуване се развива и пиратството.

Дигитализацията – възможност, а не бедствие

В години, когато много университетски издателства съкращават каталозите си или закриват отдели, Принстън Юнивърсити Прес избира различен подход. Вместо да защитава традиционните модели, издателството вижда в дигиталната трансформация шанс да достигне до нови читатели.

Кристи Хенри подчертава, че онлайн форматите са направили книгите им по-видими и по-достъпни, което засилва мисията, вместо да я подкопава. Електронни издания, аудиокниги, дигитални каталози – всичко това извежда научните трудове отвъд аудиториите на университетите.

Дигиталната среда крие и рискове. Най-сериозният е пиратството. Издателството инвестира значителни усилия в защита на авторските права – не само от икономически съображения, а и защото академичната почтеност зависи от ясното авторство.

Принстън – Оксфорд – Пекин

В края на ХХ век „Принстън Юнивърсити Прес“ започва да се разгръща в международен мащаб. Първо открива офис в Оксфорд, а по-късно и представителство в Пекин. Те не са символични точки на картата, а работещи центрове, които поддържат пряка връзка с местни учени, читатели и книготърговски фирми.

– Как новооткритите офиси превръщат издателството в глобален изграв в академичното книгоиздаване?

– „Принстън Юнивърсити Прес“ отдавна е поело задачата да подпомага международния обмен на знания. От дълго време работим с автори от цял свят и публикуваме материали по теми със световно значение. Европейският ни клон беше открит през 1999 г., а китайският – през 2017 г. И двата офиса дават възможност на издателството да ангажира местните общности – учени, читатели и други важни партньори като библиотекарите и книжари. Имаме и разнородна работна среда и персонал, който допринася от цял свят – Мадрид, Барселона, Рио де Жанейро и други краища на света. Това отваря нови хоризонти пред нашата професионална култура.

Качество в епоха на свръхинформация

– В свят, в който всеки може да публикува книга за часове, как университетското издателство на Принстън подбира трудове с истинска академична стойност? Какви принципи и критерии Ви водят към окончателния избор?

– Решенията какво да публикуваме се основават на експертна преценка на широк кръг от външни рецензенти. Така, наред

с екипа от добри редактори, които са специалисти в подбора на съдържание в съответните научни области, самата академична общност играе ключова роля при оценяването на проектите по отношение на тяхната иновативност, цялостност и въздействие. Приносът на външното рецензиране е от съществено значение за предпазването от срив на информационната екосистема.

Поредици, които съхраняват културна памет

Издателството стои зад някои от най-влиятелните академични поредици, една от които, Princeton Monographs in Population Biology, вече включва над 60 тома. На въпроса ми към Кристи Хенри кои други поредици са от ключово значение за издателството, тя уточнява:

– Издаваме редица поредици, които са от основно значение за нашето издателско влияние, от Princeton Series in Contemporary Poetry (Принстънска поредица за съвременна поезия) до Princeton History of the Economic World (Принстънска история на света на икономиката), редактирана от носителя на Нобелова награда за икономика за 2025 г. Джоел Mokur. Имаме множество дългогодишни поредици от статии, включващи Айнщайн, Джеферсън и Торо. И сега преиздаваме поредицата „Болинген“⁸ като „Нова поредица Болинген“. Това е свидетелство за трайността на фундаментални книги и идеи – от творбите на Юнг до Елиаде⁹. Имаме и издания, които ни помагат да изградим мостове към по-широки читателски общности като различни тематични енциклопедии или поредицата Ancient Wisdom for Modern Readers (Древна мъдрост за съвременни читатели).

⁸ Болинген е селище на брега на Цюрихското езеро, където е живял усамотено швейцарският психолог и психиатър Карл Густав Юнг (1875 – 1961). – Б. а.

⁹ Мирча Елиаде (1907 – 1976) е румънски философ, културолог и писател – Б. а.

Партньорства, които разширяват достъпа

– „Принстън Юнивърсити Прес“ е партньор с платформите JSTOR и Проект MUSE, предлагайки достъп до научни публикации. Как сътрудничеството с дигитални библиотеки влияе върху разпространението на изданията?

– Ние сме благодарни на партньорите, които помагат да се гарантира, че поредиците и отделните заглавия са достъпни в институционалната библиотечна сфера по целия свят. Тези партньори са от жизненоважно значение за нашето влияние, както и за откриването и поддържането на публикациите. Много преподаватели и студенти разчитат на тези дигитални бази данни за своите изследвания и обучение и ние се надяваме, че библиотеките, въпреки финансовите си трудности, ще продължат да оценяват научно рецензираните трудове, като купуват заглавия от университетски издателства.

Тъй като в каталога на издателството не присъстват списания, питам Кристи Хенри дали планират да издават научна периодика, каквато често се публикува и с отворен достъп. Ето отговора ѝ:

– „Принстън Юнивърсити Прес“ не издава списания и ние не финансираме отворен достъп до изданията си. Инвестираме в други начини на разпространение на книгите ни, така че да са лесно откриваеми и достъпни.

Как класиката „оживява“

– Чрез Princeton Classic Library Вие съживявате много фундаментални научни текстове за новата академична публика. Как определяте кои класически издания заслужават да подновят своето присъствие на днешния книжен пазар?

– Разполагаме със силен екип с представители на различни отдели – придобиване на издателски права, продажби и маркетинг.

Тези опитни колеги непрекъснато следят пазарната среда за възможности за преиздаване. Вярваме в дългия живот на книгите, но понякога те се нуждаят от освежаване – независимо дали става въпрос за нова корица, съобразена с визуалните изисквания на пазара, или за нов предговор, който да ги постави в съвременен контекст. Съвместният екип се среща редовно и определя произведения въз основа на рецензии, световни събития, пазарни тенденции и други фактори.

Аудиоформатите и новият тип читател

– Вашият уебсайт включва интегрирана платформа за визуализация на електронни книги и аудио версии на избрани заглавия. Забелязвате ли промяна в начина, по който читателите възприемат академичното съдържание – може би повече дигитално, отколкото в печатен формат?

– Наблюдаваме как потребителската ни аудитория става все по-разнообразна. Като издатели се стремим да стигаме до читателите там, където те са най-склонни да се запознаят със съдържанието на книгите ни. През 2018 г. с голямо въодушевление стартирахме аудиоимпринт, следвайки разбирането, споделяно и от други издатели, че съществува специфична аудитория и за този формат. В момента създаваме аудиоверсии на по-стари наши заглавия, като експериментираме и следим как аудиокнигите се слушат в университетската среда.

Средство, а не заместител

– А как виждате приложението на изкуствения интелект в издателските процеси – в редакционната работа, подбор на ръкописи, дизайн или анализа на читателските нагласи?

– Напоследък отделяме значително внимание на изучаването на изкуствения интелект, като паралелно с това работим и за защита на интелектуалната собственост от злоупотребата

с нея от големите технологични компании. Създадохме работна група по изкуствен интелект, съставена от служители от цялото издателство, за да проучим как той може да бъде помощно средство в издателската ни дейност – от подбора на заглавия до рецензирането. Ние сме и ще останем издателство, което поставя човека в центъра на работата си. Компетентността и критичното мислене са в основата на нашата мисия, а и са радостта от нашата работа, така че не бихме искали да ги възлагаме на външни изпълнители.

Мисията

Последният ми въпрос е насочен към бъдещето.

– Как ще определите мисията на „Принстън Юнивърсити Прес“ – да е фокусирано върху академическата общност или да се обърне към по-широк читателски кръг?

– Нашето издателство целенасочено подкрепя разнообразието в книжната ни продукция. Ще продължим да издаваме за учени, за студенти и за широката читателска аудитория. Искаме да поддържаме важната роля на книгите в научните изследвания и образованието, но и да привличаме широката читателска аудитория и да я запознаем с творческите аспекти на академичната среда. Както във всяка устойчива екосистема, ние вярваме, че разнообразието на видовете книги, които издаваме, е необходимо за нашето благополучие и за осъществяването на нашата мисия.

Характерна особеност на „Принстън Юнивърсити Прес“ е начинът, по който успява да пази традициите си, без да се страхува от динамичните промени в академичната среда. То показва, че традицията не пречи на развитието. Напротив – тя може да бъде здрава основа, върху която се градят нови идеи. Още от създаването си издателството е водено от разбирането, че знанието

не е нещо застинало, а е живо – трябва да се съхранява, но и да се развива според времето.

През годините „Принстън Юнивърсити Прес“ многократно доказва, че може да се приспособи към света около себе си. Това личи не само по разширяването на продукцията му, но и по начина, по който приема нови технологии и нови форми за разпространение на научното познание. Преходът към дигитални формати, онлайн ресурси и по-съвременни редакционни процеси не е разрушил неговите традиционни ценности. Тези промени му помагат да достига до повече читатели и да остане актуално.

Ключът към успеха е балансът между уважението към академичните стандарти и готовността да се експериментира. Традицията задава ценностите и стремежа към качество. Иновацията предлага инструментите, чрез които тези ценности могат да се приложат в нова среда. Взаимното им допълване позволява на издателството да остане вярно на себе си, обърнато към бъдещето, без да се затваря в миналото.

Берлинският експеримент

Елена Димитрова

Издателството на берлинските университети (Berlin Universities Publishing) е новаторско обединение, което коренно променя стандартите за академично книгоиздаване в Германия. То е единственото по рода си в страната, което управлява издателски процеси, разпределени между няколко институции. Основано е от четирите водещи берлински висши училища (Хумболтовият университет, Свободният университет, Техническият университет и „Шарите“ – Университетът по медицина). Идеята за предоставяне на отворен достъп до публикациите е в основата на създаването на издателството. То дава възможност на учени от университетите, гостуващи изследователи, както и на служители от партньорски организации, да публикуват своите трудове с отворен достъп в некомерсиални, научно ориентирани структури.¹

Обединената издателска структура е изградена на няколко ценностни принципа: отворен достъп до академични публикации (Open Access), спазване на принципите на ЮНЕСКО за отворена наука (Open Science), създаване на некомерсиален бизнес модел, независимост от големи корпорации, съответствие с националното и европейското законодателство, както и подкрепа за иновативните форми на публикуване.

Историята му започва като част от инициативата за високи

¹ About us. Berlin Universities Publishing [online], [viewed 14.02.2026]. Available from: <https://www.berlin-universities-publishing.de/en/ueber-uns/index.html>

постижения на Алианса на берлинските университети (Berlin University Alliance), в който четирите институции обединяват усилията си за по-тясно сътрудничество. При основаването му през 2018 г. на преден план е поставена целта за създаване на общо издателство за четирите университета. В рамките на три години са положени основите на Издателството на берлинските университети. Самата дейност на издателството стартира през 2024 г. и към днешна дата в него на постоянни позиции работят шестима души.

Свързах се с представителите на издателството от четирите образователни институции, към които принадлежат: Кирстен Хилигер (Хумболтов университет), д-р Микаел Клайнеберг (Свободен университет), Ане Пеликан (Технически университет) и д-р Марсел Вржезински (Университет „Шарите“), които любезно се съгласиха да отговарят на въпросите ми за мисията и дейността на това уникално по рода си издателство.

– Каква беше мотивацията за създаването на издателство, специализирано в отворен достъп?

– Още от самото начало концепцията на бъдещото издателство е насочена към отворен достъп. На учените в берлинското изследователско пространство трябва да се даде възможност да публикуват резултатите от своята научноизследователска дейност по целия свят и с безплатен достъп. Недостатъците на абонаментните модели с допълнителни такси за публикуване на статии (Article Processing Charge) и книги (Book Processing Charge) при отворения достъп до научни публикации са добре известни. Целта на университетите е да направят публикуването чрез предимствата на т.нар. „диамантен отворен достъп“

(Diamond Open Access) лесно достъпно за техните собствени учени. По-специално научните библиотеки, които са сред основните участници в институционалното издаване, имат възможността да създават или разширяват нетърговски и ръководени от научната общност издателски предложения в съответствие с „диамантения отворен достъп“, като същевременно гарантират високи стандарти за качество.

„Отворен достъп“ е световен публичен и безплатен достъп до цифрови научни публикации без правни, технически или финансови бариери. Това включва предимно статии в списания, приноси в сборници и монографии. Потребителите могат да четат, копират, разпространяват, печатат, цитират, свързват, както и да търсят и анализират публикации с отворен достъп без ограничения. Важно е да се спомене и в частност „диамантеният отворен достъп“. Неговата специфика е в това, че авторите също не заплащат такси за обработка и публикация на техните трудове.²

– Бихте ли описали управленската структура на издателството и ролята на четирите университетски библиотеки в ежедневните му дейности?

– По време на проектната фаза от 2021 до 2023 г. първо са изградени вътрешните издателски структури. Създаден е цялостен екип за управление на издателството, състоящ се от директорите на четирите библиотеки (Управителен съвет), подпомаган от Научен консултативен съвет, включващ дванадесет изследователи от четирите институции. Учените от различните изследователски дисциплини са специално поканени да се присъединят към Консултативния съвет, за да се осигури възможно най-широко представителство на целия изследователски спектър в Берлин. Двата органа отговарят за решенията

² Principles of open access. Berlin Universities Publishing [online], [viewed 14.02.2026]. Available from: <https://www.berlin-universities-publishing.de/en/ueber-uns/policies/open-access-grundsatz/index.html>

относно структурата на издателската програма и дългосрочната стратегическа ориентация на издателството.

Обедняването на издателската дейност не предизвиква организационни трудности поради факта, че четирите университетски библиотеки притежават свой индивидуален опит в издателската дейност. Техническият университет разполага със собствено университетско издателство вече повече от пет десетилетия, публикувало основно монографии и поредици. Свободният университет има опит в областта на научните списания. В „Шарите“ и Хумболтовия университет фокусът е насочен конкретно към предоставяне на консултации по всички теми, свързани с отворения достъп.

За развитието на издателската програма е установен многостепенен процес на приемане, който се фокусира върху строг контрол на качеството на всички публикации на издателството. Управителният съвет и Научният консултативен съвет използват съвместно разработени критерии, за да определят дали даден проект е принципно подходящ. Независимо от планирания формат, подаденото предложение трябва да съдържа обвързваща информация за научното осигуряване на качеството. Стандартизираното прилагане на утвърден в съответната дисциплина процес за контрол на качеството е част от издателските договори и се посочва прозрачно на заглавната страница на книгите или на уебсайтовете на списанията, които издаваме. За сравнително младо издателство с отворен достъп силният фокус върху качеството е от съществено значение. Не на последно място, за да се противодейства на все още разпространеното схващане, че отвореният достъп върви ръка за ръка със загуба на качество и репутация. Предложенията, подавани всеки месец от отделите за книги и списания, се преглеждат и оценяват от Управителния съвет и Научния консултативен съвет, за да се установи дали отговарят на критериите за качество и научните стандарти.

Оперативното управление на отделните направления се осъществява в участващите институции. BerlinUP Books се намира в Университетската библиотека на Техническия университет в Берлин, а BerlinUP Journals – в Университетската библиотека на Свободния университет. BerlinUP Consultancy се координира от Медицинската библиотека на „Шарите“. Връзката между отделните направления и Управителния съвет се осъществява чрез нова позиция, създадена през октомври 2024 г. Най-важните задачи на тази длъжност включват управление на всекидневните дейности, отчитане пред Управителния съвет, ръководене на издателския екип и планиране на ресурсите.

BerlinUP Books дава възможност на автори да публикуват висококачествени научни книги с отворен достъп. Услугите им са насочени предимно към учени и изследователи от Алианса на берлинските университети. За неговите членове са осигурени всеобхватни стандартни услуги, които са напълно безплатни. Научното качество на книгите се гарантира чрез стандартизиран процес на анонимно рецензиране, основан на международни стандарти. Специфична характеристика на издателството е личната подкрепа, която се оказва на авторите и редакторите по време на целия издателски процес – от предаването на ръкописа до неговото публикуване. Освен това те гарантират на авторите световна видимост на научните им трудове. Всички заглавия са включени в международни библиографски бази данни и са достъпни в глобалните платформи за отворен достъп.

– Издателството работи според критериите на „диамантения отворен достъп“, при който нито авторите, нито читателите заплащат. Кои са най-големите предизвикателства при финансирането на такъв изцяло некомуercialен проект?

– Институциите, участващи в издателството, успяват да осигурят голяма част от позициите, необходими за дългосрочна работа, от собствените си бюджетни ресурси. От началото на

2024 г. издателството се издържа единствено от библиотеки-те на четирите обединени университета. Поради променената бюджетна ситуация в участващите институции не е възможно да се увеличи броят на работните места в издателството. Това са част от най-големите предизвикателства. В момента общо шест позиции на пълно работно време са разпределени между четирите институции за предоставяне на издателски услуги (две в Свободния университет, две в Техническия университет и по половин щатна бройка в Хумболтовия университет и „Шарите“). Четири от тези позиции са добавени в резултат на съвместната издателска структура.

Издателството не е самостоятелно юридическо лице, което означава, че споразуменията или договорите трябва да се сключват с отделните библиотеки. Издателството също така няма право да генерира печалба. Друго предизвикателство е подпомагането на авторите при публикуването на монографии и поредици чрез текущо субсидиране на разходите за външен набор, оформление или редакция чрез съответните вътрешни фондове за академично публикуване.

– Освен предоставянето на отворен достъп, какво още се прави за популяризиране на публикациите?

– В рамките на четирите институции служителите ни се възползват от всяка възможност да представят пред съответните комисии предимствата на публикуването и да популяризират издателството и всички негови услуги. Следните аспекти изглеждат от особено значение: основана на ценности дейност, управленска структура, сътрудничество, брендиране, връзки с обществеността, устойчивост и преди всичко осигуряване на качество. Също така използваме канали в социалните медии, за да даваме гласност на нашите постижения и публикации.

– Издателството се фокусира основно върху електронните книги, но предлагате и печатни издания. Как предвиждате бъдещото съотношение между печатните и електронните книги в издателската си стратегия и планирате ли да предлагате аудиокниги?

– Всички публикации се издават приоритетно онлайн. Книгата се разглежда по-скоро като дигитален обект, отколкото като чисто физически продукт. Като издателство, ориентирано първо към дигиталното пространство, ние не сме обвързани с традиционните печатни процеси и системи. Публикациите са постоянно достъпни чрез дигиталното хранилище на Техническият университет в Берлин и могат да бъдат изтеглени безплатно. Дългосрочната наличност е допълнително гарантирана чрез системата за дигитално архивиране на Германската национална библиотека.

Бъдещият баланс между печатните и електронните книги в научното книгоиздаване до известна степен ще остане хибриден. Печатните версии ще продължат да бъдат търсени в определени академични области, докато електронните книги ще се развиват поради бърз и лесен достъп. Ние изрично подкрепяме и насърчаваме иновативните формати на публикуване, които отразяват процесуалния характер на научните изследвания. Дигиталната книга на бъдещето трябва да се адаптира към новите форми на изследване и да включва предимствата на дигиталната свързаност, както и съвременните дигитални инструменти и софтуер. Аудиокнигите и аудиофайловете са само един от многото формати на данни, които дигиталната книга на бъдещето ще обхваща.

Тъй като печатните версии на нашите книги се предоставят като незадължителни услуги, отчасти управлявани от външни партньори, на които ние само съдействаме, по принцип не се налага да предвиждаме специфични разработки по отношение на книгопечатането.

– Изкуственият интелект бързо променя издателския пейзаж. Планирате ли да го прилагате в целия издателски процес – от редакцията до дизайна?

– През 2024 г. издателството публикува собствени насоки за работа с изкуствен интелект, които бяха съгласувани с Научния консултативен съвет и Управителния съвет. Важен аспект от работата ни е редовно да преразглеждаме съществуващите насоки и да ги адаптираме към текущите условия. В този контекст ще преразгледаме насоките за използване на изкуствен интелект и ще включим евентуално липсващи аспекти. На този етап не планираме да го прилагаме в издателския процес.

– Какви са следващите големи цели и проекти пред издателството?

– В допълнение към включването на списания, поредици, антологии и монографии, всекидневната издателска дейност показва, че има още много работа и че нуждата от допълнителни услуги ще нараства. По време на консултациите все по-често се заявява желание за иновативни формати на публикуване като например Living Handbooks (електронен формат, при който публикацията не се смята за окончателна, а остава отворена за допълнения, включително от повече от един автор) или Enhanced Documents (иновативни дигитални издания, които улесняват потапянето в съдържанието чрез допълнителни функционалности и предлагат увлекателно читателско изживяване)³. При много изследователи вече е очевидна необходимостта от интегриране на изследователски данни в отделните публикации. В контекста на необходимата и важна достъпност на научните трудове, все по-ясно се вижда и нуждата от интегрирани работни процеси, като например публикуване от един източник – single source publishing, при който се постига генерирането на няколко формата от един-единствен

³ How enhanced e-books can help improve user experience. Impelsys [online], [viewed 14.02.2026]. Available from: <https://impelsys.com/blog/enhanced-ebooks-can-help-improve-user-experience/>

първоизточник. Един документ може да бъде използван за създаването на различни формати, без да се налага преминаване от един процес към друг, независимо дали става въпрос за PDF-формат за печат, XML експорт за дигитална платформа или дигитална версия в HTML формат.⁴ Фактът, че се търсят консултантски услуги под формата на индивидуални сесии или семинари, ясно потвърждава, че е било необходимо издателството да бъде проектирано със собствен консултантски отдел още от самото начало.

Основаването и развитието на издателството са тясно свързани с идеята за сътрудничество и концепцията за ефективно обединяване на експертен опит и услуги, така че възможно най-много потребители да се възползват от предложенията на издателството. Поради тази причина е смислено и необходимо в средносрочен план издателството да се отвори за външни изследователи, включително за да се отговори на търсенето на услуги за съвместно публикуване, изразено от академичните среди. Ето защо една от следващите ни важни задачи е да изясним до каква степен такъв бизнес модел може да функционира на основата на съществуващите ресурси и при спазване на данъчните и други закони изисквания, като същевременно продължава да отговаря на строгите критерии на тясно дефинирания „диамантен отворен достъп“.

– Нека в заключение попитам как виждате развитието на академичното книгоиздаване в Германия и Европа.

– Предполагаме, че бъдещето на академичното издаване в Германия и Европа ще продължи да бъде оформяно от напрежението между комерсиализацията и ценностно ориентираните рамки на научната политика. Трансформацията към отворен достъп със сигурност ще отнеме още много години до пълното

⁴ The importance of single source publishing in Scientific Publishing. Digital Studies [online], 17.10.2023, [viewed 14.02.2026]. Available from: <https://www.digitalstudies.org/article/id/9655/>

си завършване. Особените предизвикателства тук са динамичното развитие на технологиите за изкуствен интелект, практиките на „хищните списания“ и сравнително бавният напредък на усилията за реформи при оценяването на научните изследвания. Подходите на „диамантения отворен достъп“ ще играят все по-важна роля в този контекст.

Поглед към Испания

Ралица Иванова

В съвременния свят университетските издателства са основен носител на научното знание и гарант за неговото качество и достоверност. Добър пример за това е Университетът Комплутенсе в Мадрид (Universidad Complutense de Madrid) – една от най-старите и престижни академични институции в Испания.

Университетът Комплутенсе е едно от най-старите висши училища в света. Първоначално е основан през 1293 г. в Алкала де Енарес, а през 1499 г. е преоснован като Universitas Complutensis. По-късно, през 1836 г., е преместен в Мадрид и е утвърден като водещ университет в Испания, особено след създаването на големия кампус Ciudad Universitaria през XX век.¹ Днес Университетът Комплутенсе е голям държавен изследователски център, известен със своето историческо наследство, значимата си роля в испанския интелектуален живот и разнообразната си академична общност. Към него функционира и издателство „Едисиóнес Комплутенсе“ (Ediciones Complutense), което играе ключова роля в разпространението на академични издания. Издателството публикува монографии, научни поредици, списания и други специализирани издания, подпомага развитието на научната комуникация и укрепва авторитета на Университета като средище на знания и иновации. Неговата мисия е да насърчава създаването и разпространението на научна информация, като същевременно поддържа високи редакторски и академични стандарти.

¹ La Universidad en Alcalá. Reseña histórica. Historia de la UCM. La Universidad Complutense. UCM [online], [viewed 10.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/resena-historica>

Издателството „Едисиóнес Комплутéнсе“ е основано през 2017 г. с цел да осигури институционална рамка за публикуване на научните изследвания, създавани в Университета.² С течение на времето затвърждава позицията си като едно от водещите университетски издателства в Испания и допринася активно за националния и международния академичен диалог в областта на хуманитарните и социалните науки, природните науки и сродните дисциплини. В организационно отношение „Едисиóнес Комплутéнсе“ принадлежи към Службата за публикации на Университета.³ Структурата му включва Редакционен съвет и научни комисии, които определят издателската политика, осъществяват рецензионните процедури и гарантират академичното качество на изданията. Издателските решения се основават на ясно формулирани правила, които акцентират върху оригиналността, методологичната строгост и научната значимост.

Начело на издателството стои Хесус Мария Понсе Карденас, който заема позицията директор на издателството. Той е доцент по испанска литература в Университета Комплутéнсе от 2007 г., където преподава в бакалавърски, магистърски и докторски програми. От 2013 г. ръководи изследователската група „Лирика на Златния век и нейното отражение в поезията на XX и XXI век“. Бил е ръководител на два научни проекта, финансирани от Министерството на науката и иновациите. Научната му дейност се развива в три основни области: литература на Златния век,

² Ediciones Complutense, un nuevo sello editorial. Ediciones Complutense. Investigar. Universidad Complutense de Madrid [online], 25.10.2017, [viewed 10.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense-un-nuevo-sello-editorial>

³ Presentación. Editorial. Ediciones Complutense. Universidad Complutense de Madrid [online], [viewed 10.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/presentacion>

съвременна поезия и взаимодействие между литературата и визуалните изкуства. Той е автор на редица монографии и колективни издания, посветени на ренесансовата и бароковата поезия, както и на теорията и практиката на имитацията. Работи и върху влиянието на класическите, неолатинските и италианските автори върху испанската поезия. Значителна част от трудовете му са посветени на връзките между поезията и изобразителното изкуство. Освен автор на монографии и научни статии, той е съставител и редактор на критически издания на автори от Златния век и на съвременни поети.⁴

Екипът на издателството включва също ръководител на звеното за публикации, ръководител на управлението на публикациите, ръководител на редакционния отдел, отговорник по продукцията, отговорник по управление и комуникация, отговорник по дистрибуция и поръчки и началник склад и логистика.⁵

Членовете на Редакционния съвет са утвърдени преподаватели и изследователи от различни факултети на Университета Комплутенсе. Председател на съвета е Исабел Мария Гарсия Фернандес, която заема длъжността заместник-ректор по култура, спорт и университетско разширяване. Тя преподава в областта на живописта и консервация-реставрацията, има специализация по музеология и развива изследвания в сферата на музеографията и опазването на културното наследство. Редакционният съвет обединява експерти от хуманитарните, социалните и природните науки, което гарантира интердисциплинарен подход в издателската дейност.⁶

⁴ CVN – Jesús María Ponce Cárdenas. Universidad Complutense de Madrid [online], 11.09.2022, [viewed 11.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/file/cvn-jesus-ponce-cardenas-coleccion-estudios-literarios?ver>

⁵ Directorio. Editorial. Ediciones Complutense. Universidad Complutense de Madrid [online], [viewed 11.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/directorio-ediciones>

⁶ Consejo Editorial. Editorial. Ediciones Complutense. Universidad Complutense de Madrid [online], [viewed 11.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/consejo-editorial>

Издателството изпълнява ясна мисия да представя пред обществото съдържание с високо качество в три основни направления: научноизследователско, преподавателско и популяризаторско. Публикуваните трудове отговарят на актуалните научни и социални потребности, а редакционният процес следва принципите на прозрачност, уважение към многообразието, приобщаването, равенството и устойчивото развитие. Издателството активно насърчава интернационализацията на своята продукция, като подкрепя публикуването на текстове на езици, различни от испанския.

Публикации се включват в действащи поредици или списания според тяхната тематична и редакционна насоченост. Авторите подават своите предложения в изисквания формат, след което се разглеждат от Научния комитет на съответното списание или поредица, както и от Редакционния съвет на издателството. Всички ръкописи подлежат на задължително двойно анонимно рецензиране. Представените текстове трябва да съответстват на ясно формулирани редакционни изисквания и на тематичния профил на съответната поредица или списание. Освен това те трябва да отговарят на критерии като оригиналност, научна значимост, концептуална и методологическа строгост, принос към знанието, вътрешна логическа последователност, яснота на изложението, обосновани заключения и актуална библиография. По правило не се приемат за публикуване сборници с доклади от конференции, отчети по проекти, преводи без придружаващо критическо изследване, факсимилни издания, както и магистърски и докторски трудове, които не са преработени с оглед на публикуване. „Едисиóнес Комплутénсе“ поставя акцент върху качеството във всички етапи на редакционния процес. В стремежа да засили социалната си ангажираност, издателството подкрепя политиката на отворен достъп до научните си публикации. Те се предоставят свободно онлайн без разходи за авторите или читателите, като същевременно се запазва възможността за продажба в печатен формат. По този начин се цели повишаване

на видимостта на изследванията, увеличаване на тяхната приложимост и разширяване на достъпа до тях извън университетската среда. „Ediciones Complutense“ е член на Съюза на университетските издателства, което му осигурява участие в престижни национални и международни панаири на книгата. Наред с това издателството развива сътрудничество с публични и частни институции за съвместни издания и обмен на публикации, като резултат от тази политика е създаването на поредицата *Coediciones* („Съвместни издания“).⁷

Предложенията за публикуване се подават чрез официален формуляр, като е необходимо да бъдат приложени текстът (частично или изцяло) и декларация за авторство. Получените ръкописи се регистрират, потвърждава се получаването им и те преминават през проверка с антиплагиатски софтуер и техническа редакция. След това материалите се изпращат до ръководството на съответната поредица и се разглеждат от Научния комитет съобразно редакцията политика. Решение се взема в установени срокове. Ако предложението бъде одобрено, авторът трябва да предостави окончателния текст, който отново се проверява за съответствие с изискванията. Двойното анонимно рецензиране се извършва от двама външни специалисти. При разногласие се назначава трети рецензент. При положителни становища авторът получава анонимните препоръки и разполага със срок за извършване на корекции, които впоследствие се преглеждат от рецензентите. Окончателното решение се взема от Редакционния съвет и се съобщава официално на автора. Преди подписване на издателски договор авторът трябва да представи декларация за добри практики и прехвърляне на права, както и доказателства за разрешение при използване на изображения или други защитени материали.⁸

⁷ Política editorial. Editorial. Ediciones Complutense. Universidad Complutense de Madrid [online], [viewed 12.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/politica-editorial>

⁸ Proceso de selección y evaluación de originales. Autores/as. Ediciones Complutense. Universidad Complutense de Madrid [online], [viewed 12.01.2026]. Available from: <https://www.ucm.es/ediciones-complutense/proceso-evaluacion-originales>

Профилът на издателската продукция е предимно академичен и научен. Издателството на Университета Комплутенсе публикува научни монографии, сборници, учебни помагала и трудове с културна и обществена насоченост, както и широк спектър от научни списания. То подкрепя както индивидуални автори, така и колективни трудове особено когато те са част от утвърдени тематични серии и колекции. Фокусира се основно върху издания с мултидисциплинарен характер, които отразяват актуалните изследователски теми и социално-научни предизвикателства. Изданията му са предназначени както за академичната общност, така и за по-широка читателска аудитория. Каталогът включва широка гама от теми – от литературни и хуманитарни изследвания през научни публикации от различни дисциплини до издания, свързани с университетската институционална дейност. В него се откриват както традиционни академични книги, така и специализирани списания, насочени към изследователи, преподаватели и студенти.

Наличните публични данни не предоставят единна и официално обобщена статистика за годишния обем на продукцията на „Едиси́онес Комплутенсе“. Съществуват обаче източници, които позволяват да се очертае мащабът на неговата дейност. Издателството управлява Портала на научните списания на Университета Комплутенсе, който обединява приблизително 84 активни научни списания и 31 архивирани издания. Това показва значителна и устойчива периодична продукция в различни научни области. Част от тези списания публикуват собствени редакционни статистики (брой подадени статии, време за рецензиране, процент приети текстове), но тези данни са разпределени поотделно за всяко издание и не са обединени в общ годишен отчет. Що се отнася до книгоиздателската продукция, външни търговски каталози регистрират около триста и петдесет заглавия, свързани с името на издателството. Макар тези числа да

не представляват официална статистика, те дават ориентировъчна представа за брой на публикуваните книги.

„Едисиóнес Комплутéнсе“ публикува в различни медийни формати, включително традиционни печатни издания и електронни формати като PDF и EPUB. Значителна част от книгите и почти всички списания са достъпни онлайн, като издателството активно подкрепя дигиталното публикуване и отворения достъп в съответствие със съвременните тенденции в научната комуникация.

Пазарната реализация е насочена предимно към академичния и институционалния сектор. Разпространението се осъществява чрез онлайн магазина на издателството, университетски и библиотечни мрежи, както и чрез участие в академични и международни панаири на книгата, често в сътрудничество с други университетски издателства от Испания и чужбина. Издателството редовно е част от Панаира на книгата в Мадрид и Международния испански панаир на книгата Liber, като се стреми да покаже значението и стойността на научните книги.⁹

Издателството поддържа силно онлайн присъствие чрез своя официален сайт, където публикува информация за нови издания, издателска политика и актуални новини. Освен това администрира и поддържа множество научни списания чрез университетската дигитална платформа за научни издания, като по този начин затвърждава ролята си в съвременната академична среда.

Обзорът на продукцията и дейността на „Едисиóнес Комплутéнсе“ доказва, че то е водещо университетско издателство, което успешно съчетава традиционните ценности на академичното книгоиздаване с модерните дигитални модели за разпространение на научното знание.

⁹ Fernández, Jaime. Ediciones Complutense, en la Feria del Libro de Madrid 2025. Noticias. Tribuna Complutense [online], 09.06.2025, [viewed 11.01.2026]. Available from: <https://tribuna.ucm.es/news/ediciones-complutense-en-la-feria-del-libro-madrid-2025>

Моделът Вилнюс

Даниел Гаджев

Академичното книгоиздаване е основа на научната комуникация. То осигурява съхранението и разпространението на знанията не само в модерния свят, но и далеч назад във времето. Пример за вековна традиция в създаването и публикуването на научни знания е Университетът във Вилнюс.

От Йезуитската академия до дигиталните платформи

Историята на Издателството на Университета във Вилнюс датира още от края на XVI век и е пряко свързана с развитието на това най-старо висше училище в Литва. Издателството започва своята дейност през 1575 г., четири години преди самият Университет да бъде учреден. Основано благодарение на помощта на благородника Микалоюс Криступас Радвила Нашлайтелис¹, наричан още „Сирака“, то започва дейността си като печатница на Йезуитската академия². Само година по-късно, през 1576 г., от печат излиза първата книга „За Пресветото тайнство срещу ереста на Цвингли“³, насочен срещу реформаторските движения.

¹ History. Vilnius University Press (2025) [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.vu.lt/leidyba/en/about-us2/history>

² Йезуитска академия (1579 – 1773) – първоначалното наименование и структура на Университета във Вилнюс преди закриването на Йезуитския орден и последвалите реформи. – Б. а.

³ В превод: „За Пресветата Евхаристия срещу ереста на Цвингли“. Улрих Цвингли е един от лидерите на Реформацията в Швейцария, чиито възгледи за причастието (Евхаристията) са отхвърлени от Католическата църква. – Б. а.

Основателят на
Издателството на
Университета във Вилнюс

Важен момент в легитимирането на институцията е кралската привилегия, дадена през 1579 г. от Стефан Батори, крал на Полша и княз на Литва, с която Йезуитската академия получава статут на университет, а печатницата – на официално академично издателство.

В началото на XVII век то разширява значително своя капацитет и изработва най-ценните научни издания за онзи период. Благодарение на финансиране от светското общество, Църквата и лични дарения от своя основател издателството укрепва и става независимо. В средата на XVIII век то публикува над 50 заглавия годишно на

гръцки, френски, италиански и немски език, като достига мащаби, съпоставими с водещите западноевропейски издателски центрове. След закриването на Йезуитския орден през 1773 г. и последвалите политически сътресения издателството преминава през различни форми на управление и собственост. През 1805 г. е придобито от Юзеф Завадски, под чието ръководство дейността му значително се разраства. Той открива и книжарница със значителен за времето си брой заглавия. Няколко поколения от фамилията Завадски управляват издателството до навечерието на Втората световна война.

През 1940 г., когато Съветският съюз окупира Литва, издателството е национализирано. До 1990 г. функционира като редакционно-издателски отдел на Университета във Вилнюс. След като Литва възвръща своята независимост, издателството придобива икономическа самостоятелност, а от 2017 г. е структурно звено на Университета.⁴

⁴ About VU. Vilnius University [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.vu.lt/en/about-vu>

В академичното публикуване ключово предизвикателство пред издателствата с дълга и богата история е балансът между съхраняването на установените стандарти и необходимостта от технологично развитие. С това започва и списъкът ми с въпроси, които изпратих до Издателството на Университета във Вилнюс. Благодарен съм за отговорите, които получих от ръководителите на издателството – директора д-р Арунас Гудинавичюс, главната редакторка д-р Милда Балтримиеене и търговския директор д-р Аста Урбанавичюте-Глобьене.

Ръководителите на Издателството на Университета във Вилнюс⁵

– Като академично издателство на най-стария университет в Балтийския регион как поддържате баланс между традицията и иновациите в издателската дейност?

– Не вярвам, че дългогодишните традиции могат по някакъв начин да повлияят негативно на иновациите. Точно обратното, те се допълват взаимно. Още от най-ранните си години, издателството поддържа високи академични стандарти и запазва устойчивите си принципи да публикува висококачествени монографии, учебници и научни списания, като отдава огромно значение на задълбоченото рецензиране на ръкописите.

⁵ Снимките на издателския екип са предоставени от д-р Арунас Гудинавичюс. – Б. а.

В същото време иновациите са също толкова важни: книгите се публикуват не само в традиционния печатен, но и в дигитален формат. Предоставят се научни списания на отворен достъп и се осигурява тяхното индексване в международни бази данни, за да могат да достигнат до световната академична общност. Използват се съвременни комуникационни инструменти с фокус върху по-широко разпространение, участие в международни панели на книгата и провеждане на инициативи, които правят науката по-достъпна.

Интегрирането на дигиталните формати наравно с печатните издания е не просто тенденция, а стратегическа необходимост. Издателството разпространява голяма част от продукцията си в дигиталните формати PDF и EPUB, осигурявайки на международната аудитория значително по-лесен достъп до тях. Фокусът е съсредоточен върху списанията с отворен достъп. Присъствие на тези издания в световните бази данни е гарант, че научноизследователската дейност на Литва е забелязана в световен мащаб.

Издателският механизъм

Според ръководството на издателството дигиталната трансформация не е самоцелен процес, а стратегическо средство за демократизиране на знанието. Пример е инициативата за популяризиране на науката чрез тематични поредици. Те използват съвременни канали, за да излязат от затворените академични кабинети и да стигнат до обикновения читател.

Успехът на едно университетско издателство винаги зависи от подбора на авторите му и сътрудничеството с академичните звена. Ето отговора на въпроса ми какъв е пътят на ръкописите и как е организиран процесът на рецензиране:

– Тъй като издаваме различни по тип книги и списания, издателската подготовка и рецензирането зависят от типа на ръкописа. Всяко научно списание има свой главен редактор, който

носи отговорност за подбора на статиите и организира независимото рецензиране от експерти. При монографиите, академичните сборници и учебниците рецензиране често се извършва в съответните факултети на Университета. Когато тези ръкописи стигнат до издателството, започва редакторската им обработка. Тя обаче не е много трудна, защото текстовете вече са били внимателно анализирани и проверени на по-ранен етап от колегите на факултетно ниво.

Когато става въпрос за научнопопулярни издания, издателският екип има много повече работа. Редакторската намеса е значителна и понякога отнема много време, преди да достигнем до желаното от нас качество. В подготовката на всички ръкописи, независимо какви, работим в сътрудничество с авторите със споделената цел да постигнем високо стойностна публикация.

Връзката с академичната общност

– Как се осъществява сътрудничеството на издателството с факултетите на Университета? И каква е ролята на Издателския комитет?

– Комуникацията с научните звена на Университета е двустранна. Идеите за нови книги понякога идват от факултетите. В други случаи издателството отправя „отворени покани“ за написване на конкретни учебници или научнопопулярни книги, като тогава се извършва подбор сред много ръкописи, включително и от външни автори. Тогава Издателският комитет има ключова роля в оценяването на постъпилите ръкописи. Тъй като в него има експерти от различни дисциплини, решенията за издателския план са обективни, особено когато се обсъждат външни автори.

Следва въпросът ми как издателският екип решава кои са темите, които представляват интерес за учениците, студентите и научната общност.

Според ръководството на издателството изборът на нови теми се основава на три принципа. Първият е необходимостта да се отговори на актуални и значими събития. Това важи най-вече за познавателните издания, които дават обоснован отговор на читателите по теми от голямо обществено значение – например така се появиха заглавията ни за пандемията от COVID-19 или за пропагандната война. На второ място е вниманието към теми от национално значение, защото те често не са предмет на научните изследвания, които все повече се глобализират и се публикуват не на нашия език, а на английски. Това са проучвания, свързани с нашата страна, отделен неин регион или дори малка местна общност. И не на последно място – когато се забележи, че даден лекционен курс предизвиква голям интерес, той заслужава да се превърне в публикация и да достигне до по-широка публика.

Пътят към читателите

За да стигне знанието до хората, Издателството на Университета във Вилнюс залага на многоканална дистрибуция. Това е система, включваща стратегическото използване на различни канали за достигане до различни потребителски сегменти и оптимизиране на възможностите за продажби. Включват се онлайн платформи, физически магазини, търговци на едро и директни продажби. Комбинират се директни и индиректни канали в една дистрибуторска мрежа.⁶

Основният канал за продажби на издателството е собствена електронна книжарница (knydunas.vu.lt), но книгите се предлагат и в над 40 физически обекта, както и в 11 онлайн платформи. Чрез институционални абонаменти много университети получават достъп до дигиталните ресурси. Издателството активно разгласява и рекламира продукцията си чрез различни медийни канали: информационни бюлетени, профили в

⁶ Bennett, Simmons. Best Multi-Channel Distribution Strategies to Maximize Reach and Impact in 2025. *Invensis* [online], 11.08.2025, [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.invensis.net/blog/multi-channel-distribution-strategies>

социалните мрежи, прессъобщения до традиционните печатни издания и новинарските сайтове.

В стремежа си да стигне до по-широка аудитория издателството поддържа научнопопулярната поредица „Вилнюски университет за всички“. Тя е насочена не само към академичната общност, но и се опитва да приобщи повече читатели, включително ученици и студенти, предлагайки им подробна информация и проверени факти на достъпен език. Тук предизвикателството е да се намери точният баланс: научните факти да бъдат представени на разбираем език, без това да оцетява тяхната достоверност.

Издателският екип

Предизвикателствата

Въпреки лидерството в Балтийския регион, проблеми пред издателството не липсват. Предизвикателства от различно естество оказват влияние върху решенията и дейността на екипа му. Затова търся информация за трудностите пред издателството:

– Кои са най-големите предизвикателства, пред които сте изправени днес – конкуренция в дигиталната среда, отворен достъп, недостатъчно финансиране, пиратство или нещо друго?

– Всички изредени проблеми съществуват, но има начин да бъдат преодолени. Нашето издателство е местният лидер в

академичното публикуване, така че не усещаме силна конкуренция, поне не в Литва и балтийските страни. Въпреки това пиратството на електронни книги, особено на учебници, остава проблем. Контролът върху нелегалното им разпространение е труден. Опитваме се да се борим с него. Едно от по-големите предизвикателства е постепенното намаляване на броя на монографиите.

Изкуственият интелект – помощник, а не враг

– Бихте ли споделили мнението си относно внедряването на изкуствен интелект в издателската дейност? Виждате ли го като заплаха или като мощен технологичен инструмент?

– Важно е да се признае, че изкуственият интелект може да даде на издателите значително предимство и да допринесе за по-голяма ефективност в работата ни. По-конкретно, ползите от него могат да включват по-бързи процеси на редактиране, по-богати метаданни и по-широка достъпност. Изкуственият интелект е особено ценен в областите, където процесите са повтарящи се и стандартизирани като управление на метаданни, първоначално редактиране или създаване на алтернативен текст.

Въпреки това издателите в момента не могат да използват пълноценно предимствата му, защото се сблъскват с неяснота по отношение на авторските права и юридическа несигурност в тази област, особено в страни с по-малко разпространени езици като Литва. Нормативни документи, които ясно определят границите и отговорностите, биха помогнали за намаляване на тази несигурност и биха ограничили риска от нарушаване на авторските права.

Възможно решение би могло да бъде целенасоченото обучение на издатели, което може да превърне изкуствения интелект от заплашителна неизвестност в полезен инструмент, генериращ стойност особено ако такова обучение набляга на допълването на

човешкото творчество, а не на неговото заместване. Друг важен аспект е повишаването на прозрачността и установяването на ясни правила за използване на изкуствения интелект. Издателите трябва да посочват къде и как са използвани инструментите му, тъй като това повишава доверието на читателите към тях.

Глобалната мрежа – поглед към бъдещето

– Издателството на Университета във Вилнюс осигурява отворен дигитален достъп, активно развива електронните си каталози и повишава международната си популярност. Как си представяте развитието на академичното издателство през следващите 5 – 10 години?

– Вярваме, че през следващите години академичното публикуване вероятно ще става все по-дигитализирано, отворено и глобално свързано. Очакваме, че тенденцията към отворения достъп не само демократизира знанието, но и насърчава по-голямо сътрудничество между изследователите.

Освен това интеграцията на изкуствения интелект и подобрената дигитална инфраструктура ще рационализират редакционните процеси, ще ускорят откриването на публикации в базите данни и ще позволят по-интерактивни преживявания за читателите. Тъй като издателите дават приоритет на присъствието в световното виртуално пространство, можем да очакваме по-голямо участие в международни изследователски мрежи и повече многоезични публикации, гарантиращи, че местните гласове и регионалните изследвания допринасят смислено за глобалния академичен пейзаж.

Бъдещето е в отворената наука. Това е разбирането на най-голямото академично издателство в Литва – изследванията на местните учени да не стоят затворени, а да участват пълноценно в световния научен обмен чрез повече публикации на чужди езици и международни партньорства.

В цялостната си дейност Издателството на Университета във Вилнюс успешно балансира между 500-годишната си история и дигиталното настояще. Чрез фокус върху качеството и технологиите издателството не просто популяризира литовската наука, а я издига на световната академична сцена. Урокът от Вилнюс е прост: бъдещето не е във войната между човека и машината, а в тяхното разумно и етично сътрудничество.

В сърцето на Латинския квартал

Теодора Шерлетова

Наред с останалите западноевропейски държави, изградили стабилните основи, върху които лежи университетското образование днес, историческият принос на Франция е неоспорим. От Средновековието до наши дни страната продължава да поддържа едни от най-високите стандарти за качество на висшето образование на Стария континент. Репутацията на Сорбоната като най-старата и уважавана академична институция в страната остава непоклатима.

Латинският квартал на Париж, който по-късно се превръща в средище на най-престижните висши училища, се формира като център на интелектуалната дейност и педагогиката още през XII век. Години след това, вследствие на развитието на университетската общност, излизат наяве сериозни разногласия между властите, студентите и преподавателите. През 1253 г. френският богослов Робер дьо Сорбон създава колеж, който четири години по-късно става известен като Сорбоната.

В епохата на Средновековието Парижкия университет се превръща в най-големия културен и научен център на Европа и успява да привлече 20 000 студенти. Репутацията му се дължи както на преподавателите, така и на библиотеките, чието богатство от материали е сравнимо с това на папските библиотечни запаси. През 1469 г. в Сорбоната е пусната в действие и първата

печатна преса във Франция по инициатива на библиотекаря на Луи XI и на тогавашния ректор Йохан Хайнлин.

През 1622 г. за ректор на Сорбоната е избран кардинал Ришелю. Под неговото ръководство Сорбоната се разраства и процъфтява значително, като това ѝ позволява да играе все по-важна роля в живота в кралството. За жалост, вследствие на размириците по време на Френската революция, тя първо затваря врати, а след това е изцяло заличена. Години по-късно Наполеон решава да възстанови Университета и да му даде императорски статут. Образователната система на французите е изцяло преустроена и в резултат на това са създадени пет нови факултета – по богословие, наука, филология, право и медицина. Тогавашната Сорбоната се превръща в седалище на първите три от тях и редом с това служи за ректорат на Академията на Париж. Същинският Парижки университет е построен отново през 1896 г. и за седалище му служи Сорбоната.

Първата половина на XX век се оказва изпълнена със сериозни обновления за институцията. Изследователи и преподаватели в различни области правят бележити научни открития и се появяват нови дисциплини. Вследствие на студентските вълнения и масовите стачки от май 1968 г. са предприети действия по затварянето на Парижкия университет. При неговото разпадане са създадени тринадесет нови висши училища, които до ден днешен съхраняват традициите и уважават наследството, което той оставя на академичния свят в национален и световен мащаб. Една от първите новосъздадени институции е университетът, наречен „Париж 1: Пантеон-Сорбона“¹.

Новият университет е първият във Франция, който поставя ясен фокус върху хуманитарните и социалните науки. Благодарение на своя широк спектър от дисциплини той подготвя бъдещи

¹ Histoire de l'université. Présentation. Université. Paris 1 Panthéon-Sorbonne [online], 2025, [viewed 22.12.2025]. Available from: <https://www.pantheonsorbonne.fr/universite/presentation/histoire-luniversite>

изследователи, преподаватели, експерти по право, кадри за администрацията, икономисти, артисти. Университетът поставя човека в центъра на изследователската дейност в името на една по-хуманна наука и на едно по-устойчиво и справедливо общество.²

Академичната издателска структура на Университета е с наименование „Едисион дьо ла Сорбон“ (Éditions de la Sorbonne). Нейната основна мисия е да публикува и разпространява научните изследвания, като изгражда богат каталог, който включва в себе си над хиляда произведения и всяка година се обогатява с около четиридесет нови заглавия. Издателството поставя акцент и върху разнообразието от области, към които принадлежат неговите публикации – история, философия, история на изкуството, археология, антропология, история на правото, социални и политически науки, както и познания за околната среда.

Каталогът на „Едисион дьо ла Сорбон“ е съставен от 33 дисциплинарни и тематични поредици, които следват направленията на изследователската дейност на Университета, като всяка от тях има собствени, ясно различими редакторски подход и визуална идентичност. Към тях се добавят и шест списания, както и три допълнителни издания за докторанти. Във фонда се съдържат и 24 поредици за културното наследство на Франция. До някои от изданията на тези поредици е осигурен отворен достъп онлайн чрез платформите OpenEdition Books и Persée.

² Présentation. Université. Paris 1 Panthéon-Sorbonne [online], 2025, [viewed 22.12.2025]. Available from: <https://www.pantheonsorbonne.fr/universite/presentation>

Издателството се отнася отговорно към водещата си роля в сектора на академичното книгоиздаване и се придържа към принципите на библиоразнообразието. То активно защитава авторитета на печатния формат, като същевременно поддържа политика на активна дигитализация в рамките на отворената наука.³

От над двадесет години издателството разполага със собствена книжарница в Латинския квартал, която се е превърнала в културен и дискуссионен център. В нея, освен че се предлага цялата издателска продукция, често се организират и различни събития, премиери или обсъждания, станали популярни като „Срещи на № 212“. Наименованието отразява адреса на книжарницата в Латинския квартал: улица „Сен Жак“ 212. Тези срещи се провеждат веднъж на три месеца с основна цел не само да представят новите публикации в сферата на хуманитарните и социалните науки, но и да осигурят пространство за диалог по различни теми между изследователи, студенти и читатели.⁴

Постът на директор на „Едисон дю ла Сорбон“ от 2019 г. насам се заема от проф. Бертран Тийе. Освен тази ръководна роля, той е част и от академичния състав на Университета в областите история и цивилизации, история на модерните светове, история на съвременния свят, на изкуството и на музиката. Сред изследваните от него теми са етнография, унаследяване на популярната култура, история на спорното наследство.⁵ Проф. Бертран Тийе откликна на поканата да представи дейността на ръководеното от него университетско издателство.

³ La maison d'édition. Accueil. Éditions de la Sorbonne [online], 2025, [viewed 22.12.2025]. Available from: <https://www.editionsdelasorbonne.fr/store/page/83/la-maison-d-edition>

⁴ Les Rencontres du 212. Accueil. Éditions de la Sorbonne [online], 2025, [viewed 22.12.2025]. Available from: <https://www.editionsdelasorbonne.fr/store/page/95/les-rencontres-du-212>

⁵ M. Bertrand Tillier. Pages Personnelles de nos enseignants-Chercheurs, chercheurs et doctorants. Paris 1 Panthéon-Sorbonne [online], 2025, [viewed 22.12.2025]. Available from: <https://www.pantheonsorbonne.fr/page-perso/bertrand.tillier%40>

Проф. Бертран Тийе

– Към настоящия момент „Егисион дьо ла Сорбон“ поддържа над 30 забележителни поредици в своя каталог. Бихте ли описали по-подробно какво всъщност представляват процесите по създаването и развиването на една поредица?

– Поредиците, които публикуваме, са в пълно съответствие с основните дисциплини, изучавани в Университета – история около 55% от каталога ни, философия – 30% и т.н. Те са съобразени с областите на академичните изследвания на наши преподаватели, въпреки че издаваме и трудове на външни автори. В този контекст, най-отдавнашните поредици са създадени още през 1971 г., когато е основан Университетът и се сдобива с издателство. Ние обаче се стремим да реализираме нови идеи за поредици. Обикновено колеги се свързват с нас и ни предлагат да създадем дадена поредица, посветена на актуални и иновативни изследователски теми. Сецам се например за поредицата „История на околната среда“, която ни беше предложена от Гийом Блан, специалист по тази проблематика и преподавател по съвременна история във филиала на университета „Сианс По“ в Бордо. Решихме да създадем такава поредица, тъй като има много автори и текстове, които предстои да бъдат публикувани – докторски дисертации, които скоро ще бъдат защитени,

или колективни проекти, които ще бъдат издадени в книги – и ще позволят да се разпространят резултатите от академичните изследвания. Книгите, които ще публикуваме, ще представят изявените позиции в тази област с помощта на справочни издания. Най-общо казано, ние успяваме да издадем по една-две книги за всяка поредица в период от 12 до 18 месеца. Следователно това е обвързано с много работа по цялостното планиране на издателския процес, а тази политика се води в дългосрочен план.

Отвореният достъп до съдържание в сферата на академичното книгоиздаване излиза все повече на преден план през последните години. Съвременните издатели са изправени пред въпросите как да осигурят отворен достъп – посредством коя платформа и до кои публикации от каталога им.

Издателството на Сорбоната не е изключение и екипът му съвсем открито се опитва да приспособи продукцията си към тази тенденция. Директорът споделя, че възможността техните книги да бъдат публикувани и достъпни онлайн представлява огромен залог. В рамките на отворената наука издателството е избрало да работи с платформите OpenEdition Books (за книгите) и OpenEdition Journals (за списанията). През тези дигитални платформи тяхното съдържание може да се използва чрез така наречения достъп Freemium: безплатно четене онлайн, но с платено сваляне на файловете във формат PDF или ePub.

Проф. Тиѐе отбелязва също, че процесът по осигуряването на достъп е много дълъг. Дадена поредица или списание, които следва да се публикуват с отворен достъп, трябва да съществуват от поне две години и да имат поне няколко книги или броеве зад себе си, за да могат да се предложат. Когато съответната поредица бъде одобрена от платформата, онлайн се публикуват всички издадени до момента произведения, които я съставят, а след като се появят нови – с тях се случва същото. Три четвърти от каталога на издателството е достъпен чрез OpenEdition. Това

са справочни издания, които екипът на издателството смята за необходимо да бъдат дигитализирани и достъпни, най-вече с цел да достигнат и до аудитория в чужбина.

Всички трудове, които не са включени в тази платформа, са или преиздания на съдържание, което е достъпно другаде, или са по-кратки есета и изказвания, за които е достатъчно разпространението в печатен формат. Проф. Тийе заявява, че онлайн присъствието очевидно е задължително за академичното книгоиздаване, тъй като то гарантира разпространение в световен мащаб, което физическите книжарници не са способни да предложат.

– Като издателство с голям авторитет „Едисон дьо ла Сорбон“ предлага произведения, обект на интерес за широката публика и дори разполага със собствена книжарница. Какви са наблюденията Ви относно реализацията на продукцията на френския и на световния пазар? Онлайн продажбите вземат ли превес?

– Около 80% от продажбите ни се дължат на печатни книги и се осъществяват посредством френски и франкофонски книжарници извън страната – в Белгия и Швейцария например. Останалите продажби се осъществяват онлайн, но с всяка изминала година делът им се увеличава. Книжарницата ни на улица Saint Jacques представлява търговско пространство, място за срещи с аудиторията и за представяне на новите заглавия. От съществена важност за нашето издателство е да има представителство чрез собствена книжарница в Латинския квартал, който е исторически обвързан с университетите, елитните школи и издателите. Това е и мястото, на което се намират много от нашите клиенти – преподаватели, изследователи и студенти. В контекста на събитията под наслов „Срещи на № 212“ ние представяме новоизлезлите книги и каним публиката да се запознае с техните автори. Съумяваме, разбира се, да организираме премиери и на други места, които да са в унисон с темите, засегнати

в произведенията – изследователски центрове, специализирани библиотеки, кина или музеи.

Едно от ключовите решения, които всяко издателство взема за себе си, е какви заглавия ще поддържа в своя каталог. Често срещано явление е академичните издатели да се занимават не само с книги, но и с периодика. Проф. Бертран Тийе разкрива малко повече за списанията на „Едисион дьо ла Сорбон“: *Те са шест и се отнасят до научните области, които съответстват на поредиците, публикувани от тях като история на фотографията, хуманитарните науки и т.н. Работата по тези издания е различна от тази по книгите, тъй като за навременното им публикуване в два броя годишно трябва стриктно да се следва издателският график. Най-важен е фактът, че тези списания са посветени на актуални научни въпроси във време, в което се обсъждат епистемологичните аспекти, които стоят в основата на дисциплините. Следователно издателството допринася за тази академична дискусия с публикуването на тематични материали.*

– Университетското издателство показва сериозно развитие и много добра адаптация към технологичната трансформация на издателската индустрия днес. Наличните способи в тази дигитална ера са безбройни, но напоследък като че ли изкуственият интелект заема челна позиция. Какво мислите за използването му в книгоиздаването? Прилагате ли го в работния процес?

– Ние не използваме генеративен изкуствен интелект при издаването на книги и списания. Благодарение на специфични инструменти сме способни да проверим дали книгите, достигнали до нас, са генерирани от изкуствен интелект по същия начин, по който ги проверяваме за плагиатство. Въпросът за употребата му е от ключово значение за всяко издателство, което се стреми да публикува трудовете на изследователи, които мислят и пишат самостоятелно. Масовото навлизане на генеративния изкуствен интелект, според мен, обозначава навлизането ни в

XXI век. Без съмнение, оттук насетне ще се наложи да работим съвместно с него. Затова трябва да се адаптираме към него, да регламентираме прилагането му, както и да поставим ясни граници за толерантност към неговата употреба от авторите. Задълбочените дискусии по тези въпроси тепърва започват.

В заключение на представянето на издателството проф. Бертран Тийе насочва поглед към бъдещето: „Едиссион дьо ла Сорбон“ ще продължи да бъде издателство с търговска насоченост, което се стреми към добра пазарна реализация и широко разпространение на продукцията си. Екипът ни се старая да поддържа възможно най-доброто качество на трудовете, чието съдържание се проверява от висококвалифицирани преподаватели и изследователи, преди да бъде взето решение за издаването им. Амбицията ни е да допринасяме за разпространението на знанието сред обществото и да придаваме стойност на най-актуалните научни постижения. Издателството ще се стреми с дейността си да подпомага разработването и популяризирането на значими научни изследвания и в бъдеще.

Общото благо пред личната изява

Екатерина Панчева

Много може да се каже за Япония. Мечтана дестинация за мнозина, Страната на изгряващото слънце е известна с вековните си обичаи, хилядите традиционни изкуства и занаяти, богатата си история, ярката поп култура, както и несломимия дух на народа си. Тя е държавата с най-много столетници на глава от населението, а продължителността на живот е средно 85 години.

Япония бележи висок технологичен напредък през последните десетилетия и се справя успешно с много предизвикателства. Това се дължи както на дисциплината, която японците възпитават в себе си, така и на образованието, което висшите училища предоставят на възпитаниците си.

Издателството на Токийския университет

Токийският университет има дълга история, която се корени в основаването на три академични институции в края на 60-те години на XIX век. Те претърпяват организационни промени и на 12 април 1877 г. се сливат, като образуват новосъздадения Токийски университет. Това е датата, на която се отбелязва патронният му празник и се провежда церемонията за откриване на всяка нова учебна година. Първоначално Университетът има четири факултета – медицински, юридически, естествени науки и хуманитарни науки, като броят на студентите е около 1600.¹

¹ About. UTokyo [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.u-tokyo.ac.jp/en/about/about.html>

На 22 юни 1897 г. Университетът е преименуван на Токийски императорски университет. По същото време е основан и Императорският университет в Киото. Скоро след Втората световна война, през 1947 г., висшето училище окончателно сменя името си на Токийски университет (東京大学, Токуо Даигаку) и така се превръща в първия държавен университет в страната. Днес мащабът му достига десет факултета и петнадесет училища за следдипломна квалификация в магистърски и докторантски програми. Той е една от най-престижните академични институции както в страната, така и в света, а сред неговите възпитаници са седемнадесет министър-председатели на Япония, двадесет Нобелови лауреати, седем астронавти и един носител на Филдсов медал².

Шигеру Намбара е ключова фигура в историята и на Токийския университет, и на издателството към него. Като първи ректор след Втората световна война той полага усилия за модернизирването и демократизирването му. По време на неговия мандат се дипломират и първите жени. През 1951 г. основава Издателството към Токийския университет (東京大学出版会, Токуо Даигаку Шуппан-кай) с мисията, която то осъществява и до днес: да разпространява знания и да подпомага научния напредък във всичките му сфери. Екипът му скромно отбелязва, че това е възможно благодарение на подкрепата от читателите, печатарите, издателите и дистрибуторите.³

Като първо издателство към държавен университет в Япония то оказва трайно влияние върху развитието на академичното публикуване в страната. Неговият организационен модел и внимателният подбор на авторите постепенно се превръщат в ориентир за създадените след него университетски издателства.

² Награда за постижения в математиката. Връчва се на всеки четири години на млади учени и носи името на канадския математик Джон Чарлз Филдс. – Б. а.

³ About us. Tokyo university press [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.utp.or.jp/company/cc10366.html>

Така то полага основите на японската традиция в академичното книгоиздаване, при която дългосрочната научна стойност стои над бързата пазарна реализация. Издадената през годините продукция вече включва над 8300 издания.

През 1958 г. издателството учредява субсидия, чрез която финансира и публикува трудовете на млади изследователи от различни академични полета. Благодарение на нея са издадени множество монографии и научни статии. По случай 60-годишнината от създаването на издателството през 2011 г. е учредена награда на името на основателя му Шигеру Намбара. Тя се присъжда на автори, които правят своя дебют в издаването на научни трудове. Чрез тази наградата се насърчава и подкрепя издаването и разпространението на нови стойностни изследвания. Издателството участва не само в крайния етап на научната дейност – публикуването, но и в процеса на академичното израстване. То е посредник между научните изследвания и обществото и се утвърждава като влиятелна институция на знанието.

Издателството на Токийския университет поддържа постоянна връзка с академичната общност чрез собствено периодично издание – списанието UP. Макар да изпълнява комуникационна функция, то не попада в рамката на традиционен маркетингов инструмент, а включва кратки текстове, представяне на нови изследвания, интервюта с автори и дискусии по актуални научни теми. Така се изгражда допълнителен канал за популяризиране на знанието и за поддържане на диалог между изследователи, студенти и по-широка публика.⁴

През 2013 г. издателството премества седалището си в Комаба, предградие на столицата, извън кампуса на Токийския университет. Макар да е свързано с него, издателството остава автономна институция. Това е много характерно за японския модел на академично издаване, при който университетските издателства

⁴ PR Magazine UP. University of Tokyo Press [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.utp.or.jp/up/>

функционират като полунезависими организации. Управлението се осъществява чрез редакционни и издателски комитети, съставени от преподаватели и изследователи от висшето училище. Те изпълняват функциите на консултанти и експерти в различни области и участват както в процеса на оценка и подбор на ръкописи, така и във формирането на издателската политика.

Когато се говори за Япония, не може да не се спомене характерното мислене на хората в тази страна – винаги общото да се поставя над частното. В културен и социален аспект личността се възприема като част от цялото, а не като отделна единица. Благодействието на общността има по-голяма тежест от индивидуалния успех. Много често важните решения се взимат с мисъл за всеобщото благо, при това в дългосрочен план. Това личи и в обръщението към обществото на настоящия президент на Издателството на Токийския университет Такахиро Накаджима:

Създаването на една книга е плод на общ интелектуален труд. Книгата е колективен интелект, изкован в диалог. Самият автор е резултат от диалога с много хора от самото начало. В този ред на мисли, един проникателен редактор е от изключително значение, защото трябва да отсее в човека семената на колективна мъдрост, които да бъдат култивирани с течение на времето. Именно чрез разговор с автора тя се изковава – сложен, но много удовлетворяващ и радостен процес. Смятам, че бъдещето на издателската индустрия ще се измерва с това колко можем да обогатим щастието, което идва от създаването на колективна мъдрост чрез такъв диалог.⁵

Според него целта на академичните издателства е да задълбочат критичното мислене, което се създава в университетите, да насърчават фундаменталните изследвания, както и хуманитарните и социалните науки и да се отворят към обществото, подкрепяйки съвместните усилия за решаване на социалните проблеми. Ако книгоиздаването е начин за изграждане на колективно знание чрез диалог, този подход трябва да бъде разширен и в глобален мащаб.

⁵ Chairman's message and overview. University of Tokyo Press [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.utp.or.jp/company/cc1452.html>

В контекста на съвременния свят, изпълнен с кризи и пренаситен с информация, ролята на университетските академични издателства придобива особена значимост. Издателството на Токийския университет показва, че академичното книгоиздаване не се изчерпва с разпространението на научни текстове, а се превръща в активен участник в изграждането на критично мислещо общество.

Издателството на Университета в Киото

Другият великан в академичното книгоиздаване в Япония е Издателството на Университета в Киото (京都大学学術出版会, Kyōto Daigaku Gakujutsu Shuppan-kai). То е второто академично издателство към държавен университет в Япония.

Университетът в Киото (京都大学, Kyōto Daigaku,) също има богата история. Основан е през 1897 г. като Императорски университет в Киото и е вторият най-стар държавен университет в страната след Токийския университет, като и двата са част от системата на императорските висши училища по това време. След Втората световна война от наименованието му се премахва определението „императорски“. Десет години след основаването си разполага с четири факултета – право, медицина, естествени науки и инженерство, литература. В отговор на нарасналите нужди от образование през 1923 г. е учреден Факултетът по земеделие. С годините броят на студентите нараства, увеличават се специалностите и факултетите. Днес Университетът в Киото включва десет факултета, осемнадесет училища за следдипломна квалификация, тринадесет изследователски института и двадесет и два центъра за научни изследвания. Той е един от най-високо оценяваните университети в Азия, а сред неговите възпитаници са двама Филдсови медалисти и 19 Нобелови лауреати, сред които и Сусуму Китагава, който през 2025 г. спечелва Нобеловата награда за химия.⁶

⁶ History. About. University of Kyoto [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.kyoto-u.ac.jp/en/about/history>

Университетът в Киото е известен с изтъкнатите си изследователи, затова не е изненада, че през 1998 г. е основано и издателството към него. Макар да е създадено доста по-късно от Издателството на Токийския университет, то не му отстъпва по авторитет и също участва активно в академичния обмен на световно ниво. Издателският му план включва задълбочени научни изследвания, публикувани в монографии, сборници, научни поредици и преводни издания. Особено внимание се отделя на хуманитарните и социалните науки, философията, историята, антропологията, както и на дисциплини, в които Университетът в Киото има силни позиции – медицина, биология и екология. Характерен за издателството е стремежът към интердисциплинарност и задълбоченост, като много от публикациите са предназначени не само за специалисти, но и за по-широк читателски кръг.

Издателството също функционира като автономна институция, въпреки че е тясно свързано с Университета. Управлението се осъществява чрез редакционни комитети и експертни съвети, съставени от преподаватели и изследователи. Така се гарантира високо равнище на научните трудове, което отново е израз на типичния за японската академична култура стремеж към устойчива във времето стойност на знанието. Голяма част от продукцията му се издава на английски език, което позволява на японските академични изследвания да достигнат до чуждестранната аудитория. По този начин издателството изпълнява ролята на посредник между японската научна традиция и световното академично пространство, като същевременно утвърждава специфичния интелектуален почерк на Университета в Киото. То допълва модела на Издателството на Токийския университет и макар да няма неговата дългогодишна история, показва как японските академични издателства споделят общата философия, че знанието е колективно и обществено значимо благо.

Университетът в Киото поддържа издателска дейност също и на ниво отделни факултети и изследователски звена. Например

Факултетът по педагогика издава специализирани научни списания и сборници, посветени на проучванията в областта на образованието, педагогиката, психологията и свързаните с тях социални науки. Те функционират като академични платформи, предназначени за публикуване на рецензирани трудове, теоретични разработки и емпирични изследвания.⁷

В свят на неспиращ информационен поток и нарастващ натиск върху академичното образование да бъде измеримо и приложимо издателствата на университетите в Токио и Киото очертават по-различен подход – знанието не се разглежда като индивидуално постижение, а като резултат от продължителен диалог между изследователи, издатели, институции и общество. Той отразява дълбоко вкоренената културна нагласа, характерна за японското население, при която общото благо и колективната отговорност имат приоритет пред индивидуалната изява.

В този смисъл академичното книгоиздаване в Япония може да бъде разбрано като продължение на образователната и етичната мисия, която носят висшите училища. То създава пространство, в което академичните изследвания, хуманитарните и социалните науки поддържат критичното мислене като обществена ценност. Чрез насърчаването на диалога между автори, издатели и читатели се утвърждава модел на публикуване, който поставя трайната стойност на знанието над краткосрочната пазарна реализация. По този начин книгата се утвърждава като форма на бавно, но устойчиво натрупване на колективна мъдрост.

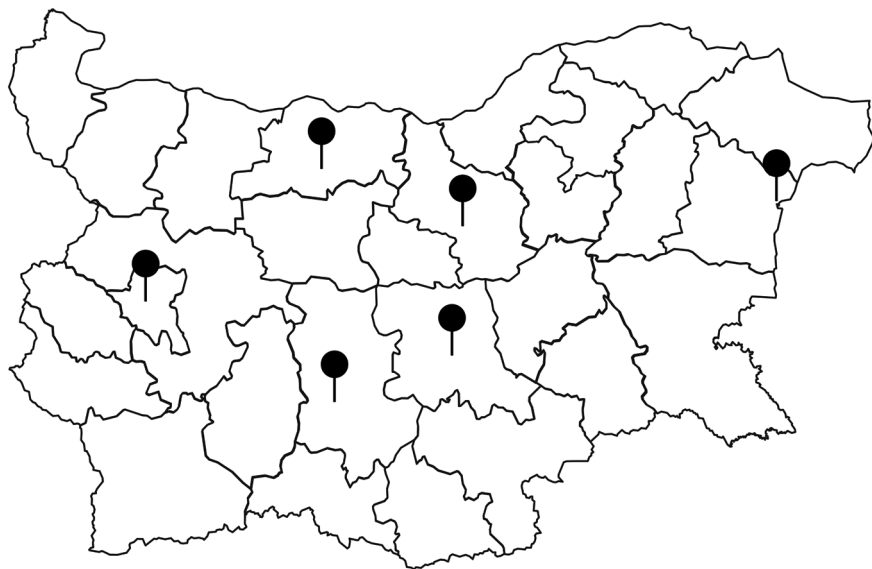
Исправени пред глобални кризи, които могат да се преодолеят с дългосрочна визия за споделени ценности и културно разбираемост, университетските издателства все по-често се оказват пресечната точка между местното и световното познание. Научните публикации в наши дни продължават да са инструмент

⁷ Departmental Publications. Overview. Faculty of Education, Graduate School of Education, Kyoto University [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://www.educ.kyoto-u.ac.jp/en/overview/publications/>

за изграждане на споделена интелектуална отговорност. Двете академични издателства в Токио и Киото се утвърждават не само като пазители на научната традиция, но и като активни създатели на колективно знание в един все по-взаимосвързан свят.

Българският принос

По една нова книга на ден

Юлияна Сакъзова

Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е най-старото висше училище в България. Той обхваща 16 факултета със 120 специалности. В Националната рейтингова система на висшите училища в България Алма Матер заема лидерската позиция в 22 от общо 52 професионални направления през изминалата 2025 г.

Част от структурата на Софийския университет е и най-голямото университетско издателство в България. Основано е през 1986 г. като отговор на растящата научна продукция.

Издателството е многопрофилно, като се стреми да отговори на потребностите както на специалисти в различни научни сфери, така и на по-широка аудитория.¹ Разнообразната му продукция е категоризирана в широк тематичен и жанров спектър: природо-математически науки, хуманитарни и социални науки, икономика и право, медицина и спорт, речници и справочници, изкуства, периодични издания и художествена литература. Направление „Природо-математически науки“ включва издания от областите математика и информатика, физика и механика, химия и фармация, биология, геология и география и туризъм. В категорията „Хуманитарни и социални науки“ попадат книгите за история и археология, философия, психология, социология, политология, публична администрация, европеистика, педагогика, богословие,

¹ За нас. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [онлайн], [видяно на: 13.11.2025]. Достъпно на: <https://unipress.bg/unipress>

журналистика и масова комуникация, библиотечно-информационни науки и филологически науки. Както показва наименованието ѝ, категорията „Изкуство“ обединява книгите за театър, музика, фотография и изобразителни изкуства. За разлика от обичайната академична продукция, Университетското издателство предлага и художествена литература, при това в различни жанрове: биографии, мемоари, детски книги, съвременна проза и поезия.²

„Българска реч“, „Литературата“, „Политически изследвания“, „Съвременна лингвистика“, „Съпоставително езиковедие“, „Филология“ и Forum Theologicum Sardicense са част от периодиката, издавана от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.³

За да представят „от първо лице“ дейността на Университетското издателство, се срещнах с неговия директор проф. Валери Стефанов и с главния му редактор Гергана Борисова. В разговорите ми с тях те не само описаха продукцията и работните процеси, но и като ръководители на издателството представиха вижданията си за развитието му. Първото, което научих с изненада, бе количеството на издателската продукция – повече от триста заглавия годишно, като за 2025 г. точният брой на изданията е 358. Това означава приблизително по една нова книга на ден! Оказва се, че Университетското издателство е едно от най-продуктивните в България.

Проф. Валери Стефанов е преподавател в катедра „Българска литература“ към Софийския университет. Той е автор на над тридесет книги. Участва в редица конференции и конгреси в

² Категории. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [онлайн], [видяно на: 13.11.2025]. Достъпно на: <https://unipress.bg/>

³ Периодика. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [онлайн], [видяно на: 13.11.2025]. Достъпно на: <https://unipress.bg/periodika>

Проф. д-р Валери Стефанов

страната и чужбина. Автор е на трудове в областта на литературната история и критика, както и на художествени творби. Носител е на престижни награди, сред които „Южна пролет“ за дебютна книга в жанр „Литературна критика“ и на наградата на Сдружението на българските писатели за критическата книга „Творбата – място в света“. Проф. Стефанов е директор на Университетското издателство от 2017 г.⁴ В разговора ни той най-напред засяга темата за организацията на работните процеси, а аз насочвам интереса си към неговия конкретен подход:

– Как бихте описали своя начин на управление на издателството?

– Бих го описал така: изключително внимание към всяка стъпка от издателския процес, добра координация между всички отдели и създаване на положителен образ на издателството. Хората трябва да знаят, че тук е мястото на техните книги, които ще излязат добре редактирани, с професионално оформление и в кратки срокове. Изграждането на образа на издателството е от голямо значение. Разбира се, важно е и осигуряването на пазарната реализация чрез стратегия за реклама и публичност. Трябва да се възползваме от модерните начини на презентация на нашия продукт.

– Като ръководител на издателството как поддържате мотивацията на екипа си?

– Мотивацията е всеки да върши това, което трябва да свърши. Най-демотивираща е липсата на достатъчно работа.

⁴ Валери Стефанов. Преподаватели. За факултета. Факултет по славянски филологии [онлайн], 18.10.2024, [видно на: 19.11.2025]. Достъпно на: <https://slav.uni-sofia.bg>

Затова най-важното в мотивацията е да се намери работа на всички. Читателският интерес към издадените книги също допринася за мотивацията на колегите. Това постижение носи чувство на удовлетворение и е показател за високото качество на извършената работа.

– Трудно ли е за едно академично издателство да достигне до книжния пазар?

– Академичните ни издания имат професионален, а често и ограничен читателски кръг. Въпреки това успяваме да ги продаваме доста добре. Винаги съм казвал, че целта не е само да се издаде една книга, но и да се продаде. Измерваме успеха си чрез многостранните си отчети и проследяването на пазарната реализация. Залагаме на традиционни методи на реклама, но с по-добре визуално представяне на съдържанието.

По време на разговора проф. Стефанов изтъква два ключови фактора за търговския успех на академичната продукция: добрата преценка, на базата на която се подбират заглавията, и съобразяването на тиража на всяко издание с конкретния му пазарен потенциал. Той подчертава, че маркетингът на академичните издания се осъществява главно чрез събития, които се радват на голяма посещаемост. Издателството успява да популяризира книгите си и да разпространява информацията за дейността си не само сред специализираната читателска аудитория, но и извън академичните среди.

Сайтът на Университетското издателство има както информативна, така и търговска функция. Той поема ролята на онлайн книжарница, откъдето всеки може да закупи желаното издание и да го получи в кратък срок.

– А какво се случва с една книга, ако тя не може да бъде разпродадена?

– Не е добре някоя книга да преседява в складовете с години.

По-добре е да бъде продадена на една по-достъпна цена, за да се реализира и да отиде при читателите. Правим дарителски кампании, насочени към читалища, библиотеки и обществени организации в цялата страна. Политиката на нашето издателство е да подкрепя с книги тези институции.

В най-голям тираж са хуманитарните издания, защото към тях се проявява по-голям интерес и от по-широк кръг читатели.

Гергана Борисова има дългогодишен опит като главен редактор на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“. Тя ръководи целия издателски процес и организира работата при подготовката на всички издания. Разговорът с нея засяга спецификата на редакторската работа, маркетинга и дизайна на академичните издания.

Гергана Борисова

– На какво се дължи интересът към академичните издания според Вас?

– Хората все повече се интересуват от психология, педагогика и философия. Този интерес е естествен. Човекът днес е по-различен – той е по-информиран, но и по-любопитен. Затова и се задълбочава повече в това, което го интересува. Времето е такова – хората искат да разберат все повече неща, при това не повърхностно, а в детайли.

За академичните издания съществува традиционен издателски стандарт, но без да го нарушава, екипът се стреми да следва и новите тенденции в книгоиздаването. Гергана Борисова отбелязва същественото значение на привлекателния дизайн на кориците. Дори класическите и утвърдени поредици подлежат на осъвременяване

на дизайна, уточнява тя. Затова например използваме по-смели цветове и различни визуални елементи, дори и при тематично по-строгите издания, както може да се види и на нашия сайт.

– Изкуственият интелект навлиза все повече в издателската практика. Използвате ли го и във Вашето издателство?

– Да, откакто стана достъпен. И продължаваме да го използваме. Много добра работа върши при обработка на снимки, особено на по-старите. Изкуственият интелект помага и за повишаването на качеството при работата с архивни изображения и за възстановяване на липсващи елементи в тях. Трябва обаче да се внимава с употребата му, защото може да се получи съвършено друг образ. Но ако питате дали използваме изкуствен интелект в редакторската работа, отговорът е не. Мисля, че той няма да измести скоро човека поне в тази сфера. При превода например безспорно личи, когато е направен от изкуствен интелект. Но и изкуственият интелект се развива и издателството следи това развитие. Единственият проблем е, ако човекът позволи на технологията да взема решения вместо него. Тя трябва да бъде партньор на човека и да му помага, а не да се превърне в негов господар.

В хода на срещата с Гургана Борисова разбирам, че в екипа няма строго профилиране на редакторите, както е било преди. Като вижда изуменото ми изражение, пояснява, че точно това прави работата интересна:

– Ще кажете, че не е възможно редактор да работи по текстове от различни научни области. Възможно е! Точно по този начин човек става много по-добър в професията. Сложността на работата е едно от най-важните неща, които ме мотивират. Всеки ден в издателството е различен и това го прави интересен. И когато се работи с желание, се създава усещане за удовлетворение. Това, което убива желанието за работа, е еднообразието.

Преводните издания са по-трудни за продажба на широката публика и се нуждаят от повече реклама, тъй като хората търсят известни имена. Повечето автори са свързани по един или друг начин със Софийския университет, но се е случвало и чуждестранни автори да се свързват с издателството, за да се публикува тяхна книга. Такъв пример е книгата „From act to acting. Насоките на Ян Фабър за изпълнителя на XXI век“⁵, която излиза на българския пазар благодарение на Университетското издателство.

Процесът по подбиране на заглавия е улеснен поради това, че издателството работи главно с автори от Университета. Всъщност подборът се извършва в отделните факултети, които представят своите издателски планове.

През годините поредиците на Университетското издателство предизвикват значителен читателски интерес. Днес те са двадесет и осем, като са профилирани в различна проблематика. По-голямата част от тях – двадесет и три – са посветени на различни области на науката и включват академични изследвания.

Освен с представителите на академичната общност Университетското издателство работи и с автори на художествена литература. Най-новите поредици „Библиотека Проза“ и „Библиотека Поезия“ допринасят за жанровото разнообразие на издателския каталог. Те имат и характерно оформление, с което се отличават от другите поредици на издателството⁶.

Бъдещето не може да бъде предсказано, но всеки може да направи прогноза на основата на професионалния си опит. Както проф. Стефанов, така и Гергана Борисова са оптимистично настроени за бъдещето на издателството, което ще продължи да създава

⁵ From act to acting. Насоките на Ян Фабър за изпълнителя на XXI век. Изкуства. Начало. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [онлайн], [видяно на: 21.11.2025]. Достъпно на: <https://unipress.bg/izkustva/from-act-to-acting-nasokite-na-yan-fabar-za-izpalnitelya-na-xxi-vek>

⁶ Поредици. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [онлайн], [видяно на: 23.11.2025]. Достъпно на: <https://unipress.bg/>

книги със стойностно съдържание и принос за науката. Убедени са, че дигиталните формати на книгата никога няма да заместят печатния, но проф. Стефанов смята, че в близките няколко години издателството трябва да публикува повече електронни книги. И двамата вярват, че академичното книгоиздаване има добро бъдеще и забелязват, че сред младите хора, които искат да навлязат в него, има качествени кадри.

За финал на срещата ни моля ръководителите на Университетското издателство да дадат съвет на бъдещите си колеги. Проф. Стефанов обръща внимание на професионалните умения, които те трябва да изградят: *Бъдещите издатели първо трябва да познават добре издателския процес, за да са наясно колко сложен и отговорен е той. Второ, те трябва да притежават мениджърски умения, за да могат да организират целия този процес. Издателската работа е работа с автори, които имат свои особености, поведение и интереси. Също важно качество е да познават потенциала на авторите, за да могат успешно да се договарят с тях. Разбира се, решаващо е да се изгради екип, с който да може да се реализират идеите на издателя. Екипът е много важен!*

Гергана Борисова е по-лаконична, но и по-емоционална: *Единственият съвет, който искам да дам на всеки, не само на книгоиздателите, е с каквото и да се занимава човек, да го прави отговорно и по най-добрия начин, на който е способен.*

Новото научно публикуване в старата столица

Магдалена Дечева

Университетските издателства са тясно свързани с висшето училище, към което принадлежат. Те не само удовлетворяват научните потребности на студентите и преподавателите, като издават учебници, списания, годишници, сборници и други образователни материали. Освен това всеки университет чрез своето издателство има възможност да представи своите изследователски постижения пред академичната общност – както в България, така и в чужбина. Такава роля поема и Издателството на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Профилирано в областта на хуманитарните науки, то допринася за достъпа до научни знания и за утвърждаването на академичния потенциал на Университета.

За да се запозная по-добре с издателството, пътувах до Велико Търново в мъглив ноемврийски ден. За първи път влязох във Великотърновския университет, където ме очакваше екипът на издателството. На всички мои въпроси за историята, организацията и продукцията на издателството любезно отговори редакторката Диана Вацова.

Тя завършва специалността „Българска филология“ в същия университет през 1991 г. След това работи като редактор в различни частни издателства. Присъединява се към екипа на Университетското издателство през 2017 г., след като спечелва

Диана Вацова

конкурс за редакторската позицията. Тя е първият и засега единствен редактор на щатна длъжност.

Разговорът ни започва с поглед към миналото.

През 1963 г. на хълма Света гора се появява Висшият педагогически институт „Братя Кирил и Методий“, който днес познаваме като Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Още тогава започва издателската му дейност с в. „Наука и труд“. Само една година по-късно се отпечатва първият том на годишника „Трудове на Висшия педагогически институт“.¹

През 1971 г., когато институтът е преобразуван в университет, се основава печатна база. По-късно, през 1992 г., тя прераства в издателство, регистрирано със същото име като Университета – „Св. св. Кирил и Методий“.

Диана Вацова разказва: *През годините издателството е имало различни директори. Първият е акад. Иван Радев. Главен редактор е бил проф. Чавдар Георгиев. От 2017 г. директор на новата структура е проф. Красимира Мутафова, специалист по османска история и преподавател в Историческия факултет. Тя е била директор на комплекса седем години, след което през 2023 г. на ръководния пост е избран проф. Ивелин Иванов, също от Историческия факултет, специалист по средновековна история, който и в момента е наш директор.*

През 2016 г. Университетското издателство се обединява с Централната университетска библиотека в нова структура, наречена Информационно-библиотечен и издателски комплекс. *Целта на обединението е свързано с наукометрията и факта, че*

¹ История на университета. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ [онлайн], [видяно на 26.11.2025]. Достъпно на: <https://www.uni-vt.bg/bul/pages/>

издателството и библиотеката са две структури, които имат сходни дейности и общи проекти.

Издателството е свързано както с бюджета на Университета, така и с образователния процес. Редакторката коментира:

– От финансова гледна точка ние получаваме дотации, които са в бюджета на Университета, идват от Министерството на образованието и науката и са свързани с ресора на т.нар. научноизследователска и художественотворческа дейност. По тази линия ние получаваме средства, които се разпределят за издаване на монографии, учебници, учебни помагала и други помощни издания като карти, справочници, енциклопедии, речници. Другото перо, по което тези средства се разходват, е свързано с публикационната дейност и регистрирането в международни бази данни, за индексирание не само в двете най-важни – Scopus и Web of Science, но и за доста специализирани бази данни, свързани със съответните направления, по които Университетът обучава студенти. Студентите ползват издадените от нашите преподаватели учебници, монографии и учебни помагала. Освен тях, от няколко години получаваме обратна връзка от институции, в които работят възпитаници на Великотърновския университет. Това са музеи, училища, асоциации на българите в чужбина, свързани със съботно-неделните училища. Получаваме заявки от тези институции, изпращаме книги било като дарения по решение на ръководството, било като закупуване от тяхна страна. Други, които можем да свържем индиректно с образователната дейност, са библиотеките, които напоследък получават солидно финансиране от Министерство на културата и с тези пари си закупуват от нашата продукция.

Логото на издателство „Св. св. Кирил и Методий“

На въпроса ми кои списания издават тя отговори, че имат 13 заглавия, издавани от деветте факултета на Университета.

Сп. „Проглас“ и сп. „Медии и комуникации на 21. век“ се подготвят във Филологическия факултет. „Проглас“ е най-старото списание на университета. Излиза от 1992 г. Сегашият му главен редактор е проф. Живка Колева-Златева. „Медии и комуникации на 21. век“ излиза веднъж годишно под ръководството на главния редактор проф. Илиана Павлова от катедра „Журналистика и връзки с обществеността“. Списанието разглежда актуалните проблеми на журналистиката, връзките с обществеността и медийната комуникация.

Две са периодичните издания и на Педагогическия факултет. „Педагогически алманах“ се издава от 1992 г., като успява да привлече и чуждестранни учени. Главният му редактор е доц. Катерина Златкова-Дончева, която ръководи филиала на Великотърновския университет във Враца. Тя е млада и изключително динамична преподавателка с нова визия за списанието. Преподаватели и от други висши училища публикуват и в сп. „Спорт, наука, образование“. Това е едно от най-младите списания с главен редактор проф. Стефания Беломъжева-Димитрова от катедрата „Теория и методика на физическото възпитание“. Излиза в два броя годишно, като освен преподаватели от ВТУ, в него участват и много външни автори.

„Епохи“, издавано от Историческия факултет, е единственото списание на Университета, регистрирано в Web of Science. То също публикува чуждестранни автори и е завоювало международна популярност. Негов главен редактор, по традиция за този факултет, е неговият декан, който сега е проф. Николай Кънев. В „Епохи“ публикуват не само историци и археолози, но и преподавателите от катедра „География“.

Списание De Jure е официално издание на Юридическия факултет. Негов главен редактор е деканът проф. Георги Митов. Интересното за списанието е, че в него освен изследователи

публикуват също студенти и докторанти, защото Факултетът има много отворена политика към тях. В списанието пишат много юристи от практиката – съдии, прокурори, членове на различните съдилища на национално ниво, нотариуси, дори следователи. През последните години се поместват статии и на чуждестранни автори от Португалия, Испания, Сърбия, Египет. Публикациите в списанието са на много високо научно равнище. Доказателство за интереса към сп. De Jure е и фактът, че то е едно от малкото издания на Университета, които се разпространяват и чрез абонамент.

Почти 90% от съдържанието на сп. „Социално-икономически анализи“ са материали на чуждестранни автори от Полша, Унгария, страни от Близкия и Средния Изток, държави в Африка, от Италия, Испания и други европейски страни. Издава се от Стопанския факултет в две книжки годишно. Изключителен принос за създаването, развитието и популяризирането на списанието в чужбина има проф. Венета Христова, която е неговият главен редактор до 2024 г. В момента списанието се ръководи от доц. Петя Петрова от Стопанския факултет, също млада и амбициозна преподавателка, която успешно навлиза в ролята на главен редактор.

Списанието на Факултета по изобразително изкуство „Визуални изследвания“ е единственото, което излиза в три книжки годишно. Главен редактор е проф. Антоанета Анчева, ръководител на катедра „Изкуствознание и художествено образование“. Изданието е на изключително високо естетическо и езиково ниво. Диана Вацова дори се шегува: *С публикациите си художниците успяват да засрамят дори филолозите. Пишат много интересно, напълно коректно по отношение на езика и структурата на текста.* Списанието е много привлекателно и с богатия си илюстративен материал. Неговият авторски кръг също включва учени от чужбина – Италия, Франция, Румъния, Гърция, Украйна, Русия. В списанието пише и проф. д. изк. Валентин Ангелов, който е доайенът на българската

културология и естетика. Учен със световен авторитет, вече на 95 години, до ден днешен той продължава да твори с бистър ум и ясен поглед към проблемите на естетиката и изкуствознанието. Издателството публикува и неговите монографии.

Списанието на Факултета по математика и информатика носи заглавието „Математика, компютърни науки и образование“. Благодарение на сегашния му главен редактор проф. Цветанка Георгиева-Трифенова изданието укрепва своята доскоро колеблива периодичност на две книжки в годината. Публикува статии както на изявени учени, така и на много докторанти в него. Сред авторите му са и чуждестранни изследователи, предимно от Гърция и Турция.

Философският факултет поддържа изданията на Библиотека „Диоген“, която от 1990 г. излиза в две книжки годишно – една по психология и една по философия. В нея публикуват предимно преподаватели, докторанти и студенти от катедрите „Философски науки“ и „Психология“. Този факултет издава и едно от най-новите списания на ВТУ – „Етика, наука, образование“, което стартира през 2023 г. То е издание на Лабораторията по приложна и академична етика и на катедра „Философски науки“. Има млад, амбициозен екип, ръководен от доц. Деница Узунова. Списанието, което излиза два пъти годишно, предлага публикации по актуални теми в изследователското поле на философията и етиката.

Друго сравнително ново списание е „Дигитални образователни технологии“ с главен редактор проф. Стоянка Лазарова. Създадено през 2024 г., то излиза в две книжки годишно. Публикациите са предимно от сферата на образователните и дигиталните технологии. В него публикуват предимно изявени учени.

Списание VTU Review е издание на два факултета – Историческия и Филологическия. То излиза само на английски език с двама главни редактори – проф. Людмила Костова от Филологическия и проф. Ивелин Иванов от Историческия факултет. Списанието публикува статии от сферата на хуманитаристиката и социалните науки. Тъй като излиза само на английски език, то е

поле за изява на много учени от различни страни по света. В него активно публикуват и автори от Япония.

Най-новото списание на Великотърновския университет е „Диптих“, издавано от Православния богословски факултет. Главен редактор е доц. Мариян Стоядинов, преподавател в катедра „Библейско и систематическо богословие“. Изключително интересен е първият брой. Там са представени статии предимно на експерти, свързани с българската иконопис, с много илюстративен материал. Във втория брой се разглеждат типично богословски проблеми. Освен авторите от Православния богословски факултет в броя участва и преподавател от Софийския университет, както и автор от Сърбия. С първите си книжки списанието дава заявка да не бъде чисто богословско, а по-скоро интердисциплинарно.

Освен печатната периодика има едно списание, което излиза само в електронен формат. Това е „Образование и квалификация“, издавано от Центъра за квалификация. Започва през 2019 г. като издателски проект с главен редактор проф. Даринка Гълъбова. В момента изданието се ръководи от проф. Даниела Тасевска от катедра „Психология“. Редакционният екип включва преподаватели от всички факултети на Университета. Списанието излиза в две книжки годишно с научни публикации и още две книжки с публикации на учители, които получават професионална квалификационна степен във ВТУ. Изданието има интересно и разнообразно съдържание, като разработва изцяло образователна тематика.

– А защо прекъсна сп. „Издател“, посветено на книгоиздаването и библиографската тематика? – питам Диана Вацова, след като тя подробно представи разнообразната периодика на Великотърновския университет.

– Списание „Издател“ беше съвместно издание с УниБИТ в София. Главен редактор беше проф. Лъчезар Георгиев. През 2020 г. се извърши промяна в издателската политика и беше решено да се издават списания, създадени изцяло в нашия университет.

Сега списанието може да се види само на сайта на УниБИТ. Но освен периодиката издателството ни публикува и много други разнообразни по тип издания – годишници, сборници, учебни помагала, монографии.

– По колко издания включва обичайно продукцията за една година?

– Издателският план на Великотърновския университет за 2025 г. включва 146 заглавия. Откакто влезе наукометрията, която задължава всеки от академичния състав да има съответен брой публикации, интензивността на дейността ни нарасна рязко. Когато постъпих на работа, максималният брой издания беше 70. Увеличението е двойно!

– Как се постига този растеж? Може би се е променила организационната структура на издателството?

– Въпреки увеличаването на работата колективът остава малък – общо 7 души. Трима технически редактори извършват предпечатната подготовка, като едната колежка поема графичния дизайн. Имаме колега, който чете текстовете на английски език, чийто обем значително се увеличи. Наложих се да се открия нова щатна длъжност само за обработка на ръкописите на английски. Имаме печатар и книговец. Едната от колежките, която е технически редактор, се включва и като печатар. Аз съм единственият редактор в издателството. Ръководителката ни д-р Десислава Димитрова се занимава с рекламата, търговската дейност, както и с публикуването на електронните издания и регистрацията в академичните бази данни. Всеки е поел по няколко функции едновременно.

– Споменавате търговската дейност. Разкажете как разпространявате изданията.

– Имаме книжарница в сградата на Университета, която доскоро беше мястото с най-добра търговска реализация. През

май 2025 г. стартира електронната ни книжарница, която вече стана основният канал за разпространение. Работим с търговски партньори като „Български книжици“ и Bibliophilica. Много студенти идват и правят предварителни заявки на място в издателството. Хубаво е, че техниката, с която разполагаме, ни позволява да правим малки тиражи с допечатки, при това за кратко време. Студентите могат да си поръчат някои книги в петък и в понеделник да си вземат заявените екземпляри.

– Всички книги ли изработваме в университетската печатница?

– Обикновено ги печатаме ние. Имаме цветен и черно-бял печат, правим мека подвързия, изработваме три формата: А5, В5 и А4. Външните ни контрагенти са печатниците „Абагар“ и „Фабер“. Доста от изданията по проекти минават към тях, тъй като капацитетът ни не позволява да поемем всичко. Изданията ни с твърди корици се изработват в „Абагар“, защото ние не разполагаме с такава техника. Имаме и съвместно издание със Софийския университет – „Българско-vietнамски речник“. Издателството на Софийския университет разполага с професионална печатница, докато ние можем да правим само дигитален печат. Установихме добро сътрудничество с Варшавския университет „Кардинал Стефан Вишински“ в Полша. Работим върху съвместен сборник, свързан с бита и културата на двата народа. Такива издания имаме и с Нишкия университет в Сърбия, свързвани също с културните специфики на двата народа – за смеха, за обичаите, за пътя, за любовта. Тези сборници излизат така – в дадена година ги издава единият университет, а на следващата – другият.

Насочвам разговора ни към актуалната за академичното публикуване тема за отворения достъп. Диана Вацова изтъква, че Университетското издателство предлага отворен достъп за всички списания: *Публикациите могат да бъдат изтеглени винаги, да*

бъдат ползвани, без да се искат никакви заплащания. Другите издания на отворен достъп са годишниците на факултетите, юбилейните, докторантските и периодичните сборници като например „Търновска книжовна школа“ и „Проблеми на устната комуникация“, както и изданията по международни проекти и тези финансирани чрез програма „Еразъм“, фонд „Култура“ или съгласно вътрешната наредба. *Имаме доста богат онлайн архив от издания, не само наши, но и на библиотеката*, уточнява Диана Вацова. Библиотеката има дигитализиран архив, който включва изданията на Университетското издателство, всички автореферати, които се публикуват, и библиотечните сбирки. Старопечатни книги и някои книги, дарени от отделни автори, също са дигитализирани и са качени за безплатно ползване.

– Как комбинирате електронните издания на отворен достъп с печатните издания?

– Някои издания излизат и в електронен формат на отворен достъп, и в печатен формат. Когато става дума за сборници, броят на авторите определя тиража, към него се включва определен брой, например 15 или 20, за библиотечен обмен в страната, и още три броя за задължителното депозирание в Националната библиотека. Всъщност това изчерпва тиража на целия сборник, защото, ако отпечатаме повече бройки, те обикновено лежат с години, много рядко някой ще си ги купи. По света по-вечето подобни издания са само онлайн, но при нас все още трябва да ги има и на хартия. В големите чуждестранни библиотеки вече всичко е дигитализирано, с изключение на някои много ценни издания. Оказва се, че и ние притежаваме около 300 редки старопечатни книги. Най-старата ни книга е от XVI век, дарена от проф. Ангел Давидов, който преподаваше старобългарска литература.

Издателството участва редовно в изложенията, организирани от Асоциация „Българска книга“. През 2025 г. това са „Алея

на книгата“ във Варна през февруари, Пролетният панаир на книгата в София, „Алея на книгата“ в Габрово през юни и „Алея на книгата“ в София през септември. Диана Вацова споделя, че има голяма полза от участията, защото много хора научават за издателството. Благодарение и на тези изложения започват да получават външни поръчки от преподаватели и учени. На щандовете си представят най-новите и търсени списания или сборници, като излагат средно около 100 – 200 заглавия. Най-търсените автори са от Историческия факултет, които издават военна история (антична, средновековна или съвременна). Други заглавия са от Филологическия факултет за езикова култура, правописни и пунктуационни правила. Бестселъри са книгите на проф. Валентин Ангелов. Много популярни са книгите на доц. Събев, свещеник с името отец Павел, който издава учебници и монографии.

Според Диана Вацова бъдещето на издателството е обещаващо:

– Слава Богу, ректорите са изключително положително настроени към издателството, визията и желанието им е да издаваме все по-качествена литература. И нашето виждане е такова. Невинаги се получава, но се стараем. Бъдещето на академичната книга е свързано с бъдещето на науката. В момента наукометрията налага доста ограничения, но от друга страна, дава възможности. Купили сме необходимия софтуер и се надяваме да започнем да издаваме електронни книги. За момента правим само електронни четими, т.е. един файл в PDF-формат, качен във виртуалното пространство. Ние сме функция на Университета, затова и много стриктно се съобразяваме с изискванията му и с потребностите на академичния състав.

Бъдещето на академичното книгоиздаване е свързано с отворения достъп, дигитализацията и развитието на науката. Издателството на Великотърновския университет се адаптира към новите медийни формати, дигиталните платформи и онлайн разпространението, но запазва своя академичен фокус.

Списанията представляват значителна част от продукцията му и осигуряват платформа за публикуване на актуални изследвания и научни дискусии. Издателството е значима част от академичния живот на Великотърновския университет и с дейността си допринася за научните му постижения.

Вдъхновението да си издател

Йоана Панайотова

Нов български университет (НБУ) е създаден през 1991 г., явявайки се първото висше учебно заведение в България, което предоставя на студентите кредитна система.¹ Целите на НБУ включват изграждане на свободен, динамичен и независим университет, който създава активни и отговорни личности, следвайки основите на либералното образование.²

Съгласно мисията и философията на Нов български университет, издателството допринася за развитието на академичния процес и множеството научни изследвания, като предлага богато разнообразие от издания – монографии и книги с научно съдържание, учебници и помагала, преводи на класически автори, албуми, както и периодични издания.³

Как тези идеи се реализират практически ни разкрива директорът на издателството гл. ас. д-р Владимир Маринов:

– По образование съм филолог и философ. Покрай моите хуманитарни дейности, още от студентските и докторантските си години, бях ангажиран с направата на немалко сборници, периодични и преводни издания.

¹ Нов български университет. NBU [онлайн], [видяно 25.11.2025]. Достъпно на: <https://www.nbu.bg/bg/za-nbu/nov-bulgarski-universitet>

² Мисия. Академичен профил. Ценности и образователна философия на НБУ. NBU [онлайн], [видяно на 25.11.2025]. Достъпно на: <https://sp.nbu.bg/bg/misiq-akademichen-profil-cennosti-i-obrazovatelna-filosofiq-na-nbu>

³ Издателство. NBU Publishing house [онлайн], [видяно 25.11.2025]. Достъпно на: <https://publishing-house.nbu.bg/>

Д-р Владимир Маринов завършва бакалавърска степен по философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Продължава своя академичен път в Нов български университет, където придобива магистърска степен по семиотика и става доктор по антична философия. Работата му в издателството започва преди 13 – 14 години, когато се осъществява идеята издателската дейност да бъде разширена. Основателят на Издателския съвет и почетен председател на НБУ проф. Богдан Богданов провежда разговор с д-р Маринов за нуждите и развитието на издателството. Впоследствие се очертава необходимостта от общи усилия, а с времето се налага нов издателски модел на работа.

Д-р Владимир Маринов

Според д-р Владимир Маринов основната разлика между академичните и търговските издателства е формулирана в Закона за висшето образование в България, тъй като университетите трябва да поддържат определена издателска дейност. Първата голяма разлика се изразява в това, че всички издания трябва да бъдат свързани с научни изследвания и преподавателска практика в рамките на съответното учебно заведение. Следващата отлика е свързана с деловата специфика на книгоиздаването – академичните издателства са фокусирани не върху печалбата, а върху реализирането на продукта. Високите стандарти относно изданията започват още с внимателен подбор на постъпилите предложения.

– Как протича процесът на подбор и одобрение на ръкописите в издателството на НБУ?

– Значителна част от дейността е свързана с кариерното развитие на преподавателите, на академичния състав. Отделните

звена – катедри и департаменти – периодично разглеждат и трудовете на преподавателите, които работят върху научни теми в рамките на съответната катедра. Въз основа на тази оценка ръкописите се насочват към Издателския съвет, който се състои от редколегия, включваща видни преподаватели и изследователи, определящи окончателното решение за издаване на ръкописите. След това се преминава към превръщането им в завършени книги.

Когато става въпрос за избор на медийния формат на книгите, директорът на издателството подчертава, че електронните и печатните варианти в днешно време се допълват по начин, който разширява възможностите на съвременните читатели. Той определя електронните книги като естествен отговор на необходимостта специализираните научни трудове да бъдат лесно достъпни от всеки и навсякъде. Електронните издания намират своята публика по-бързо. Това е голямо предимство, тъй като трудове, които иначе биха достигнали до ограничен кръг от експерти, могат да бъдат прочетени от повече изследователи. Д-р Маринов подчертава и значението на печатните издания, които си остават незаменима част от книгоиздаването, поради по-широкото си приложение в практиката – учебници, помагала или сборници, които не спират да бъдат търсени:

– Важното е изданието да намери своите читатели по най-подходящия начин. Понякога това се случва на хартия, друг път чрез електронен файл, а най-хубавото е, че имаме свободата да изберем.

Директорът на издателството свързва въпроса за хипотетично цялостно дигитализиране в академичното книгоиздаване с естествено продължение на традиционни практики по начин, който предразполага към надграждане. Според него това не означава край на печатната книга, а разширяване на издателските рамки чрез определени електронни издания.

Д-р Маринов споделя, че Нов български университет подкрепя философията на отворения достъп, като работи с различни електронни платформи от десетилетия, сред които и Moodle. Преподавателите често качват определени материали, ранни чернови на своите изследвания, както и учебни текстове, които са нужни на студентите – немалка част от учебниците на издателството са се появили именно по този начин.

Подчертава и че отвореният достъп не означава компромис с качеството на изданията. Поради това се изисква и по-специален режим на контрол на съдържанието. Разбира се, не налагане на цензура, а проверка на качеството.

– Това, че няма да отпечатаме хартиен екземпляр, не означава, че не трябва да бъдат спазени всички правила на добре издържаната академична полиграфия – с усмивка споделя д-р Маринов.

Издателството на НБУ взема активно участие и в широка палитра от проекти и събития, сред които и различни издателски форуми и панаири на книгата. Забелязва се нова, но ясна тенденция – университетските издателства все повече започват да си помагат и да работят съвместно по разнообразни проекти.

– Пазарът се свива, но точно това сякаш ни сближава – коментира директорът на издателството.

Нов български университет все повече си сътрудничи с други висши училища, в това число частни университети, както и с издателства. Предстои и осъществяване на съвместен проект заедно с голямо търговско издателство относно поредица, посветена на известен немски автор от средата на миналия век, състояща се от няколко тома. Д-р Маринов разказва и за още една ключова посока в дейността на издателството – публикуването на общоуниверситетски книги, които не са пряко обвързани с научни изследвания или конкретни академични курсове, но притежават значима културна и обществена стойност. Пример

за това са книги от класически автори, заглавия на патриотични теми, свързани с видни български интелектуалци, които трябва да бъдат подобаващо представени. Издателството гържи да бъдат публикувани такъв тип издания, а г-р Маринов споделя, че именно те стоят особено близо до сърцето му. Немалка част от заглавията е свързана с мащабни изследователски проекти, тъй като подготовката и осъществяването на такъв тип книги изисква професионализъм и усилия. Специфичният характер на академичните издания е от ключово значение в избора на подходящи разпространителски канали.

– Какво е мястото на издателството в структурата на Нов български университет?

– Издателството на НБУ е част от по-голяма структура в административното устройство на Университета – „Център за книгата“, обхващащ както издателството, така и библиотеката и Университетския архив, в който са съхранени няколко десетки хиляди лични архиви на видни български изследователи.

Целта на Университетския архив се изразява в утвърждаването му като динамично развиващ се изследователски център, в който се проучват редица големи имена от последния век в историята и университетското дело на България.

Издателството разполага и с отделно звено „Книжарници и книгоразпространение“, отговорно за търговското разпространение. То поддържа и сайт, чрез който могат да се подават заявки за закупуване на съответното заглавие. Също така се подготвят и бюлетени, които се разпращат до големи книгоразпространителски мрежи като книжарници, книжни борси в София и други населени места из страната. Разчита се също и на активността на авторите в издателството – задължително се организират премиери на новите заглавия, които се провеждат най-често в книжарницата на НБУ, където се канят и специални гости. Събитията се заснемат и се предават на живо във фейсбук страницата

на „Център за книгата“. След като се обработят и монтират, записите се качват и в канала на университета в Ютуб, за да бъдат достъпни. Сред инициативите на издателството се нарежда и букросинг – обхваща всякакви събития, свързани с обмен на книги, които сякаш пътуват от ръка на ръка, създавайки мрежа от читатели. Друга интересна инициатива, за която д-р Маринов споделя, е създаването на трейлъри за определени издания:

– Идеята се състои в това студенти като вас да се запознаят с изработването на подобни кратки книжни трейлъри. Би било чудесно и предвид общоуниверситетските издания, както и големите литературни преводи на даден известен поет или писател, да се представят визуално по интересен и иновативен начин.

От основно значение е и Радио-телевизионният център на университета, който е оборудван с техника, нужна за всякакви дейности, включително студентски занимания, свързани със създаване на подобен тип съдържание.

През годините издателството на НБУ реализира редица заглавия, които са били част от по-мощни изследователски проекти или са продукт на академично партньорство, включително с чужди университети. Д-р Маринов разказва и за предстоящо издаване на учебни помагала, част от университетска мрежа, която непрекъснато се разраства. Включват се все повече висши училища, организират се съвместни проекти и дейности. Пример за това е проект на каталог за фотоизложба между български фотографи и художници и френските им колеги в един от парижките университети, с които НБУ си сътрудничи. Очаква се албумът да бъде издаден през пролетта на тази година и ще бъде посветен на протестната фотография – как се снима такъв тип обществено събитие и по какъв начин се предава емоцията под формата на фоторазказ и текст. Важна част от каталога и дейността на издателството са и периодичните издания, отразяващи актуалните идеи и инициативи в Нов български университет.

– Как се роди идеята за списанието „Университетски дневник“?

– Това списание се появява преди повече от 20 години с цел да подпомогне изграждането на сплотена и стабилна общност от тогавашните все още малко на брой студенти и преподаватели – споделя д-р Маринов.

Списанието, академичен мост между преподаватели и студенти, днес разполага и с редовни колумнисти, които участват в направата на това така обичайно периодично издание. Редовните теми, застъпвани в „Университетски дневник“, включват нововъведения в учебната среда, както и информация за извънаудиторни дейности и как студентите могат да се включат в тях. За списанието отговаря редколегия, различна от Издателския съвет. Списанието е отворено за всички студенти и преподаватели в НБУ, които изтъкват желание да публикуват актуално съдържание. Общият обем на книгите и периодични издания е между 80 и 90 на година. Списанията сами по себе си разказват истории, но истинските разказвачи всъщност стоят зад тях.

– Кои са хората, които правят всяко издание възможно?

– Нашият екип е съвсем скромен – усмихва се д-р Маринов. – Състои се от служители, които мога само да похваля.

Освен директора, който съчетава ролята на преподавател и административен ръководител на издателството, в екипа отскоро се присъединява и доц. д-р Йордан Евтимов – литературен критик, поет, писател и преподавател, който изпълнява длъжността на програмен директор. Той обсъжда с различните катедри и департаменти възможностите за нови ръкописи, като съставя план за издаването им след предварителен разговор с авторите. В екипа на издателството участват и специалисти по дизайн и предпечат – Жанет Цанова и Таня Йорданова, които се грижат за визията и странирането на книгата, а за обработката и вида

на текста отговаря Ваня Петкова – специалист редактор. Д-р Маринов пояснява, че издателството разчита и на външни дигитайнери, художници, коректори и редактори, с които е работило през годините. Издателската мрежа е много по-широка, отколкото изглежда, а новите издания се трупат.

– Скоро ще ни трябва двуетажен офис – казва директорът на издателството, смеейки се.

Новите тенденции в академичното книгоиздаване навлизат и в издателството на НБУ. На първо място д-р Маринов забелязва значителното увеличаване на електронните формати, отзвук от дигиталната революция през последните десетилетия. Все по-голям е стремежът и към един особен жанр в академичното книгоиздаване – мултидисциплинарни изследвания, например колективните монографии и трудове. Причината за тази тенденция е и в институциите, съставляващи регламентите на висшето образование, които насърчават наличието и създаването на все повече подобни заглавия.

Д-р Маринов споделя, че в последно време екипът все повече се впуска в подобни изследвания, които навлизат във все повече научни области. Част от новите проекти, върху които издателството работи, са изследванията относно онлайн измамите, дигиталната пропаганда и всички потенциални вреди, с които съвременното общество се сблъсква в интернет пространството. Някои от тези проучвания са вече публикувани, а други тепърва предстоят, но общото между тях е, че са създадени от желание и усилие на специалисти в различни сфери. За да може да се създадат подобни заглавия, издателството трябва да събере на едно място редица видни преподаватели и изследователи с познания в областта на технологиите, които да предоставят информация за техническата страна на онлайн измамите. Нужни са специалисти лингвисти, които да се погрижат за езиковите особености, необходими са и журналисти, изследващи начините, по които подобни явления се

разгръщат в обществото, как всъщност достигат до хората и какво влияние имат над тях.

– Това е отлична възможност и за студентите, тъй като те редовно са въвличани в подобни дейности, което допълнително сплотява университетската общност – добавя д-р Маринов.

Друго важно направление са класически книги, които по същността си принадлежат на академичните издателства. Това са заглавия, чийто потенциал би се разгърнал по най-добър начин в академична среда, тъй като става въпрос за специализирани трудове. Техният дом е университетът, където истинската печалба е приносът към науката и образованието.

Директорът на издателството споделя, че срещат немало ограничения и трудности, които възпрепятстват отчасти дейността им, но това не ги спира да търсят нови възможности и решения. Пример за това е проектът за електронна книжарница за академични издания, в която да участват и други университетски издателства.

– Още преди пандемията от COVID-19 се опитахме да реализираме този мащабен проект, в който да се включат и други университети. Оказа се, че наистина съществуват и много спънки, които правят реализирането на подобна идея по-сложно от очакваното – уточнява д-р Маринов.

Въпреки това екипът продължава да е отворен към участие в различни академични проекти и платформи, както и да създава, подобрява и предоставя нови формати за издаване на книгите си.

Разговорът с д-р Владимир Маринов разкри дейността, стремежите и мисията на всички, които стоят зад кулисите на академичното книгоиздаване в Нов български университет. Издателството на НБУ е креативно и динамично пространство, в което традициите и иновациите вървят ръка за ръка. То е убежище на култура и наука, което притежава уменията да превръща стойностните идеи и изследвания в извор на познание, достъпно и нужно на студенти и преподаватели. *Да си издател е вдъхновяващо* – това е изводът от среща с д-р Владимир Маринов.

Достъпното знание като мисия

Анна Вдович

Учебници, помагала, научни трудове, монографии, сборници – академичното книгоиздаване съпътства развитието на всяка наука, но често остава в сянка като самостоятелен сектор на книжния пазар. Всяко висше училище осигурява знание, но книгата е единственият начин то да остане трайно във времето. В Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ тази мисия се осъществява от Университетското издателство, което поддържа изключително разнообразен каталог, включващ както хуманитарни и природо-математически науки, така и икономика и право.

С цел да разбера как функционира издателството и какви процеси стоят зад създаването на всяко издание се срещнах с неговия ръководител Георги Кърнев, който ми разкри вътрешната динамика и организацията на работата. Заедно обсъдихме ключовите аспекти в книгоиздателската дейност, като започнахме от историята и развитието на издателството.

Началото на Пловдивското университетско издателство датира още от 1971 г., когато в рамките на Университета е създадена печатна база за отпечатване на помощни издания за студентите и поредицата „Научни трудове“ по различни специалности. С решение на Академичния съвет от 24 октомври 1991 г. печатната база се превръща в самостоятелно производствено звено и се регистрира в Националната агенция за ISBN, получавайки международен издателски идентификатор.

Основното предназначение на издателството става публикуването на академични трудове на преподавателите от Университета. През 2005 г. е регистрирано като търговско дружество под името Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, като оттогава негов управител е Георги Кърнев. Същата година е открит и копирен център в сградата на Университета, а през 2006 г. започва модернизация на печатната база, като до 2009 г. е внедрена система за цифров печат. Издателството става член на Асоциация „Българска книга“ през 2007 г. и започва да участва редовно в специализираните изложения на книги в България.

УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

Разговорът преминава към организацията на работата и решавам да попитам как е структуриран екипът. Впоследствие става ясно, че цялата структура е претърпяла много промени в последните години, особено след пандемията от COVID-19. *Персоналът беше съкратен и оптимизирахме работата*, споделя Георги Кърнев. В момента издателството работи с екип от дванадесет сътрудници, включително самия управител. В състава му влизат двама търговски работници, двама оператори на копирни машини, двама печатари, една книговезка, един счетоводител и трима души, ангажирани с предпечатната подготовка и дизайн.

За да добия по-добра представа за издаваната продукция, повдигам темата за основните типове издания. Най-голям дял заемат сборниците и монографиите, докато учебниците, които в миналото са били по-широко представени в каталога, днес се издават значително по-рядко. *В началото правехме много учебници, но сега не повече от пет – шест на година, отбелязва* Георги Кърнев. Въпреки това общият обем на продукцията остава устойчиво висок: около сто и двадесет заглавия годишно, което, по думите му, е

доста добър резултат за такъв малък екип. Диалогът естествено преминава към въпроса за тиражите, които, както той уточнява, варират значително: *Тиражите са между петдесет и петстотин, в зависимост от това за колко специалности е необходима дадената книга. Някои издания имат по-широко приложение и достигат по-голяма аудитория, докато други остават насочени към по-тесен кръг специалности.*

– Планирате ли да издавате периодика? – питам господин Кърнев, след което той обяснява, че макар да нямат собствено периодично издание, те участват в издаването на няколко списания и сборника от различни конференции, публикувани всяка година. Той подчертава, че тези проекти са външни: *Създават ги хора от различни факултети, ние извършваме предпечатта и печатаме, но не участваме в предварителната подготовка като събиране на материали или редактиране.*

Задавам въпрос дали би било възможно създаването на изцяло собствено списание и получавам откровен отговор: *Това би било много хубаво, но нямаме капацитет. Ние сме на самоиздръжка и едно списание изисква няколко години безвъзмездна работа, докато се вкара в база данни и се намерят автори. Подобна инициатива изисква доста сериозен труд и хора, с които в момента издателството не разполага.*

Разговорът се насочва към тематичния фокус на книгите на Университетското издателство. На въпроса за кои специалности се публикува най-много Георги Кърнев се усмихва и отбелязва, че има такава статистика, но дори без да я гледа, е убеден, че това е педагогиката. Прегледът на статистиката потвърждава думите му – всички позиции от първо до двадесето място се заемат от педагогически издания. За други специалности, като например право, авторите са предимно външни. *Ние в момента имаме няколко книги по право, но са само от външни автори, докато по педагогика всички учебници са изцяло наши, допълва Георги Кърнев и пояснява, че Педагогическият факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ е много силен и затова е важно да имат качествена издателска продукция.*

Интересуваше ме как издателството се адаптира към съвременните технологии и дали предлага електронни версии на своите книги. *Не за всички заглавия се правят електронни книги, но ги има – отговаря събеседникът ми и добавя, че в днешно време читателите предпочитат както печатен, така и дигитален формат. Има случаи, когато се налага определени книги да бъдат цветни заради спецификата на информацията, например по биология заради множеството схеми. При малките тиражи цветният печат става икономически неизгоден, затова книгите за ограничен кръг читатели се издават в електронен формат.*

Георги Кърнев разказва и за друг проект, по който работят: *Поддържаме и електронна библиотека, като срещу месечен абонамент читателят получава достъп до всичките ни електронни книги. Още не е свършена, но работи. Следващият ми въпрос съдържа предположението, че засега не издават аудиокниги. Отговорът е бърз: Нямаме, нямаме. Трудно осъществимо е в контекста на едно академично издателство. Учебниците по биология съдържат схеми, по химия – формули. Тези издания по-скоро трябва да се четат. С появата на изкуствения интелект е възможно да се измисли някакво решение, но въпреки това аудиоформатът остава най-подходящ за литература, способна да увлече читателя.*

Във връзка с новите технологии се интересувам какво е отношението на издателството към използването на изкуствен интелект в процеса на създаването на книга. Георги Кърнев разкрива, че вече го използват, но с определени ограничения: *Имаме автори, които представят много абстрактни корици. Въпреки че повечето модели са далеч от свършенството, предлагат изходен материал, който можем да използваме. Обяснява, че помага на дизайнерите да имат някаква основа, но това е само начален вариант, който после се коригира и променя. Става ясно, че господин Кърнев поставя изключително ясна граница пред изкуствения интелект: Не пише текстове, не извършва редакция или корекция. Предпочитам да си служим със своя „естествен интелект“, защото ако не го използваме, ще изчезне.*

За да добия представа за езиковото разнообразие на продукцията, питам на кои чужди езици издават книги. Разбирам, че освен на английски, издателството има заглавия на немски, френски и испански, макар и по-малко. Английската филология е доста развитата специалност в Университета, затова на сайта му могат да се открият доста издания на английски език.

Исках да изясня как издателството присъства във виртуалното пространство, освен вече споменатите сайт и електронна библиотека. Оказва се, че не поддържат социални мрежи, което Георги Кърнев признава за пропуск, но веднага изтъква прозаичната причина: *Нямаме подходящ човек. Единственият вариант е аз да се ангажирам с това, но ми липсват подходящи умения. Разчитаме, че всеки, който има нужда, ще намери издателството. Активното присъствие в социалните мрежи предполага много време и труд, но това е по-скоро излишно усилие.*

Отсъствието от социалните мрежи не възпрепятства издателството да стига до своята аудитория. Разпространява продукцията си предимно в двете книжарници на Пловдивския университет – в Ректората и в новата му сграда.

Колегите от другите висши училища следят какво публикуват и ако сметнат, че има полезно за тях издание, го купуват. Имаме няколко книги, които се продават в градове като София, Велико Търново, Шумен, където има сходни специалности. Но иначе пазарът е много ограничен. Това е нишова среда, която не е за масовата публика, коментира Георги Кърнев. След това споделя изключително интересен факт: има трима читатели, които купуват всяка нова книга, независимо от тематиката ѝ. Имаме читатели и сред студентите, но не бих казал, че проявяват особен интерес, въпреки че се стремим да правим изданията ни максимално достъпни. Трудно е.

Темата за разпространението естествено води и до въпроса как всъщност популяризират новите си книги. Най-често самият преподавател казва по време на лекциите си, че дадена книга може да е полезна и я препоръчва. След това вече всеки сам преценява

дали ще я купи, дали ще си направи ксерокопие, или ще си създаде профил в онлайн библиотеката. *Някои не правят нито едно от тези неща*, отбелязва господин Кърнев, като подчертава колко различни могат да са читателските нагласи в условията на ограничен и силно специализиран пазар. Но въпреки трудностите той приема именно този начин на разгласа за най-ефективен, защото информацията достига директно до хората, за които е предназначена.

– Издателството партнира ли си с големи търговски вериги? – питам, за да преминем към темата за присъствието на продукцията им извън университетската среда. Научавам, че техният основен партньор е колега от „Коала прес“, който от години се занимава с книгоразпространение, има достатъчно контакти в тези среди и е поел ангажимент за търговската реализация и на техните издания. Опитите за по-тясно сътрудничество с други университетски издателства вървят без особен резултат, въпреки че безспорно би било полезно и за двете страни. Големите книжарници не се разглеждат като подходящ вариант, защото издателството не вижда своето място там: *Книгите ни просто ще се изгубят сред масовата литература*, заключава Георги Кърнев.

Забелязах, че в онлайн библиотеката има категория „Книги за свободно четене“, която в момента е празна, и затова питам дали имат планове за нея. Той потвърждава, че на този етап такива издания все още няма, но е категорично убеден, че ще ги въведат. По думите му отвореният достъп е от изключително значение, защото подпомага популяризирането на книгата, което е важно за автора. Предоставянето на безплатен достъп е плюс и за издателството. *Ако зависеше от мен, щях да пусна всички книги на отворен достъп*, спокойно заявява господин Кърнев и продължава: *Забелязвам, че студентите имат много слаб интерес да четат. Може би с безплатен достъп те биха получили стимул да се заинтересуват и да четат повече.*

С оглед на ускореното навлизане на дигиталните технологии във всички сфери на живота повдигам темата за влиянието им върху академичното книгоиздаване в България. Реакцията на Георги Кърнев е категорична: *Електронните издания ще придобиват все по-голямо значение, но въпреки това съм убеден, че печатното слово никога няма да изчезне.* Успяваме да открия няколко предимства на електронните книги: *Когато става дума за издания с цветни илюстрации, предназначени за ограничен брой потребители, по-лесно е да се издадат електронно,* коментира той. Има и друго предимство – ако в изданието се появи грешка, електронният вариант може да бъде коригиран веднага, докато при печатните издания се налага нов тираж, което е значително по-трудоемко и по-скъпо. *Приветствам да се издава електронно, щом е с по-ниски производствени разходи. Като допълнителен начин за достъп безспорно е удобен, но като основен се съмнявам,* казва събеседникът ми и подчертава, че най-ефективният подход със сигурност е да се предлагат и двата формата.

Докакто обсъждаме бъдещето и възможните посоки на развитие, задавам своя заключителен въпрос за конкретните планове на издателството за следващите няколко години. След кратък размисъл Георги Кърнев назовава основните им приоритети – електронната библиотека и усъвършенстването на технологичните процеси, но заявява, че хартиените издания ще останат неизменна част от продукцията на издателството: *Сигурен съм, че книгата винаги ще предизвиква интерес. Точно затова никога няма да се откажем от печатните книги.* Приключваме нашия разговор с тези думи, които обобщават отношението на издателството към книгата като ценност и същевременно отправят силно послание.

Срещата с Георги Кърнев потвърждава, че академичното книгоиздаване е фундаментална част от живота на Пловдивския университет, макар и често да остава недостатъчно забелязана на големия книжен пазар. Въпреки сравнително малкия екип и ограничените ресурси, издателството успява да поддържа разнообразен каталог и да осигурява знания за различни специалности,

считавайки печатния и електронния формат. След подробното запознаване с издателството – от историята и организацията на екипа му до дигитализацията и перспективите за бъдещо развитие – става ясно колко много работа и усилия стоят зад всяка книга. Това съчетание на индивидуален труд и старание на целия екип превръща всяко издание в значимо академично постижение, а издателството – в мост между знанието и времето, който гарантира, че идеите на изследователите ще останат достъпни и за следващите поколения.

В дълбините на икономиката

Елена Димитрова

Началото на академичното икономическо образование в България се поставя през 1920 г. с основаването на Висшето търговско училище във Варна. Занятията започват през есента на 1921 г. и се провеждат в Търговската гимназия. Първоначално новото висше училище предлага двугодишен курс на обучение, през 1925 г. преминава на тригодишен, а от 1937 г. увеличава обучителния период на четири години. През едновековното си съществуване сменя наименованието си няколко пъти. С решение на Общото събрание през 1990 г. висшето училище е обявено за Икономически университет – Варна.¹

Издателската дейност на някогашното Висше търговско училище започва още в първите години след основаването му с публикуване на научни трудове, учебници и периодични издания на икономическа тематика. Дълго време издателството функционира като безименно звено в структурата на Икономическия университет. През 2001 г. е взето решението то да получи собствено наименование. Провежда се конкурс, в който участват студенти и хора, активно свързани с дейността му. По това време се решава, че издателството се нуждае от разпознаваема визия. Създава се логото – лодка с разперени гребла, като идеята е взета от фасадата на сградата на Ректората. Така издателство „Наука и икономика“ утвърждава името и логото си, под които вече повече от двадесет години

¹ История. Университетът. За нас. ИУ–Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://ue-varna.bg/bg/p/7825/za-nas/universitetat/istoria>

публикува академични и учебни произведения. Днес то се фокусира върху научни издания като студии, монографии, учебници и учебни помагала, сборници от различни научни конференции и форуми.²

Логото на издателство „Наука и икономика“

При срещата ми с директора на издателството г-р Живко Парушев той разясни подробно как протича процесът за приемане и обработка на ръкописите. Всичко започва с изготвянето на издателски план от Издателския съвет. Всеки автор или авторски колектив заявява срок, в който ще представи учебника или учебното помагало за дадената дисциплина в зависимост от семестъра, през който тя се изучава. Издателският съвет, председателстван от проф. г-р Веселина Димитрова, ръководи цялата дейност и се състои от няколко преподаватели от различните катедри. Функцията му е да направи подбор на предложените за издаване ръкописи.

– Академичното книгоиздаване изисква винаги да се следва много добре регламентиран издателски процес. В нашето издателство прилагаме метода на двойното анонимно рецензиране. Когато преподавател иска да публикува свой учебник, първоначално създава ръкопис, който предава в съответната катедра. След като бъде обсъден, ръкописът се връща за корекции. Това е първото препятствие за автора – потвърждението, че учебникът ще бъде полезен за студентите. След одобрението в катедрата, предстои това от Издателския съвет. То е по чисто технически параметри като обем, схеми, графики, таблици, фигури. Ако всичко отговаря на изискванията, се назначават рецензенти,

² Издателство. За нас. ИУ–Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://ue-varna.bg/bg/p/8397/za-nas/izdatelstvo>

които да кажат дали от научно-методологическа гледна точка този ръкопис може да бъде издаден. Това е втората бариера пред автора. При положителни рецензии ръкописът преминава към третата степен на проверка – този път от редактор, който отговаря за логиката на изложението, повторенията, номерацията на главите, библиографските източници, стилистиката, правописа. Накрая предложените промени се обсъждат с автора. След това ръкописът се предава за техническа редакция и предпечатна подготовка. Текстът се налива в съответния формат, изпраща се на автора, който от своя страна го изчита и потвърждава. Предлагаме проект за корица, изработен от дизайнер на издателството. Когато всичко това е готово, се изпраща към нашата печатница и след два дни имаме готов продукт.

„Наука и икономика“ издава между 20 и 30 учебника и учебни помагала годишно, но не ограничава своята продукция с тези издания. В каталога на издателството могат да бъдат намерени Годишникът на Икономическия университет, монографичната библиотека „Проф. Цани Калянджиев“, сборници от научни конференции, архивираните броеве на списание „Известия“, както и тези с новото му заглавие Business & Management Compass.³

Годишникът е академично издание с близо 100-годишна история. Той излиза за пръв път през 1927 г., само седем години след създаването на тогавашното Висше търговско училище. В България рядко се случва периодично издание да продължава да съществува толкова дълго време. Освен научните студии Годишникът включва и уводни статии, които обичайно са посветени на значителни събития и юбилеи, които не подлежат на рецензиране и се приемат след обсъждане от редакционната колегия. Годишникът излиза в един том и се публикува на отворен достъп.⁴

³ Пак там.

⁴ Начало. Годишник. ИУ – Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://godishnik.ue-varna.bg/bg/home>

Монографична библиотека „Проф. Цани Калянджиев“ носи името на първия ректор на Висшето търговско училище. Роден през 1866 г. в Ляковец, Цани Калянджиев участва в изграждането му от зараждането на идеята до подбора на първите лектори. Заема ректорския пост до 1933 г., а след смъртта си през 1944 г. завещава средства на Висшето търговско училище с желанието да се осъществи мечтата му за основаване на научноизследователски институт за стопански проучвания.⁵

Монографичната библиотека започва през 2002 г. и до днес в нея се публикуват монографии, посветени на изследването на различни научни проблеми. Те са разработени самостоятелно или колективно и съдържат теоретични и емпирични изследвания със значими научни и приложни резултати. Минималният обем на една монография трябва да бъде поне 100 страници само основен текст. Разработки се приемат както от преподаватели и докторанти в Икономическия университет – Варна, така и от външни автори след одобрение на редакционната колегия. По думите на д-р Парушев през последното десетилетие „Наука и икономика“ издава между осем и десет монографии годишно. В издателството съществува идеята цялата монографична библиотека да бъде качена на университетския сайт на отворен достъп.⁶

„Известия“ е научно списание на отворен достъп, което излиза четири пъти годишно в печатен и електронен формат. Започва своята история през 1957 г., а неговите предшественици са различни периодични издания от 1928 г. Неговата онлайн версия съществува от 2012 г., а от 2023 г. списанието се публикува само на английски език и преминава в онлайн платформа. През 2024 г. сменя заглавието си на Business & Management Compass. Списанието е форум

⁵ История. Университетът. За нас. ИУ – Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://ue-varna.bg/bg/p/7825/za-nas/universitetat/istoria>

⁶ Монографична библиотека „Цани Калянджиев“. Издателство. За нас. ИУ – Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://ue-varna.bg/bg/p/8077/za-nas/izdatelstvo/monografichna-biblioteka-prof-tsani-kalyandzhiev>

за представяне на различни научни теории, изследвания и позиции, поощрява плурализма в науката и е отворено за дискуссионни публикации. Приема ръкописи в следните области: управление, счетоводство, икономика, финанси, компютърни науки, математика и обществени науки. Доказателство за строгия подбор на публикациите е фактът, че само 18% от предложените ръкописи са били одобрени.⁷ Business & Management Compass следва етичните правила за защита на авторските права. С изпращането на ръкописа си и изразяване на желание за издаване, авторите се съгласяват да предоставят безвъзмездно правото за електронно публикуване на своите произведения.⁸ Според д-р Парушев през последните години има тенденция за увеличаване на публикациите, които са дело на външни автори.

Полиграфическата изработка се извършва в печатната база на издателството за сметка на Университета. Тиражите варират между 100 и 500 в зависимост от изданието. Печатницата работи от повече от двадесет години, като продукцията ѝ надхвърля 1200 издателски единици. Печатната база разполага с машини за офсетов и дигитален печат, предназначен за малки тиражи. Дигиталният печат гарантира изгодни и гъвкави условия, понеже премахва необходимостта от складиране на големи количества и дава възможност за осъществяване на печат при поискване (концепция Print on demand). Малките тиражи имат множество предимства като например отпечатването на пилотни екземпляри, ниски цени, премахване на рисковете от неуспешно издание. Печатната база на университета приема и външни поръчки.⁹

На въпроса ми за оформлението и изработката на кориците

⁷ About the Journal. Business & Management Compass. UE – Varna [online], [viewed 10.12.2025]. Available from: <https://bi.ue-varna.bg/ojs/index.php/bmc/index>

⁸ Начало. „Известия“. ИУ – Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://journal.ue-varna.bg/bg/home>

⁹ Издателство. За нас. ИУ – Варна [онлайн], [видяно на 10.12.2025]. Достъпно на: <https://ue-varna.bg/bg/p/8397/za-nas/izdatelstvo>

г-р Живко Парушев поясни, че това е отговорност на дизайнера в издателството. Той обаче подчерта, че се избягва прилагането на по-сложни полиграфически изпълнения като топъл печат, крилца и твърди корици, защото те утежняват стойността на продуктите. Това решение е взето, за да може цената на изданията, най-вече на учебниците и учебните помагала, да остане достъпна за студентите.

В края на разговора ни стигнахме и до темата за разпространението на продукцията на издателството „Наука и икономика“, която достига не само до студентите от Икономическия университет във Варна. Изданията могат да се открият в няколко книжарници в столицата, включително и в тази на Софийския университет, където основно се предлагат учебници и учебни помагала в областите математика, информатика, икономика и финанси. Онлайн книжарницата на Икономическия университет е създадена преди повече от десет години и според г-р Живко Парушев тя осъществява над 50% от продажбите.

Издателство „Наука и икономика“ има дълга история, тясно свързана с развитието на висшето икономическо образование в България. Основано с мисията да разпространява академично знание, то е сред водещите издателства в сферата на икономиката, финансите и обществените и точните науки. През годините играе ключова роля в подкрепа на научноизследователската дейност на Икономическия университет, като осигурява публикационно поле за изява на изтъкнати преподаватели и млади учени. Днес издателството продължава своята дейност, съчетавайки традицията с иновациите в академичното книгоиздаване.

Надежден партньор в научния обмен

Стилиян Господинов

Тракийският университет в Стара Загора е сред водещите университети в страната и се доказва като международно призната и мултидисциплинарна академична институция. Той е сред първите десет висши училища в националната рейтингова система, като през 2025 г. заема първо място в две от професионалните направления – „Ветеринарна медицина“ и „Живодновъдство“. Академичният информационен център е най-новото му структурно звено, което осигурява достъп до широк спектър от научни издания. В него се помещава Централната университетска библиотека. Университетът предлага обучение в девет факултета за образователно-квалификационните степени бакалавър, магистър и доктор. В него се обучават над 9000 студенти от България и чужбина. Има филиали в Хасково и Ямбол. Академичният състав се включва както в националните, така и в международните образователни и научни програми. Студентите разполагат с възможности за обучение и практики по програмата „Еразъм+“ на Европейския съюз, както и за участие в международни научни конференции и форуми.¹

Издателството на Тракийския университет е профилирано в издаването на висококачествени и рецензирани трудове в областите на медицината, ветеринарната медицина, селското

¹ Визитка. За университета. За нас. Тракийски университет – Стара Загора [онлайн], [видяно на 27.11.2025]. Достъпно на: <https://trakia-uni.bg/bg/about-us/for-the-university/info/>

стопанство, хуманитарните, техническите и социалните науки. То се стреми към публикуване на академични и периодични издания, обединяващи в себе си иновативни идеи с утвърдени редакторски стандарти и качествено полиграфическо оформление.²

Срещата с членовете на Издателския съвет Ваня Буюклиева и Желка Даковска хвърля светлина върху разнообразната публикационна дейност на Тракийския университет. Те уточняват, че всяко от седемте научни списания на Университета има свой главен редактор и отделен екип. Някои от заглавията се финансират не от издателството, а от бюджета на Университета. Предварително се изпраща запитване до всички факултети, а те от своя страна информират за предпочитанията си какво да бъде публикувано. Всички периодични списания могат да се намерят на сайта на издателството на отворен достъп.

Ваня Буюклиева е технически редактор на Trakia Journal of Sciences – рецензирано списание на отворен достъп, което не изисква такса за публикуване. То обхваща широка проблематика от хуманната и ветеринарната медицина, както и от стопанските, техническите, образователните и социалните науки. В него се публикуват статии, доклади, научни коментари и новини. Списанието излиза четири пъти годишно в печатен и електронен формат.³

Основната цел на списание Agricultural Science and Technology е представянето на анализи и изследвания от сферата на селското стопанство. Тематиката му е свързана с науките за живота

² Trakia Journal of Sciences. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 27.11.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg>

³ Trakia Journal of Sciences. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 27.11.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/trakia-journal-of-sciences/>

и съвременните технологии. Негов акцент са въпроси, засягащи околната среда, устойчивото развитие и храните.⁴

Целта на Applied Researches in Technics, Technologies and Education е да публикува изследвания в областта на техниката, технологиите и образованието. То също е рецензирано. Издава се на всяко тримесечие.⁵

Официалното научно списание на Факултета по ветеринарна медицина е Bulgarian Journal of Veterinary Medicine. В него се публикуват научни трудове, обзорни статии и клинични случаи от всички области на ветеринарната медицина. За да се запази високото качество на списанието, се приемат само материали, които отразяват нови постижения върху вече изследвани теми. Издава се четири пъти годишно на английски език.⁶

Създадено през 2013 г., списание Online Journal Pedagogical Forum разглежда ключовите направления на педагогиката. Насочено е към академичната и професионалната общност. Включено е в Националния референтен списък на българските рецензирани научни списания. Чрез присвояването на дигиталния идентификатор DOI⁷ всяка публикувана статия може да достигне до голяма чуждестранна аудитория. Публикациите обикновено са на три езика – английски, български и руски.⁸

⁴ Agricultural Science and Technology. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 28.11.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/селскостопанска-наука-и-технологии/>

⁵ Applied Researches in Technics, Technologies and Education. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 03.12.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/приложни-изследвания-в-областта-на-те/>

⁶ Bulgarian Journal of Veterinary Medicine. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 03.12.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/bulgarian-journal-of-veterinary-medicine/>

⁷ Digital Object Identifier (DOI) – уникален дигитален идентификатор, който се присвоява на научните публикации. – Б. рег.

⁸ Online Journal Pedagogical Forum. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 04.12.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/онлайн-списание-педагогически-форум/>

Годишникът на Педагогическия факултет е научно-методическо издание, насочено към значими теоретични и практически постижения в образователната сфера. Изданието съдържа и приложението „Студентски алманах“, което дава поле за изява на най-младите изследователи редом с преподавателите и утвърдените учени.⁹

Фокусирано върху технологиите в модерното животновъдство, списание *Intelligent Animal Husbandry* обхваща разнообразна проблематика. Приоритет в подбор на публикациите са оригиналните и аргументирани разработки, които насърчават научни дискусии и са достъпни за широката аудитория.¹⁰

Издателството създава основно научни списания, но макар и сравнително рядко, публикува и книги. Сред заглавията са учебни помагала, сборници и научнопопулярни книги, като тематиката им зависи от специалностите в Университета. Всяка година се съставя издателски план, който се приема от Академичния съвет. Печатната база на Тракийския университет на този етап няма капацитет да печата книги, затова ежегодно се обявява обществена поръчка за печатница, която да извършва полиграфическата изработка на изданията, включени в издателския план.

Авторите на всяко издание подготвят съответните ръкописи, които преминават през двойно реценциране и едва тогава отиват в печатницата, спечелила обществената поръчка. Предпечатът също се извършва от печатницата. Тиражът на учебните помагала е съобразен с броя студенти и часовете по съответната специалност. Научните трудове се издават според критериите за хабилитиране и развитие на академичния състав.

⁹ The Yearbook of the Faculty of Education. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 04.12.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/годишникът-на-факултета-по-педагогик/>

¹⁰ Journal of Intelligent Animal Husbandry. Списания. Trakia University Press [онлайн], [видяно на 04.12.2025]. Достъпно на: <https://press.trakia-uni.bg/services/списание-за-интелигентно-животновъд/>

Съвременните изисквания предполагат продукцията на издателството да излиза не само на хартия, но и в електронен формат. Желка Даковска, която е и ръководител на Централната университетска библиотека, уточнява, че изданията се разпространяват чрез сайта на издателството, книжарницата в Тракийски университет и чрез електронните търговски платформи [ozone.bg](#) и [store.bg](#).

Ваня Буюклиева добавя, че в Университета се организират премиери на книги. На представянето на „История, политика и селско стопанство в България“ от проф. Иван Станков са присъствали ректорът и членове на ректорското ръководство, декани и заместник-декани, преподаватели от всички факултети, представители на земеделски институти, журналисти. Авторът я написва година преди това, за да я посвети на 100-годишнината от началото на висшето аграрно образование в България. В нея се проследява развитието на селското стопанство в съвременна България.

В издателството рядко използват изкуствен интелект. Той намира приложение например в проверка на достоверността на някои статии. Ваня Буюклиева и Желка Даковска изразяват своето мнение за неговото скорострелно навлизане в книгоиздаването така: *улеснява работата и помага, стига да се използва умерено.*

Издателството на Тракийския университет е значим посредник между научните постижения на висшето училище и академичната общност. Чрез поддържане на високо качество и насоченост към съвременните тенденции, то допринася за разширяване на научния обмен в страната и чужбина. С последователната си дейност издателството затвърждава своята роля като надежден партньор в разпространението на научни знания.

Изкуството да издаваш

Ваня Миданова

Държавно рисувателно училище. Художествено-индустриално училище. Висш институт за изобразително изкуство „Николай Павлович“. Това са само част от наименованията, с които е била назовавана Националната художествена академия през своята дълга история – от основаването ѝ през 1896 г. до 1995 г., когато официално приема сегашното си название. Още от началото на XX век Академията се утвърждава като средище не само на творческо, но и на интелектуално и издателско развитие. Издателската и книговезката ѝ дейност започват да се разгръщат паралелно с художественото ѝ влияние, превръщайки институцията в самостоятелна академична система за творчество и разпространение на знания. Това проличава най-ярко при създаването на Ателието за графически изкуства през 1922 г. под ръководството на знаменития български график Васил Захариев – място, на което графичната педагогика, художествената печатна практика и ранните форми на академично книгоиздаване се срещат.¹ Днес тази традиция продължава чрез дейността на Издателския съвет към Издателския център на НХА, който поставя акцент върху научната, художествената и културно-документалната стойност на публикуваното съдържание.

¹ Книга, илюстрация и печатна графика. 100 години в НХА. Състав. Бойка Спасова Донеvsка, Милена Димитрова Балчева-Божкова. – София: Национална художествена академия, 2023. с. 17

Издателският съвет

Издателският съвет към НХА представлява специфичен колективен управленски орган, който съчетава академичен авторитет с практическа експертиза в областта на книгопроизводството. Съгласно устройствените му правила той се състои от минимум пет хабилитирани лица, а през изминалата 2025 г. членовете му са общо десет. В състава му участват доказани специалисти и от двата факултета на Академията, което гарантира балансирано представяне на различните художествени и теоретични дисциплини. Наред с тях в структурата на Съвета са включени и двама експерти, отговарящи за предпечатна и печатна дейност, както и за преводаческа, издателска и рекламно-информационна комуникация. Председател на Съвета и ръководител на Издателския център е зам.-ректорът проф. Николай Младенов, чиито отговорности са координацията на академичния състав, издателските инициативи, рекламните стратегии и информационната публичност на институцията.² Неговата роля доказва, че дейността на издателския комплекс не е спомагателна, а е интегрирана в цялостната научна и културна политика на Академията.

Чрез своя Издателски център Националната художествена академия осъществява широк спектър от дейности – редакция на научни и художествени текстове, превод, коректура, графичен дизайн и цялостна предпечатна подготовка. Тази затворена структура на работа ѝ позволява да поддържа собствен художествен облик и контрол над визуалната и съдържателна идентичност на всяко публикувано произведение. Данните от 2024 г. свидетелстват за ясната международна ориентация на институцията – 43% от отчетените издателски дейности включват

² Постоянни комисии към Академичния съвет на НХА. Национална художествена академия [онлайн], [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: https://nha.bg/uploads/ckeditor/KOMISII_AS_2024_1.pdf

превод от или на английски език. Академията не се ограничава само със създаването на своите издания, а работи и върху съпътстващи форми на художествена и информационна документация – анотации, двуезични каталози за изложби, научни статии, рекламни материали и съдържание за официалната уеб страница на НХА.³ Преводът се превръща не просто в технически етап, а в инструмент за културно посредничество и позициониране на българското художествено образование в глобален контекст.

Списание „Изкуство и критика“

В списъка с издания на Националната художествена академия освен каталози, учебници и сборници, неизменно присъства и нейното емблематично академично списание „Изкуство и критика“, което се е утвърдило като значима платформа за критически и научен диалог. Списанието се отличава със специфичен профил – да представя и анализира съвременните тенденции във визуалните изкуства и да съчетава академичен подход с жив публицистичен език, насочен както към професионалисти, така и към студенти и широката културна общност. За първи път списанието излиза през 2009 г. като печатно издание, създадено с мисията да изгради устойчиво критическо поле за анализи, рецензии и теоретични изследвания, произлизащи от академичната среда.⁴ През годините „Изкуство и критика“ постепенно разширява своя обхват и се превръща в средище не само за художествена критика, но и за научни разработки, свързани с историята на изкуството, естетиката, културната антропология и визуалните комуникации. През 2020 г. списанието предприема важна стъпка в развитието

³ Връзки с обществеността, рекламно-информационна, издателска и библиотечна дейност. Национална художествена академия [онлайн], [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://www.nha.bg/uploads/pagefile/files/originals/778ddc3fef414fde1b067db39dba830910a46784.pdf>

⁴ Списание „Изкуство и критика“. Национална художествена академия [онлайн], [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://www.nha.bg/bg/podkategoriq/spisanie-izkustvo-i-kritika>

си и започва да излиза и в електронен формат на официалния сайт на Академията, като предоставя отворен достъп до своето съдържание.⁵ Така то следва световната тенденция за дигитализация на академичните публикации, която цели по-широка видимост, достъпност и ускорено разпространение на знанието. Дигиталният формат превръща списанието не само в източник на информация, но и в динамична среда, способна да включва хипервръзки, препратки към архиви, визуални ресурси и мултимедийни материали, допълващи публикуваните текстове.

В рамките на всяка календарна година се подготвят и публикуват два броя на списанието – първи брой през май и втори през ноември, което създава устойчив ритъм и периодичност в академичния издателски процес. Средно във всеки брой се включват между десет и петнадесет текста, чийто жанр варира от критически анализи и научни съобщения до докторантски изследвания и публицистични материали. Обемът на списанието традиционно е между седемдесет и сто страници, като структурата му е ясно организирана и подчинена на академичните стандарти. Съдържанието, резюметата на статиите, както и част от публицистичните текстове са двуезични или имат английска версия, което ги прави достъпни за чуждестранни читатели, критици и изследователи. Трите основни тематични области, в които е структурирано списанието, са „Оперативна критика“, „Научни съобщения“ и „Докторантски изследвания“ – раздели, които задават както аналитичното ядро на списанието, така и неговата роля като академичен архив на изследователската дейност на Академията.⁶

⁵ Вапцарова, Маня. Първият брой на електронното списание „Изкуство и критика“, издание на НХА вече е факт. Национална художествена академия [онлайн], 11.06.2020 [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://www.nha.bg/bg/novina/pirviyt-broi-na-elektroonnoto-spisanie-izkustvo-i-kritika-izdanie-na-nha-veche-e-fakt>

⁶ За нас. Изкуство и критика [онлайн], [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://izkustvo-i-kritika-nha.bg/>

Основната му цел е Академията да се приобщи към съвременния дигитален свят, където формите на визуално и текстово общуване вече са интерактивни, многопластови и пряко свързани с нови информационни среди, архиви и културни платформи. Именно тази дигитална трансформация разширява ролята на изданието – от традиционно академично списание до виртуално пространство за експерименти, дебати и споделяне на знание.

Проф. Маня Вапцарова, главен редактор на електронното списание, споделя в интервю пред Българското национално радио: *Целта е да се интегрира Академията и нашата общност – научна и художествена – в така наречената динамика на съвременния свят.* Тя подчертава, че новите визуални и текстови послания вече не са статични, а директно препращат към допълнителни информационни ресурси и интерактивни среди, което е особено ценно за студенти, преподаватели и за цялата културна общественост. Според нея „Изкуство и критика“ трябва да вдъхновява, да пази и предава културни ценности, да бъде място за обмен на идеи и да функционира като виртуална лаборатория – жив архив и дискуссионен форум, в който участват студенти, преподаватели, докторанти, критици и публика с изследователски интерес към визуалната култура.⁷

Една от ключовите мисии на списанието е да включва максимален брой международни художествени и научни събития, които могат да бъдат отразени и анализирани в академичния контекст. Така изданието постига глобален обхват на съдържанието и поддържа мост между местните академични постижения и световното поле на съвременните визуални изкуства. „Изкуство и критика“ се превръща във важен инструмент за съхраняване, осмисляне и развиване на художествено-критическото наследство на Академията и за стимулиране на бъдещите поколения творци и изследователи.

⁷ Петрова, Юлия. Нова платформа за изкуство и критика. БНР [онлайн], 10.12.2020 [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://parliament140.bnr.bg/hrisotobotev/post/101387247>

Музейните каталози на Академията

Прословутата музейна сбирка на Националната художествена академия е една от най-ценните и специфични художествени колекции в България, тъй като обхваща повече от век развитие на академичното образование по изкуства в страната. Тя е своеобразен архив на художествени практики, методи и естетически тенденции, развивали се в Академията от основаването ѝ през 1896 г. до днес. Колекцията се състои от произведения, създадени от поколения студенти, преподаватели и автори, свързани с институцията. Сбирката съдържа живопис, графика, скулптура, декоративно-приложни произведения, учебни етюди, дипломни работи, копия на класически произведения, както и авторски творби на утвърдени художници, впоследствие станали част от преподавателския и творчески елит на НХА. В рамките на проекта за поэтапно каталогизиране на музейната сбирка Академията поддържа поредица от издания, в които представя тематично подбрани колекции след дигитализирането им.⁸

Музейната колекция включва каталози към изложби, информация за юбилейни събития, дипломни презентации, представяния на автори от академичната общност и други проекти, в които НХА участва като организатор или партньор. Музейните каталози изпълняват двойна роля – документална и научноизследователска. От една страна, те съхраняват информация за произведенията, включени в дадена експозиция, като автори, датировки, техники, жанрови характеристики и исторически контекст. От друга страна, съдържат изследователски текстове, анализи и критически интерпретации, изготвени от водещи специалисти, изкуствоведи, преподаватели и докторанти на Академията. Така всеки каталог се превръща в самостоятелен научен ресурс, който допринася за разбирането на художествените и културните процеси в България.

⁸ Музейна сбирка. Национална художествена академия [онлайн], [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://nha.bg/bg/muzei>

Към 2025 г. Академията вече е издала седем музейни каталога като част от своята разрастваща се поредица, която документираща и представя богатото художествено наследство, съхранявано във фондовете ѝ. Последното допълнение към тази поредица е каталогът, посветен на произведенията на Стефан Кънчев – знакова фигура в областта на графичния дизайн и визуалната идентичност, чието творчество има траен принос както за българската художествена сцена, така и за развитието на професията в международен контекст.⁹ Издаването на този каталог не само продължава традицията на Академията да популяризира свои изтъкнати възпитаници и преподаватели, но и засвидетелства стремежа ѝ да поддържа известността им и тяхната жива връзка с националните културни постижения.

Ние поетапно дигитализираме и публикуваме всяка една колекция с цел да социализираме сбирката по този начин. Тя е с ведомствен характер, ние нямаме постоянна нейна експозиция. Това е единственият начин да я покажем, отбелязва д-р Милена Балчева-Божкова, уредник на музейната сбирка на Академията, в интервю за Българската национална телевизия. Тя подчертава значението на каталогизирането като инструмент, чрез който институцията преодолява ограниченията на архивното пространство и позволява на широката публика да се докосне до произведения, които иначе биха останали скрити.

В исторически план музейната сбирка е възникнала с ясна цел – да подкрепя студентите по време на тяхното обучение. *Целта, още при създаването, е била да има една сбирка, която да помага на учебно-методичния процес. Вече почти сто и тридесет години ние продължаваме да реализираме тези идеи на първите четирима преподаватели от онази много назад във времето година, заключава д-р Балчева-Божкова.¹⁰*

⁹ Представяне на каталога „Музейна сбирка на Националната художествена академия. Колекция Стефан Кънчев“. Национална художествена академия [онлайн], 14.02.2025 [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://www.nha.bg/bg/novina/predstavuyne-na-kataloga-muzeina-sbirka-na-nacionalnata-hudojestvena-akademiyu-kolekciyu-stefan-kanchev>

¹⁰ Каталог на НХА с колекцията на Стефан Кънчев. Българска национална телевизия [онлайн], 01.03.2025 [видяно на 02.12.2025]. Достъпно на: <https://bnt.bg/news/katalog-na-nha-s-kolekciyata-na-stefan-kanchev-v385576-337204news.html>

Приемствеността между поколенията преподаватели и студенти е в основата на устойчивостта на сбирката и определя нейното значение като жива част от академичната традиция.

Подготовката и публикуването на музейните каталози са възможни благодарение на сътрудничеството с редица институции и партньори, които подпомагат НХА в популяризирането и съхраняването на тази ценна колекция. Сред тях са Държавният архив, Съюзът на българските художници, представители на Визуалния архив „Стефан Кънчев“, както и частни колекционери.

Националната художествена академия утвърждава своята роля на водещ културен, образователен и научно-изследователски център, който не само съхранява богатото художествено наследство на България, но и активно го развива и осмисля. Академията демонстрира приемственост между поколенията творци, поддържа жив критически диалог и създава среда за иновации в областта на визуалните изкуства. Така НХА продължава да бъде значим център за творчество, образование и критически диалог.

Където музиката среща науката

Мариана Тарлева

Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ е институция с огромно значение за музикалното образование в България – голямата сцена, която развива таланти. Далеч от прожекторите и репетиционните зали се намира едно по-тихо и почти невидимо пространство, което работи в различен ритъм и рядко попада в светлината на прожекторите. Това е издателството на Академията. В него музиката среща науката и светът на музикознанието се превръща в научни трудове, които са значима част от академичното обучение на студентите.

Историята на Националната музикална академия (НМА) започва в началото на миналия век. Създаването ѝ цели да задоволи потребността от подготвени музикални педагози и професионални изпълнители за бързо развиващата се българска музикална култура. Първата стъпка е основаването на частно музикално училище в София през 1904 г., което през 1912 г. става държавно и постепенно обединява средното и висшето музикално образование. През 1921 г. с Указ на Цар Борис III то е преобразувано в Държавна музикална академия. Тогава в нея започват своята преподавателска дейност водещи български музиканти като Добри Христов, Васил Стоин, Хенрих Визнер и Андрей Стоянов. Сред първите ѝ възпитаници се открояват Любомир Пипков, Светослав Обретенков, Филип Кутев и Марин Големинков.

Академията бързо се превръща не само в образователна

институция, но и в културен център. През 1928 г. са създадени Академичният симфоничен оркестър (АСО) и Дамският хор, а през 1934 г. започва да излиза списание „АСО“, което представя дейността на оркестъра и публикува научни статии и студии. През 1954 г. Академията променя наименованието си на Българска държавна консерватория и се реструктурира в три факултета: Теоретико-композиторски и диригентски, Инструментален и Вокален. През 1995 г. наименованието ѝ отново се сменя на Държавна музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ в чест на именития български композитор и педагог, а от 2006 г. става Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“.

Днес НМА предлага обучение в трите образователни степени в над деветдесет специалности, чиито програми се обновяват съобразно съвременните художествени и научни стандарти. В Академията се намира най-богатата в България специализирана музикална библиотека с фонотека, която притежава над 100 000 броя книги и нотни издания и над 17 000 звукозаписа. Библиотеката осигурява достъп до най-големите световни научни бази данни – Science Direct, Scopus, Web of Knowledge, Web of Science, както и до Oxford Music Online – специализиран портал, предлагащ множество дигитални услуги и съдържание в музикалната сфера.¹

Издателството на НМА е специализирано в публикуването на научна и учебна литература, както и на нотни издания. Дейността му обхваща всички аспекти на музикалното знание – теория,

¹ История. Национална музикална академия [онлайн], [видяно на 12.01.2026]. Достъпно на: <https://nma.bg/home-2/istoriya>

история, етнология, педагогика. Каталогът му включва трудове в областта на изпълнителската практика, вокалната и инструменталната методика, танцовото изкуство и балетната педагогика. Ако сцената е пространството, където музиката оживява пред публика, то издателството е мястото, където знанията, опитът и изследователските усилия получават дълготрайност.

Академичното издателство възниква през 2009 г. по идея на проф. д-р Наташа Янова, заместник-декан на Теоретико-композиторския и диригентски факултет и дългогодишен преподавател по история на музиката. Поводът е 110-годишнината от рождението на патрона на Академията. Изданието, което поставя началото на дейността на издателството и открива перспективи за разширяване на научната, педагогическата и музикалнообразователната дейност, е сборникът с материали от конференцията „Панчо Владигеров – поглед от XXI век“.

Значим резултат от дейността на издателството е появата на Алманаха на НМА през 2009 г. с главен редактор и основател Томи Кърклисийски. Алманахът продължава традицията на Годиниците на Българската държавна консерватория с мисията да отрази и съхрани многостранната творческа, педагогическа, научно-приложна и изпълнителска дейност на най-старото висше музикално училище в България. В него акцент са изследванията, свързани с творчеството на големи личности, както и публикации в областта на музикознанието, музикалната теория, музикалната педагогика, етномузикологията и историческите музикални науки.

В периода 2009 – 2013 г. се поставят основите на цялостната инфраструктура на издателството и се основават две периодични издания, свързани с две от катедрите в Теоретико-композиторския и диригентски факултет на НМА. „Академични пролетни четения“, подготвяно от катедра „История на музиката и етномузикология“, включва сборниците, в които всяка година се публикуват докладите и научните съобщения от едноименната национална конференция с международно участие. Второто

периодично издание, появило се през тези години, е „Интегрална музикална теория“, фокусирано върху функционалността и въздействието на творбите. Публикуват се научни доклади от едноименния годишен музикалнотеоретичен форум с международно участие. „Докторантските четения“ е поредица, в която се публикуват научни доклади и съобщения от едноименната конференция.

През 2019 г. стартират две нови електронни издания. В „Музикална критика“ се публикуват рецензии, аналитични статии и коментари върху концерти, нови произведения и интерпретации. Studentum oreга scripta е най-новото електронно издание на Националната музикална академия. В него студентите от Академията, както и обучаващи се по музикално или танцово изкуство в други висши училища, получават възможност да публикуват своите академични разработки. Целта е да се мотивират младите изследователи, като им се предостави „сцена“ за изява още докато се обучават.²

Монографичните издания на НМА са научни трудове, посветени на ключови теми от музикознанието, историята и теорията на музиката. До тях се нареждат „учебните пособия“ – практически помощници в студентския живот. Представяват материали с упражнения, задачи и методически насоки, които подпомагат усвояването на основните дисциплини и улесняват самоподготовката на студентите. Към издателската дейност се включват и бюлетините на Академията, които отразяват актуални събития, научни прояви и творчески инициативи.

Издателството се ръководи на мандатен принцип от заместник-ректора по научноизследователската дейност на НМА. Тази длъжност сега изпълнява проф. д-р Снежина Врангова, която любезно отговаря на всичките ми въпроси за дейността, спецификите и перспективите на издателството на Националната музикална академия.

² Издателство. Национална музикална академия [онлайн], [видяно на 12.01.2026]. Достъпно на: <https://nma.bg/izdatelstvo>

Проф. д-р Снежина Врангова

Първият въпрос, който задавам, се отнася до организационната структура на издателството. Научавам, че неговата дейност се ръководи от редакционен съвет, оглавяван от заместник-ректора по научноизследователска дейност и включва представители на всички факултети и Библиотеката на НМА. Съставът на Редакционния съвет се състои от не по-малко от седем души.

Има нещо вдъхновяващо в това да виждаш как един текст от ръкопис се превръща в книга, как една идея намира своя дом, а един млад автор – своя глас. Може би затова хора като проф. Врангова обичат издателството: то е работа, която ти намигва, вместо да се натрапва, и всеки, който се доближи достатъчно, открива, че между редовете живее нещо много по-голямо от самата хартия. Тя откроява етапите на издателския процес:

– Кандидатстването за издаване на труд чрез Академичното издателство се реализира чрез заявление до заместник-ректора по научноизследователската дейност на НМА, придружено от предлагания за издаване текст в PDF-формат и препоръка от първичното изследователско звено, чийто член е авторът. Всеки текст, постъпил в Академичното издателство, задължително преминава през проверка за оригиналност на съдържанието в специализиран софтуер. От състава на Редакционния съвет

за всяко от изданията, съобразно спецификата му, се определя отговорен редактор, който отговаря за връзката с авторите, с научните редактори и с хората, осъществяващи предпечатната подготовка и печата. Отговорният редактор осъществява контрол върху окончателното оформление и предпечатната коректура на конкретното издание и го съгласува с Редакционния съвет. Издателството използва електронна система за проследяване на цитиранията, свързана с базите данни на Академичната библиотека, в които се индексират библиографиите към публикациите на Издателството, включващи пълното описание на всички използвани в текстовете извори.

– Как вземате решение кои ръкописи да бъдат включени в Алманаха или в някои от академичните поредици?

– Текстовете, постъпващи във всяко едно от изданията, се подлагат на двойно анонимно рецензиране, резултатите от което определят кои от материалите ще бъдат насочени към редактор, кои се връщат за корекция на авторите и кои биват аргументирано отхвърлени. Все пак има нюанс, тъй като Алманахът е годишното издание на Академията за музикална теория, изпълнителство и педагогика и текстовете в него не се представят по друг начин освен чрез публикуването си. Сериите „Академични пролетни четения“ и „Интегрална музикална теория“ са сборници с научни статии от тематични конференции, в които селекцията се реализира на две фази – първо със заглавие и резюме, въз основа на които се преценява адекватността на материала спрямо актуалната обявена тема, и второ – въз основа на самия текст, който се създава след получаването на началното одобрение. Между двете издания обаче има и съществена разлика и тя е времето на издаване на сборника, което и определя времето, в което се осъществява анонимното рецензиране. При „Академични пролетни четения“ то е след конференцията, докато при „Интегрална музикална теория“, тъй като сборникът се

изработва предварително и се представя на самата конференция, рецензирането се реализира преди началото на редакторската дейност.

– Колко време средно отнема подготовката на едно научно издание от ръкопис до готова книга?

– Отговорът на този въпрос не може да бъде еднозначен, тъй като процесът не протича по еднакъв начин при монографичните изследвания и при периодиката, а освен това зависи и от степента на готовност на ръкописа и това дали авторът избира първа да работи с научен редактор от Издателството, или този процес вече е протекъл и при нас постъпва текст, който е почти готов за печат. Фактор е и опитността на автора – дали това е първият или поредният му научен труд и пр.

За периодиката времето също е различно. Все пак ще дам пример с ежегодния сборник с научни статии от едноименния Академичен форум „Интегрална музикална теория“, текстовете за който се събират от април до края на юни. В рамките на две седмици материалите преминават през процес на анонимно рецензиране, след което започва редакторската дейност, реализирана от съответните специалисти от екипа в рамките на месец и половина, за да е възможно в началото на септември да се пристъпи към предпечатна подготовка и коректури и в началото на ноември, в навечерието на годишното издание на конференцията, сборникът да бъде готов. Общо – четири месеца. Трябва да се отчете и че тези четири месеца се предшестват от поне още толкова, свързани със създаването на идеен проект, разгласяване и обща организация.

– Имало ли е случаи, в които отказвате ръкопис?

– Да, имало е случаи да се отхвърлят предложени ръкописи. Това са ръкописи, определени и от двамата анонимни рецензенти като „неподходящи“ за съответното издание, като причините за това могат да бъдат от най-различно естество – тематични,

стилистични, съдържателни, макар и на последно място – и технически.

– Има ли интерес от външни автори извън Академията да публикуват при Вас?

– Въпреки че мисията на Издателството е широко проектирана върху музикалнонаучна, нотна и учебна литература с акцент върху българско творчество, когато се говори за монографични издания и учебни пособия, издателската практика в годините се е концентрирала върху научните, изпълнителските и практико-приложните проекти на преподавателите в Академията.

Външни за Академията автори – преподаватели и учени от различни български и европейски висши училища и научни организации в областта на изкуствата, регулярно участват в научните проекти на Академията и съответно биват включвани в колективните томове и сборниците с доклади от тях.

– А какви специфични изисквания поставя научната проблематика в областта на музиката пред издателския Ви екип?

– Тъй като въпросът се отнася за специфичните изисквания, няма да се спирам върху аксиоматичната основа на езика и културата като цяло. Научният редактор в областта на музикалната теория, интерпретация, педагогика трябва да притежава специализирани компетенции в съответния отрасъл на музикалната наука, към който се отнася определен текст, за да е в състояние да реагира на възникващи проблеми на фактологично, понятийно, терминологично, концептуално равнище. От изключително важно значение е и практическият опит като изпълнител на дадения специалист и живота му съприкосновение с музиката. Не е случайно, че в последните пет години издателският екип включва членове на академичния състав на трите факултета – Теоретико-композиторски и диригентски, Вокален и Инструментален.

– Какво отличава Вашето издателство от издателствата на други висши училища?

– Като издателство на Музикалната академия, разбира се, това са нотните издания. Почти във всички случаи става въпрос за първи издания, било то на новосъздадени творби в различни жанрове от съвременни автори или на произведения от класически български автори, съществували до момента единствено като манускрипти. Специално тези издания са свързани с много отговорен процес на дешифриция, в повечето случаи – и с изпълнителска редакция (нанасяне на щрихи, динамически и агогически означения, въведени не от автора, а от интерпретаторите на музиката). Редакторският екип при този процес, освен изпълнителите, включва често и композитор музиколог, който е в позиция да вземе професионално компетентно решение по отношение на възникващите при дешифрицията казуси. Реализират се и фототипни издания на партитури, а в някои случаи изданията съдържат и печатен вариант, и факсимиле на оригинала. Това, което отличава най-добрите издания в тази област, е създаването на цялостния продукт като комплекс от нотен партитурен текст и анотации, очертаващи широката стилово-историческа, творческа и композиционно-аналитична рамка, в която да бъде мислен музикалният текст. Що се отнася до редакцията на самия нотен текст, редно е тя да бъде дело на композитор.

– Смятате ли, че е необходимо студентите в Националната музикална академия да развиват умения за работа с изкуствен интелект в области като музикална теория, композиция или научни изследвания?

– В основата на всяка една от сферите на професионална изява в широката област на музиката стои комплекс от специализирани компетентности – теоретични и практически, – които по никакъв начин не могат да бъдат заместени от изкуствения интелект. Още по-малко е възможно да бъдат заменени талантът,

интуицията и емоцията, които задвижват въпросния комплекс и осъществяват комуникацията в музиката. Изкуството винаги е било синоним на творчество в лично качество, поради което, независимо от общия корен, изкуственият интелект спрямо истинското изкуство е маргиналия. В този смисъл студентите би следвало да познават възможностите на изкуствения интелект и да умеят да ги използват като инструменти по пътя към творческите си цели, но да имат дълбоката осъзнатост, че тези умения всъщност не водят към тяхното професионално израстване.

Издателството планира в бъдеще да разгърне дейността си в посока на книжния пазар. Немалка част от продукцията се финансира от държавния бюджет. Изданията на НМА не са предназначени за търговски цели. Това изцяло важи за периодиката. Когато авторите на монографични изследвания финансират сами издаването им, те разполагат с тиража си, с изключение на определен брой книги, който остава в издателството. В случаите на проектна дейност авторите получават регламентирана част от тиража. На въпроса дали издателството работи с големи книготърговски фирми, професор Врангова посочва:

– Що се отнася до големите книготърговски фирми, предметът на дейност на Академичното издателство е положен в образователната и научната дейност, регламентирана чрез Закона за висшето образование, а не Търговския закон.

– Какви са тенденциите в академичното публикуване в областта на музиката?

– Публикуването на литература, свързана с музикалното творчество, изпълнителство, наука и образование е твърде широка област. То е разпределено между издателствата на висшите училища за музикално и танцово изкуство, от една страна, а от друга, издателства с десетилетна традиция и позиции на пазара, както е издателство „Музика“ – приемник на някогашното държавно издателство със същото наименование. Трябва да се отбележи

и Съюзът на българските композитори, чиято публикационна дейност формира огромния масив на литература в посочените по-горе тематични полета. Независимо от все по-голямата децентрализация, струва ми се, че може да бъде открито тенденция за все по-активна дейност на университетските и академичните издателства, които гъвкаво и динамично реагират на образователните потребности и предявяващите нови изисквания промени в социокултурната среда. В същото време издателствата с дългогодишни традиции в това поле на книжния пазар сякаш имат по-статична позиция, упована в установените им практики.

Тенденции могат да бъдат изведени и по отношение на самите издателски практики. Забележими са процесите на дигитализация на издателските фондове и електронна достъпност на включените в тях текстове, както и чрез публикуването – освен на печатно, и на електронно издание на текстовете. Дигитализацията е тенденция и в библиотечните дейности, която е спасителна за историческите фондове, които освен трудно достъпни, са и изключително уязвими. Впрочем, в тази връзка, не мога да не сподея изумителната история на едно от най-новите нотни издания на Издателството на НМА – „Пасакалия и fuga за голям симфоничен оркестър (1954)“ от Здравко Манолов. Прозведението е изпълнено за пръв път през 1956 година. Тази забележителна композиция е записана във фонда на БНР, но потъва в незаслужена забрава, тъй като не е издадена, а при ненадейната кончина на композитора ръкописът остава в неизвестност. През 2012 г. манускриптът е намерен и предаден за съхранение в Библиотеката на НМА. През 2025 г., когато се навършват 100 години от рождението на големия български творец – под ръководството на новия директор на Библиотеката д-р Наталия Христова-Крачанова се осъществява и проект, финализиращ реабилитацията на творбата чрез издаването от академичното издателство на партитурата на произведението с оркестров материал.

Тенденция е и увеличаването на академичните и педагогическите издания в областта на методиката, теорията, историята и социологията, като това е динамика, която безспорно се появява като отговор на съвременни образователни и културни потребности.

Освен новите научни текстове и трудове в жанровете на педагогическата литература, може да се забележи и преизданието на класически текстове и музикални творби от различни жанрови области, за да бъдат достъпни за съвременни изпълнения и изследвания, а също за да бъдат потвърдени като фундамент в съответната област.

Тенденции в публикуването на музикални и музикалнонаучни текстове са и по-голямата отвореност на издателствата към междуинституционално и научно сътрудничество чрез публикационната дейност, както и все по-активното разпространение на резултатите от нея в националната мрежа и извън България – както чрез преводи, така и чрез дигитални платформи, което позволява на български нотни и научни издания да стигнат и до чуждестранни музиканти, творчески институции и библиотеки.

– Как лично Вие се чувствате в ролята не само на ръководител на издателството, но и като редактор? Коя част от работата Ви носи най-голямо удовлетворение и обичате ли това, което правите?

– Предвид доста широкия спектър от емоционални състояния, които съпътстват работата на всеки редактор, ми е много трудно да определя как се чувствам в ролята – пътят от възторга към отчаянието е кратък, но за щастие, и двупосочен, както и обогатяващ с всяко потапяне в нова тема, нов стил, нова идея. Работата на добронамерения и компетентен редактор, в диалог с автора, е от ключово значение за качеството на текста. Така че, чувствам се полезна, когато успеем да достигнем до резултат, който е оптимален в дадената ситуация. Разбира

се, най-удовлетворяващият момент винаги е излизането от печат на изданието, но той е абсолютно сравним с удовлетворението, когато видя израстването на млад автор. И дори само затова – обичам това, което правя.

– Как виждате бъдещето на университетското издателство в следващите години?

– В моите очи бъдещето все пак е свързано с отваряне към книжния пазар и по-широк кръг читатели, създаване на електронна книжарница, от която биха могли да бъдат закупвани издания, представляващи интерес за по-широк кръг читатели – специалисти, учаци, хора с интереси в областта на музикалното изкуство и музикологията; с инвестиция в създаването на трудове от водещи специалисти в ниши, в които е налице „информационен глад“ или необходимост от актуализация на съществуващото познание.

Академичните издателства присъстват активно в публичното и научно пространство, тъй като без тях интелектуалното и професионалното развитие на обществото ще бъде значително затруднено, особено в условия на динамично променящия се свят, който всекидневно разширява своите хоризонти.

Подробната информация, която проф. Снежина Врангова предоставя за организационната структура, профила и работните процеси в издателството, ми помага и да разбера целите на разнообразната му дейност. Чрез периодичните издания „Академични пролетни четения“, „Интегрална музикална теория“ и „Докторантски четения“ издателството подкрепя научната дейност, осигурявайки стабилна платформа за публикуване на изследвания, критически прочети и нови методологични подходи. С електронното издание Studentum oreта scripta насърчава първите стъпки на младите автори, предоставяйки им място, където могат смело да изложат идеите си. Списанието „Музикална критика“

поддържа професионален разговор за концертния живот и неговите интерпретации, а чрез монографиите, учебните пособия и бюлетините съхранява, развива и разпространява знание, необходимо за образователната и изследователската работа на Академията. Издателството обединява научната мисъл, педагогическата практика и музикалната култура, превръщайки знанията в значима, стойностна и устойчива на времето литература.

Медицината не е болна тема

Емилиян Доцински

Публикуването на академични книги и списания е слабо познат сектор от издателския бранш. Сектор, за който рядко се замисляме и който сякаш остава незабелязан на книжния пазар. В следващите редове светлината на прожекторите ще се насочи към издателската продукция на Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ във Варна. Дистанционният ни разговор с ръководителката на отдел „Издателска дейност“ инж. Жанета Радкова започва с поглед към миналото.

Историята

Издателската дейност на Висшия медицински институт – Варна започва още с основаването му през 1961 г. Основната ѝ функция на този начален етап е да се осигурят учебни помагала за студентите.

Първото научно списание „Годишни научни трудове на Висшия медицински институт – Варна“ излиза през 1962 г., а от 1966 г. заглавието му е променено на Scripta Scientifica Medica. Преминването от учебници към периодични издания е важен етап, но не по-малко значим за развитието на издателството е откриването през 1972 г. на собствена офсетова печатна база с персонал от печатар и книговезци.

През 1995 г. Висшият медицински институт променя наименованието си на Медицински университет – Варна.

Издателската му дейност се обособява като самостоятелна

структурна единица чрез ключова реформа през 2013 г., с която се създават нови бази за цифров и офсетов печат, екип от редактори и дизайнери, както и с възможности за реализация на продукцията чрез три книжарници и онлайн магазин.

Важна дата е и 22 май 2023 г., когато отдел „Издателска дейност“ към Медицинския университет във Варна е удостоен с „Почетен знак със синя лента“ – най-високото университетско отличие и признание за дългогодишен професионализъм.

Продукцията

В отговор на въпроса ми какво е обичайното количество на академичните издания за една година инж. Жанета Раждкова уточнява:

– Издателството на Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ в максимална степен е обвързано с осигуряване на учебния процес и нуждата от съвременяване на учебници и помагала, както и с публикуване на научна литература. Тъй като книгоиздаването при нас не е „масово“, броят нови заглавия, които издаваме годишно, не е постоянен.

Онлайн магазинът ни, който може да се приеме и като каталог на книгите, които издаваме, съдържа около 500 заглавия на учебници, учебни помагала, монографии, справочници, сборници, дори и художествени издания и стихосбирки, както на български, така и на английски език. Каталогът ни се обогатява с десетки нови издания всяка година.

Издаваме и научни списания в различни области на медицина – Scripta Scientifica Medica, Scripta Scientifica Medicinae Dentalis, Scripta Scientifica Pharmaceutica, Scripta Scientifica Salutis Publicae, „Варненски медицински форум“, „Журнал на Медицински колеж – Варна“, „Социална медицина“ и др. Всички те са достъпни и в електронен формат и са на отворен достъп. Имат различна периодичност. Често издаваме и приложения към тези списания, в които са поместени доклади и резюмета от различни конференции

и семинари на медицинска тематика, които се организират от Медицинския университет – Варна и се провеждат в страната.

Нашият годишен издателски план се подготвя систематично, като преподавателите подават предложения до 15 ноември на текущата година, за да влязат в плана за следващата. Въпреки това често издаваме и допълнителни издания.

Инж. Жанета Радкова

- Как бихте категоризирали продукцията на издателството?
- Изданията ни могат да се разпределят в пет категории:
 - Учебници и учебни помагала, предназначени за учебната дейност на Медицинския университет, на български и английски език. Издаваме и преводна литература – предимно учебници на водещи световни медицински издателства;
 - Монографии и научни трудове, свързани с научни изследвания и кариерното развитие на преподавателите;
 - Научна периодика, която включва академичните ни списания;
 - Вътрешни издания и справочници като брошури, каталози, програми, флаери за събития, административни документи, отчети, правилници;
- Малка част от портфолиото ни са книги, свързани с история

на медицината, биографии на известни личности през погледа на лекаря, а също и поезия, понякога придружена от илюстрации на медици художници.

– До кои от тези многобройни издания предоставяте на читателите отворен достъп?

– Научните ни списания са на отворен достъп. Публикуването в тях е напълно безплатно. Достъпни са чрез специализирана онлайн платформа, която автоматизира процеса на издаване – от подаване на ръкопис, през научна редакторска проверка, научно рецензиране, езикова проверка и предпечат, до печат и онлайн публикуване. Това безспорно улеснява както участието на авторите в списанията, така и достъпа на чуждестранни читатели до тях. При печатните издания (учебници, специализирана литература, книги, справочници) ситуацията е различна. За да поддържа устойчив финансов и логистичен модел, те се разпространяват чрез физически продажби в книжарници (включително нашите три университетски книжарници) и онлайн магазин на издателството.

Спецификата

Издателството на МУ – Варна се специализира в публикуването на изследвания в областта на медицината. Затова и следващият ми въпрос е за специфичните трудности при издаването на книги и списания на медицинска тематика. Инж. Рагкова откроява особеностите в тази сфера на академичното книгоиздаване:

– Медицинската тематика открива възможности, но поставя пред нас и много предизвикателства. На първо място това е научната сложност. Медицинските учебници и монографии често са със сложно техническо изпълнение, изискват не само езикова, но и научна редакция, точност, доказателствена база. Това означава, че процесът на рецензиране и редакция е по-дълъг и изисква участието на специалисти със специфични познания.

При списанията авторите са учени, лекари, докторанти. Търсим високо качество, за да можем да се конкурираме с други международни списания, което изисква строга редакторска политика, двойно сляпо рецензиране и често допълнителна проверка на данни, на методология и т.н.

Ключово в работата ни е спазването на регулации и етични норми. Медицинските текстове включват много често клинични изследвания върху хора и животни, поради което етичните стандарти при публикуване трябва да се спазват строго. Грешките могат да имат сериозни последици.

Проверките за сходство (антиплагиатство) се извършват чрез утвърдени световни платформи и всички подадени към издателството ръкописи преминават през такава задължителна процедура.

Медицинските издания често включват илюстрации и графики като анатомични схеми, диаграми, изображения (микроскопски, макроскопски). Това изисква работа на дизайнери и печатни специалисти, които „разбират“ медицинския език.

Печатът е предимно с цветни илюстрации и трябва да бъде много качествен, но това означава високи разходи за производство.

Поради техническата сложност и високите изисквания, производството на медицинска литература е по-скъпо от печата на художествена литература.

Освен това, тъй като аудиторията е основно академична – студенти, преподаватели – тиражите обикновено не са много големи. Това налага всекидневно да балансираме между икономическата устойчивост и качеството.

Динамиката в медицинската наука също е предизвикателство. Постоянно излизат нови изследвания. Затова учебниците по медицина може да остаряят морално доста по-бързо от учебниците в други сфери. Често се налага да допълваме и отпечатваме нови издания на вече публикувана научна литература. Това

налага гъвкав издателски план: трябва да преглеждаме учебните програми, да правим донепечатки или актуализации, за да сме релевантни.

За нас е важно да осигурим достъпност и баланс. Стремим се изданията, особено учебните материали, да са финансово достъпни за студентите. От друга страна, налага се да поддържаме и финансовата устойчивост на издателството, т.е. да се справим с предизвикателството да намерим златната среда между разпространение, ценообразуване и качество.

Изкуственият интелект

Появата и развитието на изкуствения интелект през последните години се приема като заплаха за много индустрии, сред които и книгоиздаването. Разбира се, това не означава, че не е ресурс за онези, които знаят как да го използват. Има дейности, които изкуственият интелект ще замести за удобство, като първоначалната граматична проверка на текстовете, за която се изискват специалисти с прецизен професионален поглед. Затова задавам и въпроса:

– Как се отразява появата и развитието на изкуствения интелект върху дейността на издателството на Медицинския университет?

– Иновативните инструменти на изкуствения интелект могат да подпомогнат първоначална проверка на граматиката, стил, консистентност в терминологията, което да спести време на редакторите ни при така наречената „груба проверка на текста“. В други случаи той би могъл да предложи шаблони, оформление и дори, защо не, генериране на идеи за корица, базирани на текстовите метаданни или ключови думи. С помощта му бихме могли да анализираме кои теми са най-популярни, какво искат на научат студентите и преподавателите. Това би ни помогнало да прогнозираме търсенето, интересите и бъдещите нужди на студенти и преподаватели. Употребата на изкуствен

интелект обаче все още крие доста предизвикателства, свързани с етични въпроси като точността и автентичността на поднесената информация, качеството на съдържание, коректността на използваната медицинска терминология. Затова и интегрирането на изкуствен интелект в работния процес при нас все още предстои. Преди да въведем употребата му ще ни е нужно разработване на вътрешни правила: кога и как да се използва, как да се проверяват изходните данни и как да се гарантира, че съдържанието е надеждно и валидно.

Издателството на Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна е един от многото примери за активна академична дейност, която остава незабелязана от широката читателска аудитория. Дори кратката информация за него обаче доказва богатството на продуктовото му портфолио, професионализма на неговия екип и безспорния му принос към медицинската наука.

Авторитетен издателски център

Анна Христова

Историята на Медицинския университет в Плевен се корени още в епохата на Възраждането, когато се полагат основите на болничното дело в града. Разрастването на здравните услуги и необходимостта от квалифицирани кадри водят до създаването през 1974 г. на Медицинския факултет в Плевен към Медицинската академия на тогавашното Министерство на народното здраве. За първи декан е назначен проф. д-р Недко Ключуков, учредена е и първата катедра по неврология и неврохирургия. През 1979 г. Медицинският факултет е преименуван на Висш медицински институт, а през 2004 г. става самостоятелна академична структура като Медицински университет.

Издателският център към Медицинския университет е създаден през 2000 г. Дейността му включва цялата издателска и предпечатна подготовка на широк спектър от издания: списанията и вестника на Университета, автореферати на дисертации, учебници и учебни помагала, монографии, плакати, брошури. Структурата му включва отдел за предпечат, печатна база и копирен център.

Развитието на издателската дейност изисква добре изградена управленска организация, която да осигурява последователност, качество и контрол върху всеки етап от процеса. Затова е необходимо да се разгледа подробно ролята на ръководните органи, участващи в планирането и утвърждаването на академичните

издания. Дейността на Издателския център се организира и осъществява в съответствие с правилника и решенията на ръководните органи – Ректора, Академичния съвет, Ректорския съвет, ръководителя на Центъра за научноизследователска дейност и Редакционния съвет. Академичният съвет разглежда и утвърждава годишния издателски план, назначава пет квалифицирани лица за Редакционен съвет, обсъжда и приема годишните отчети за дейността на издателството. Ректорът разрешава издаването на ръкописите, след като авторите са предоставили доклади и Академичният съвет ги е одобрил. Ръководителят на Центъра за научноизследователска дейност свиква Редакционния съвет за разглеждане на предложенията за включване в издателския план, организира подбора на рецензенти, дава разрешение за започване на издателската и предпечатната подготовка.

Оперативен ръководител на дейността на Издателския център е Силвия Емилева. Срещата ми с нея цели да разкрие по-подробно процесите за цялостната подготовка на изданията на Медицинския университет. Сред отговорностите ѝ е първоначалният прием на ръкописите. След като се запознае с авторските очаквания за оформлението на книгите, тя поема предпечатната подготовка на бъдещите издания. Редакционният процес се извършва от Янка Цветанова, която работи основно с ръкописите на английски език, но при необходимост участва и в обработката на българските текстове. Силвия Емилева изготвя продуктовите калкулации за определяне на себестойността на всяко издание и прави предложение за коричната му цена. Тя разработва планове за развитието на Издателския център и годишните издателски планове, като ги систематизира и предлага за одобрение от Академичния съвет. Една от най-важните ѝ задачи е да следи за разумно изразходване на предоставените средства, материали и консултативи.

Университетът работи със студенти от различни страни, което обяснява защо част от издателската продукция е на

английски език. Тиражите обикновено са около 150 екземпляра за българските издания и до 300 за англоезичните. Средно на година се издават около 20 книги, регистрирани с Международния стандартен книжен номер (ISBN).

Основната цел на академичните списания е разширяването на научното знание. *Journal of Biomedical and Clinical Research* е рецензирано списание, в което се публикуват статии в областите на биомедицината, клиничната медицина, общественото здраве, медицинското образование. Излиза на английски език, за да се достигне до по-широка читателска аудитория. Списанието е академично пространство, в което експертите обменят идеи и опит, като стимулира изявите и на младите изследователи, занимаващи се с медицина. Вече се издава само в електронен вариант в два броя годишно на отворен достъп. Силвия Емилева разказва и за вестника на Медицинския университет със заглавие *Academia Medica*. Изданието е приемник на „Плевенска медицина“, вестник, създаден през 1996 г. по инициатива на доц. д-р Кунчо Игнатов, тогавашен ректор на Висшия медицински институт. Вестникът отразява събитията в академичния живот. Излиза в шест броя на година, като новото му заглавие *Academia Medica* е въведено през 2013 г.

След въпроса ми как разпространяват изданията си Силвия Емилева пояснява: *Продават се тук, на територията на Университета, в нашата библиотека. Всичките ни издания са написани от наши преподаватели и са предназначени предимно за наши студенти. Основната ни цел е да бъдат достъпни за тях.*

Когато други висши медицински училища или дистрибутори от страната проявят интерес към изданията, се подписва договор за разпространение. Изданията могат да се закупят и електронно от сайта на Медицинския университет.

Библиотеките на други медицински заведения могат да получават безплатно изданията само при разрешение от Ректорския съвет след изтичане на тримесечен срок от отпечатване им, през

който се приемат заявки за закупуване. Всяка книга се депозира в Националната библиотека, като предоставените бройки за-висят от тиража ѝ.

Насочвам разговора към бъдещето и питам Силвия Емилева как би искала да се промени Издателският център. Тя изразява надеждата един ден печатната база да се разшири, тъй като сега включва само четири, макар и големи, копирни машини, на които се отпечатват предимно брошури. Нейното желание е да не зависят от чужди печатници. Освен нея и Янка Цветанова, в Издателския център работят Лидия Александрова и Павлина Дакова, които се занимават основно с опечатването на брошурите. Тя се радва, че успяват да се справят с подготовката на издания с толкова широк продуктов спектър. Надява се обаче екипът да бъде разширен с редактори и коректори, за да постигнат още по-високо качество на издателския процес.

През последните години употребата на изкуствения интелект във всекидневието ни все повече нараства. Ползваме го за помощ при всякакви проблеми – от творчески до битови. Някои хора пък въобще отказват да го използват. Той вече навлиза и в книгоиздателските процеси, като става надежден помощник в редактирането, коригирането и дизайна. Питам Силвия Емилова дали според нея изкуственият интелект ще става все по-приложим в издателската практика. *Той е създаден, за да помага и да улеснява* – отговаря тя. – *Все още има неща, които не би могъл да сътвори, но помага за първоначалните идеи при избора на дизайн. Задаваш да ти направи комбинация от картини, примерно роботизирана хирургия, после може да ти даде идея за корица.* Според нея е особено полезен, когато загубиш вдъхновение и не си сигурен какво точно искаш да направиш. Тя подкрепя използването на изкуствен интелект, но подчертава, че трябва да се прилага с мярка.

Разговорът ни се насочва и към присъствието на техните издания в онлайн пространството. Информацията за новоиздадени учебници, монографии и научни сборници, както и за академичните

събития се разпространява на сайта на Медицинския университет и профилите му в социалните мрежи. Тези канали дават възможност за бърза и ефективна комуникация, улесняват достъпа на студентите до необходимите научни публикации и допринасят за повишаване на разпознаваемостта на издателската продукция в образователната общност.

Издателският център е ключово звено в структурата на Медицинския университет в Плевен, което спомага за научните му постижения със своята активност и професионализъм. Преподавателите от академичния състав успяват да пресъздават знанията си в стойностно съдържание за богата издателска продукция. Макар да се изправя пред предизвикателства, свързани с необходимостта от технологично обновяване и разширяване на екипа си, Издателският център демонстрира устойчивост и успешно се приспособява към динамичните изисквания на съвременната академична среда.

С високи академични стандарти

Невена Маркова

Българската академия на науките е научен и духовен център на страната ни. Със своя богат изследователски опит Академията продължава да участва активно в развитието на науката и иновациите.¹

Издателската дейност на Академията започва през 1870 г., шест месеца след създаването на Българското книжовно дружество (БКД) в Браила. Тогава се оформя идеята, че без наука и просвета народите остават зависими и без бъдеще. Това мотивира членовете на БКД да работят за духовното израстване и националното осъзнаване на българите.

В дългогодишната история на Българската академия на науките важно място заема началото и развитието на издателската ѝ дейност. През 2026 г. се навършват 156 години от отпечатването на първата книжка на „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“, с което се поставя началото на научното книгоиздаване в страната. Организатори и редактори на изданията са първите действителни членове на БКД – Марин Дринов и Васил Друмев.² Поради недостиг на средства те

¹ 150 години Българска академия на науките. Храм на познанието: Национален научен център. Състав. Българска академия на науките – София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020. 11 с.

² Иванов, Ячко. 150 години издателска дейност на БАН. Списание на Българската академия на науките [онлайн]. Достъпно на: <http://www.stil.bas.bg/journBAS/PDFs/SP-VAN-кп-1-2021-РЕЧАТ.pdf>

активно популяризират списанието сред влиятелни европейски учени и общественици, част от които по-късно допринасят за Освобождението и изграждането на българската държава. Въпреки трудностите те успяват да разпространят изданието в големи европейски центрове и институции, както и в множество български градове – Велико Търново, Свищов, Шумен, Кюстендил, Трън, Стара Загора.

Издателската дейност бележи нов етап от своето развитие през 1911 г., когато Българското книжовно дружество се преименува на Българска академия на науките. Така се осъществява мечтата на основателите му, които при създаването на Дружеството записват: *После не много време БКД да се превърне в действителна Българска академия на науките и да се оформи като един от великолепните народни храмове на българската наука.*³

Когато БАН се преименува в Българска академия на науките и изкуствата (БАНИ) през 1940 г., са възложени и специални задачи за съставяне на речник на български език и издаване на документални извори за историята на българския народ. БАНИ получава правото да отпечатва в Държавната печатница годишно не по-малко от двеста печатни коли.

Съгласно Устава на Българската академия на науките, приет на Общото събрание на БАН през февруари 1947 г., Академията създава издателство със собствени печатница и книговезница. След Втората световна война настъпват значителни промени и се дава силен тласък на научната продукция и издателската дейност. В Академията се създават изследователски институти и групи учреждения. През 1956 г. техният брой достига тридесет и девет.⁴

Днес Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“ издава монографии, сборници, речници, справочници, енциклопедии, научна периодика, списания, годишници, научнопопулярни издания и

³ Pak там.

⁴ Professor Marin Drinov Publishing House of BAS [online]. Available from: <https://press.bas.bg/en/index-1/about-113>

учебници от всички области на познанието, както и биографични и библиографски трудове.

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

Шест са общоакадемичните списания, издавани от БАН. Основано през 1947 г. със заглавие *Comptes rendues de l'Academie Bulgare des Scieces* („Доклади на Българската академия на науките“), това списание излиза на английски език. Изданието представя научните постижения на български и чуждестранни учени в областта на математиката, механиката, физиката, химията, инженерните, медицинските и аграрните науки.⁵

„Списание на БАН“ наследява и продължава мисията на „Периодическо списание на БКД“. Първият брой на списанието е публикуван през 1870 г., а през 1911 г. то получава ново заглавие – „Списание на Българската академия на науките“.⁶ През 2020 г. се отбелязва неговата 150-годишнина, като през десетилетията то представя на читателите материали за цялостната разнообразна дейност на БАН – изследователските постижения на учените и самостоятелните научни звена. Чрез библиотечния книгообмен списанието достига и до българската диаспора по света. Списанието насърчава участието на млади български и чуждестранни учени, работещи в областта на българистиката.

В изданието „Информационен бюлетин на Българската академия на науките“ се отразяват разнообразни факти и събития –

⁵ 150 години Българска академия на науките. Храм на познанието: Издателска дейност. Състав. Българска академия на науките – София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020. 165 с.

⁶ Списание на БАН. Списание на Българската академия на науките [онлайн]. Достъпно на: <https://journ.bas.bg/bg/aboutUs-102>

юбилейни годишнини, издадени книги, изложби, научни форуми, награди, прояви на международно сътрудничество. Бюлетинът излиза на български език в печатен и електронен вариант. Печатното издание се разпространява сред 200 институции в цялата страна – Народното събрание, Министерски съвет, Президентството, министерства, университети, библиотеки, посолства, институции на Академията и други организации.⁷

„Техносфера“ е научноинформационно списание, което цели да запознае учените, преподавателите, студентите и обществеността със съвременните постижения на българската и световната наука. Публикуват се научни и научнопопулярни статии в областите автоматика, информатика, геодезия, земеустройство, електроника, електротехника, икономика, лесотехника.

„Природа“ е научнопопулярно списание, което се издава онлайн на отворен достъп. Основано е през 1893 г. То изгражда висок авторитет, отличава се с качествена научна информация в областта на природните науки, предоставена на разбираем и достъпен език. Българските учени представят постиженията на фундаменталните и приложните науки, медицината и технологиите както в България, така и по света. Списанието е насочено към любознателни читатели, които го използват и като източник на актуални научни знания, но и като пространство за творчески дискусии и публикуване на собствени материали и снимки.⁸

Papers of BAS. Humanities and Social Sciences е научно списание, представящо постиженията на български и чуждестранни учени в областта на хуманитарните и социалните науки. Публикува се на английски език в печатна форма, както и в електронен вариант от издателството. То улеснява достъпа до резултатите

⁷ 150 години Българска академия на науките. Храм на познанието: Национален научен център. Състав. Българска академия на науките – София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020. 169 с.

⁸ Списание „Природа“. Природа [онлайн]. Достъпно на: <https://priroda.bas.bg/spisanie-priroda/>

от научните изследвания на българските учени и насърчава академичното им развитие.⁹

През годините издателството на БАН започва да публикува книги и монографии на учени от различни държави, сред които САЩ, Германия, Русия, Украйна, Италия. Продължава и работата по издания като „Български етимологически речник“ и „Фауна на България“. С голям читателски интерес се посреща и съвместната „Българска джобна енциклопедия“ – съвместно издание с Научно-информационния център „Българска енциклопедия“.

От създаването си досега издателство „Проф. Марин Дринов“ публикува над 4200 заглавия.¹⁰ Продукцията е насочена главно към изследователи, преподаватели и студенти. Изданията са резултат от дългогодишни научни изследвания на институти към Българската академия на науките.

Има няколко научни направления, отразяващи структурата на изследванията. Едно от тях е „Информационни и комуникационни науки и технологии“. Тук се издават книги в областта на математиката, информатиката, механиката и инженерството. Някои книги от този раздел са „Системи за мониторинг на критичната инфраструктура с елементи на изкуствен интелект“ на Евгений Хубенов, Георги Сотиров, Кирил Алексиев и Зоя Хубенова и „Тройното взаимодействие“ на Георги Петков. Има и издания на английски език като например *Mathematical objects generated by an arbitrary natural number* на Красимир Атанасов и *Discrete Optimization Structures with Risks* на Васил Сзурев и Станислав Дрангажов.¹¹

⁹ Papers of BAS Humanities and Social Sciences. Papers of BAS [online]. Available from: <https://www.papersofbas.eu/about.html>

¹⁰ Начало. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: <https://press.bas.bg/bg>

¹¹ Информационни и комуникационни науки и технологии. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: <https://press.bas.bg/bg/books-103?showAs=list&sort=0&price=0%20-%20118&srch=&cat=1>

Друга значима част от продукцията е в областта на нанонауките, нови материали и технологии. Разглеждат се теми, свързани с физиката на твърдото тяло, електрониката, оптичните материали, минералогия, кристалография, металознание, обща, неорганична и органична химия и др. Такива издания са сборникът „Ядрената физика във всекидневието“ и монографията на Димитър Лефтеров „Химичните елементи и техните изотопи“, както и написаните на чужд език – The Laser на Никола Съботинов и Einsteins theorien und ansichten на Азаря Поликаргов.¹²

Важен раздел от каталога на издателството е посветен на биоразнообразието, биоресурсите и екологията. Представени са темите за физиологията на растенията, генетиката, екология и опазване на околната среда и зоология. Примери за такива книги са сборникът „Устойчиви процеси, устойчиви системи, устойчива околна среда“ и монографията на Петър Берон High-Mountain Terrestrial Fauna in Bulgaria.¹³

Продукцията на издателството обхваща широк тематичен спектър от различни научни сфери – енергийни ресурси и енергийна ефективност, биомедицина и качество на живот, климатични промени, рискове и природни ресурси, астрономия, космически изследвания и технологии, научнопопулярни издания, културно-историческо наследство и национална идентичност и човекът и обществото.¹⁴

Издателството публикува и поредици, като една от най-значимите е „Дриновски сборник“. Първият том излиза през 2007 г.,

¹² Нанонауки, нови материали и технологии. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: <https://press.bas.bg/bg/books-103?showAs=list&sort=0&price=0%20-%20118&srch=&cat=5>

¹³ Биоразнообразие, биоресурси и екология. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: <https://press.bas.bg/bg/books-103?showAs=list&sort=0&price=0%20-%20118&srch=&cat=32>

¹⁴ Книги. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: <https://press.bas.bg/bg/books-103>

а през 2025 г. се публикува XVII том.¹⁵ Съвместно с Харковския държавен университет „В. Н. Каразин“ започва издаването на „Дриновски сборник“, включващ трудовете на изследователи от Дриновския център и на българи от Украйна, Русия, Молдова и други страни.¹⁶

Много значимо издание е многотомният „Речник на българския език“, създадено от учени от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН. В него се отразява състоянието на лексикалната система на езика от началото на XIX век досега. От 1977 г. до 2023 г. са издадени 16 тома на Речника, като се включват над 120 000 заглавни думи. Речникът включва лексикални единици, които показват стилистичното и функционалното разнообразие на българския език – книжовни, разговорни, диалектни думи, термини, остарели и нови думи, както и чуждици. Към всяка заглавна дума е добавена информация за правописа на формите, граматичните и характеристики и бележки за стилистичната, терминологичната, историческата, диалектната или жаргонната ѝ употреба.¹⁷

Друго периодично издание на БАН е „Българистика/Bulgistica“. В него се представя състоянието на българистиката по света. Отбелязват се годишнини на известни чуждестранни българисти и рецензии на новоиздадени книги. Включва и библиография в областта на българистиката (книги и периодика), сведения за научни конференции, семинари и други форуми. Изданието свързва българските научни институции с чуждестранните българисти. Публикува се два пъти годишно от Съвета за чуждестранна българистика и се разпространява със съдействието на Централната

¹⁵ Дриновский збірник. Том 1 / Дриновски сборник. Том 1. Книжен пазар [онлайн]. Достъпно на: <https://knizhen-pazar.net/products/books/4323766-drinovskiy-zb-nik-tom-1-drinovski-sbornik-tom-1>

¹⁶ Иванов, Ячко. 150 години издателска дейност на БАН. Списание на Българската академия на науките [онлайн]. Достъпно на: <http://www.stil.bas.bg/journBAS/PDFs/SP-VAN-кп-1-2021-РЕСНАТ.pdf>

¹⁷ Речник на българския език. Институтът за български език „Професор Любомир Андрейчин“ [онлайн]. Достъпно на: <https://ibl.bas.bg/informatsiya/istoriya/#rechnik-balgarski-ezik>

библиотека на БАН чрез книгообмен и чрез абонамент в чуждестранни университети, институти и библиотеки.¹⁸

Продукцията на издателство „Проф. Марин Дринов“ има огромна роля за разпространението на научните изследвания и за връзката на българските учени с международната академична общност. Заг хилядите издания стоят усилията на много специалисти, работещи за популяризирането на науката. Един от тях е заместник-директорът Елена Шулице. В разговор с нея тя споделя повече за своята работа и за значението на научните издания. Първият ми въпрос е насочен към търговската реализация:

– Как се разпространява богатата продукция на издателството – чрез големите книготърговски вериги или чрез онлайн продажбите на сайта Ви?

– Издателството ни има книжарница в централната сграда на БАН, а също и офис в книжна борса „Болид“. Продажбите в книжарницата и през сайта не са толкова високи, колкото на борсата. От нея зареждат големи книготърговски фирми като „Хеликон“, Store.bg, Orange, „Буктрейдинг“.

– Защо електронните книги се предлагат безплатно, докато електронните списания имат, макар и ниска, цена? Каква е политиката Ви относно отворения достъп и предвиждате ли промяна?

– Електронните книги са с нулева цена, защото се спазват договорните отношения с авторите. Ако в авторския договор има клауза, в която авторът изявява желание книгата да бъде пусната на отворен достъп през сайта на издателството на БАН, книгата се качва там с нулева цена. Електронните списания са издания на институтите на БАН и всеки институт определя каква да бъде цената на съответното списание в сайта.

¹⁸ Българистика BULGARICA 50/2025. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ [онлайн]. Достъпно на: [https://press.bas.bg/bg/books-103/show-104\(996\)](https://press.bas.bg/bg/books-103/show-104(996))

– Разчитате ли на изкуствен интелект при подготовката на книгите?

– Издателството на БАН не разчита на изкуствен интелект. Процесът на изработка на книгите разчита изцяло на естествения такъв.

– Как популяризирате изданията си – премиери, онлайн платформи или други инициативи?

– Събитията, които се организират по всякакъв повод, се обявяват в сайта на БАН. Отпечатват се покани и плакати. Правят се изявления в медиите, организират се представления на книги и други подобни събития.

– Какви иновации в академичното книгоиздаване очаквате да навлязат през следващите 5 – 10 години?

– Наред с иновациите в книгопечатането дигиталният печат навлиза в опаковъчната индустрия и рекламния бизнес. Не липсват и идеи за комбинирани дигитални способности за печат в една и съща печатна машина. Съвременното книгоиздаване продължава своето развитие, подкрепяно от новите тенденции в дигиталния печат. Цифровизирането на полиграфическите процеси привлича издатели, книготърговски вериги и библиотеки, позволява прецизирането на тиражите и тяхното по-бързо и своевременно производство.

В продължение на повече от век и половина Българската академия на науката поставя издателската дейност сред своите основни приоритети. Публикуването и разпространението на научните трудове е една от нейните ключови задачи. С книгите, списанията и специализираните си издания Академията осигурява публичност на научните постижения на учените и съдейства за активното им включване в световния научноинформационен обмен. Издателство „Проф. Марин Дринов“ продължава активната си дейност, като поддържа тематично разнообразие на продукцията си и отстоява високи академични стандарти.

Благодарни сме

Заг текстовете в тази книга не стоят само усилията на издателския ни екип. В процеса на създаването ѝ имахме удоволствието да общуваме с ръководителите на академични издателства от седем страни. Те отделиха от времето си и споделиха своя професионален опит в отговор на нашите многобройни въпроси.

Изказваме благодарността си към Хедър Маккалъм, директорка на Йейл Юнивърсити Прес Лондон, и Кристи Хенри, директорка на Принстън Юнивърсити Прес, които ни помогнаха да разберем как изпълняват академичната си мисия издателствата на два от най-прочутите университети от Бръшляновата лига. Обединената издателска структура на четири Берлински университета намери място в книгата ни благодарение на нейните представители Кирстен Хилигер от Хумболтовия университет, д-р Микаел Клайнберг от Свободния университет, Лне Пеликан от Техническият университет и д-р Марсел Вржезински от Университета „Шарите“. Признателни сме за отзивчивостта на директора на „Едисон дьо ла Сорбон“ проф. Бертран Тийе и на д-р Арунас Гудинавичюс, директор на Издателството на Университета във Вилнюс. От далечно Мексико получихме подробно описание на дейността на Издателството на Университета на Гуадалахара, което дължим на неговата директорка Сайри Карн Митащайн.

Контактът с чуждестранните издателства неизбежно беше дистанционен. Искеше ни се обаче представянето на българското академично книгоиздаване да се основава на лични срещи с хората, които го създават. Затова ние отидохме при тези

издатели на знание из цялата страна. Разговорите с тях ни разкриха колко многообразен е този малко познат сектор на българския книжен пазар.

Директорът проф. д-р Валери Стефанов и главната редакторка Гергана Борисова ни разказаха за разностранната дейност на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“. Без експертните разяснения на д-р Савина Кирилова от Библиотеката на Факултета по химия и фармация на Софийския университет нямаше да успеем да опишем „хищните“ практики в световното академично публикуване. Спецификата на издателската продукция на Националната музикална академия ни разкри проф. Снежина Врангова, заместник-ректор по научноизследователската дейност. С признателност за съдействието и подкрепата изреждаме имената на Елена Шулец – заместник-директор на издателство „Марин Дринов“ към Българската академия на науките, д-р Владимир Маринов – директор на Издателството на Нов български университет, Диана Вацова от издателство „Св. св. Кирил и Методий“ към Великотърновския университет, Георги Кърнев от Пловдивското университетско издателство „Паисий Хилендарски“, д-р Живко Парушев – директор на издателство „Наука и икономика“ към Икономическия университет Варна, Ваня Буюклиева и Желка Даковска от Издателството на Тракийския университет в Стара Загора, Жанета Радкова – ръководител на отдел „Издателска дейност“ към Медицинския университет във Варна, и Силвия Емилева от Издателския център на Медицинския университет в Плевен.

Благодарни сме и на всеки, който разгръща тези страници и така оценява книгата, която сме създали.

*Студентите от втори курс,
специалност „Книгоиздаване“
2025/2026 г.*

Издатели на знание
Българска. Първо издание

Всички издателски процеси са извършени от студентите
от втори курс, специалност „Книгоиздаване“, във
Факултета по журналистика и масова комуникация на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“
през академичната 2025/2026 година.

Предпечатна подготовка
Магдалена Дечева

Формат 16/60x90
Печатни коли 16,5

Факултет по журналистика и масова комуникация
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, ул. „Московска“ 49

Печат
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
София

Книгата не е предназначена за продажба.

ISBN 978-619-7567-38-0